

Romulus Cioflec

MOARTE CU BOCLUC

Muzeul Carpaților Răsăriteni
Sfîntu Gheorghe
1998

www.cimec.ro / www.mncr.ro

Comedie in ~~catorce~~ ^{trei} acte și cinci tablouri.

ACTUEL
Tableau I

Într-un orașel de munte, într-o școală normală de învățători cu internat, primăvara, înaintea Primului războiu mondial. ~~În~~ Repetitorul clasei a șasea și ultima a școlii, la etajul întâi. O ușă în stânga și trei ferestre în dreapta, spre curte. La ridicarea cortinei se distinge slab ~~în~~ mese ale celor 30 de elevi. E ora șapte seara, când trebuie să înceapă meditația.

~~Person B. George of Salsburg District.~~

(Se audă avion de vorbă crescând din direcția uşii, care se deschide. în afară
Popescu D. George
Prinde electrica şi mi se arată în lumină 3 mese cu câte şase locuri.
spre curte, cu un bec electric deasupra fiecarei 2 alt două mese de
dîngul peretelui) cu o uşa, cu becul ei fiecare.)
intrand dupa Popescu D. George Popescu - Da Bracon:
raciu. Dumitru: Mai, mai, mai! Careva sa zica asa? Ptili! Te iericesc si te
invidiez, Ghita!

orescu D. Gheorghe: ^{Paraschuta la din orol} Dar o vorba nu sulla! ~~=====~~ Dumitru!

raciun (ofensat): Ghita! Sânt eu unu d'ala?

presen D. Gheorghe. Nu zic... dar paza gurii catre origine... ^{nu} ftil ce s'au
intâmpla să ma ariel... ^{va} Mas curata de aici! ... ^{nu} tunc...

raciun (once și mâna la inimă) unta! (Apoi schimbând tonul) Vesazica Duminec!
nunta! ~~Unu!~~ *Unu!* O vâș 3 nu... nu vine sa cred!

George: Nunta, ~~nu!~~ Dumitru!

scelun: ~~tu investitor~~, ~~si investitor~~... Cumnatul tau de maine. *tu investitor*

Gheorghe. Adica de poimane...

Moine, si da, de poimane, Dumineca...

Gheorghe: Cum se face că nu-l știi? Trebuie să fi fost el și pe la voi pe ...

...am auzit, dar nu...

Romulus Cioflec

MOARTE CU BOCLUC

piesă de teatru în trei acte

**Ediție îngrijită, prefață și
tabel cronologic de Luminița Cornea**

**Muzeul Carpaților Răsăriteni
Sf. Gheorghe
1998**

Romulus Cioflec: *Moarte cu bocluc*

Prima ediție, 1998

80 p., 20 cm

Editor: Ministerul Culturii – Muzeul Carpaților Răsăriteni

Director: dr. Valeriu Cavruc

Cod 4000 Sf. Gheorghe

str. Libertății nr. 4

Tel./Fax: 067-314 139

ISBN 973-0-00734-9

DTP: ©COVA DESIGN STUDIO

Tiparul executat la: Tipografia COVA-print, Sf. Gheorghe

PREFAȚĂ

„Cititorul ce va fi luat pentru prima dată, astăzi abia, (...), cunoaștință cu numele lui ROMULUS CIOFLEC, va fi încântat să afle că (...) este un scriitor cu vechi state de serviciu, chiar dacă istoriile literare n-au socotit de cuviință să-i acorde mai mult decât avarele rînduri de duzină cu care se încheie de obicei capitolele enumerante – aceste foarte expeditiv grupi comune, pe care lipsa de spațiu le impune, dar care sînt mai puțin infamante, cîtă vreme în stiva de oseminte, cu adevărat anonime, s-ar putea rătăci, ca-n tintirimul din Palermo, și țărîna unică a pribeagului Nicolae Bălcescu. Imaginea, firește, e oarecum hiperbolică, însă ea are scuza că violentează inatenția publică și propune, în locul anonimului, un început de identificare și de justiție. Ceea ce Romulus Cioflec binemerită cu prisoșință.”¹ Această caracterizare este potrivită și astăzi, deoarece, pînă acum, s-a publicat puțin din opera scriitorului Romulus Cioflec. Familia mai păstrează lucrări necunoscute încă. Și ceea ce s-a tipărit postum, ori retipărit, s-a realizat într-un tiraj restrîns, încît opera acestui scriitor este puțin cunoscută cititorilor. Adăugăm faptul că Romulus Cioflec a tipărit „greu”, fiind foarte sever cu sine. Motivăm această afirmație cu spusele autorului din finalul prefeței pregătite pentru volumul de nuvele *Trei aldămașe*: „Folosesc însă prilejul ca să repet că nu acord cetățenie literară altor bucăți ale mele, în afară de cele publicate în volumul de față (fără să fiu, firește, încântat de toate)”. Pregătind volumul amintit, scriitorul a revenit asupra nuvelor publicate anterior. Astfel în volumul *Trei aldămașe* sînt incluse doar treisprezece povestiri din volumul *Români din secuime* (1942), revăzute și modificate, uneori, neesențial. Dar volumul *Români din secuime* cuprinde povestiri și nuvele preluate din volumele anterioare (*Doamne, ajută-ne!* – 1907 și *Lacrimi călătoare* – 1920), rescrise, de data aceasta cu modificări revelatoare de la textul inițial la cel ulterior, dovedind permanenta autocenzură artistică a autorului. Ne oprim la un singur exemplu: o povestire pentru copii intitulată *Buric* din volumul *Doamne, ajută-ne!* este rescrisă pentru volumul *Români din secuime* și încă o dată refăcută pentru culegerea *Trei aldămașe*, sub titlul *Cu mișele la vînat*. Chiar nuvela *Trei aldămașe* a cunoscut o îndelungă elaborare, inițial fiind intitulată *Divorț*. Despre această nuvelă are păreri apreciative prietenul autorului, scriitorul Panait Istrati (1884-1935), care, într-o scrisoare trimisă de la mănăstirea Neamț, afirma că „e o mică capodoperă. Într-însa, mai mult decît oriunde se găsește acel «terroir», de care ți-am vorbit, și mai ales descopăr niște frumuseți literare nouă care ies din disonanțe. La tine, disonanțele produc un efect absolut contrariu decît la ceilalți scriitori”.² Pentru a avea o perspectivă critică asupra nuvelisticii lui Romulus Cioflec, notăm observația lui Perpessicius asupra nuvelei mai sus amintite: „... Sobrietatea de mijloace cu care Romulus Cioflec își creionează personajele, acuitatea psihologică, umorul robust în care se desfășoară aventura incredibilă a lui Solomon Bucuraș (...) totul atestă în Romulus Cioflec pe un adînc cunoscător al esențelor vieții rustice, pe care le toarnă în superioare tipare de artă”.³ Avînd în vedere nuvelele, G. Călinescu, în monumentală sa istorie a literaturii române, afirmă că Romulus Cioflec „se interesează de oameni în luptă pentru pîine, de suflete fără noroc în mediul rural”.⁴

În ultimul deceniu al vieții, Romulus Cioflec își revede romanele publicate: *Vîrtejul* (1937) și *Pe urmele destinului* (1943), desigur pentru o a doua ediție. La fiecare operează modificări, adăugiri, corecturi, rescriind pagini întregi, fiind într-o permanentă nemulțumire de sine. Istoria și critica noastră literară au apreciat aceste romane, pe care le considerăm pe nedrept uitate.

La apariție, romanul *Vîrtejul* a fost imediat semnalat de către majoritatea ziarelor și revistelor noastre, care i-au consacrat numeroase cronici, dintre care unele extrem de elogioase („Adevărul literar și artistic”, „Dreptatea”, „Curentul”, „Viața românească”, „Adevărul”, „Dimineața”, „Reporter”, „Timpul” ș. a.)⁵ Mult mai tîrziu, Lucia Demetrius comentează evenimentul: „*L-am citit (romanul Vîrtejul – n. n.) dintr-o suflare. Am alergat la tatăl meu, scriitorul V. Demetrius, cu cartea strînsă la piept. A citit-o și el. Amîndoi aveam un soi de revelație, șocul întîlnirii cu un mare scriitor pe lîngă care trecusem fără să-l cunoaștem, și regretul de a nu-l fi cunoscut la timp. Am început să-l căutăm, l-am găsit și l-am asaltat cu entuziasmul nostru. Cioflec a reacționat cu aceeași modestie cu care trecea prin parcul de la Bușteni, cu aceeași stăpînire de sine, cu un fel de pudoare chiar. Am scris atunci, cu tot elanul tinereții, un articol într-una din revistele vremii, și poate și cu nedibăcia tinereții, pentru că mă durea greu marea lui modestie. Dați-mi voie să vă citez un mic pasaj din acel articol: «Nu, domnule Cioflec, dumneata nu trebuie să fii modest, pentru că modestia nu e o lipsă de îngîmfare, e numai o dovadă de subprețuire. Lumea se uită atît de des la ceea ce spune un om despre el însuși, domnule Cioflec, lumea e atît de lesne convinsă cînd cineva afirmă că e extraordinar, încît discreția dumitale va fi crezută lipsă de merit, delicatețea dumitale va fi luată drept paloare»”.*⁶

Despre geneza romanului *Vîrtejul* autorul mărturisește într-un interviu dat pentru „Adevărul literar și artistic”: „*Ideea, ori mai bine sentimentul, de la care am pornit a fost solidaritatea dintre doi oameni, dintre doi bărbați. Mă gîndeam să scriu o nuvelă în care să reiasă în evidență acest lucru, al «frăției de cruce», cum se spune în popor. Întotdeauna am avut mare admirație pentru legătura dintre doi prieteni și am dorit chiar cu ardoare să întîlnesc pe cineva care să-mi poată fi un astfel de tovarăș, legat prin frăția asta de cruce. Întîmplarea a făcut să întîlnesc, în 1929, la Paris, pe scriitorul Panait Istrati și omul acesta mi s-a arătat numai decît prieten, dăruindu-mi căldura sufletului său. Visul meu părea că se împlinește, că voi avea bucuria să realizez frăția de cruce, căci Panait Istrati era din pușinii oameni care dau în prietenie sufletul lor întreg, fără rezerve, cu totul.*”⁷

Romanul *Vîrtejul* „urmărește destinul tragic al lui Mitrea Căuș, personaj dezvoltat ca o structură în componența căreia întîlnim atît date realiste (acestea majoritare), cît și unele ținînd de o viziune baladescă asupra lumii satului. Poate din acest punct de vedere, unele apropieri cu Baltagul lui Mihail Sadoveanu nu sînt cu totul imposibile”.⁸ Titlul romanului îl are în vedere pe personajul Mitrea Căuș care ținuse la „cinstea lumii”, însă n-a avut noroc pentru că firea lui orgolioasă și goana „după avere, după viața bună și după vază l-au împins și l-au pierdut; iar cînd era aproape trecut de partea cealaltă, adică dintre cei de rînd între cei de frunte, a scăpat în vîrtej... Înainte de a fi învîțat să se fie deasupra și să înoate! Și de atunci vîrtejul îl poartă! Și cu cît mai mult s-a zbatut să scape, cu atît a fost dus mai tare și mai la fund”.⁹

Valoarea romanului *Vîrtejul* a fost recunoscută și de Academia Română care i-a atribuit autorului pentru această operă premiul „Ion Heliade Rădulescu” la propunerea lui Mihail Sadoveanu. A reprezentat consacrarea scriitorului Romulus Cioflec.

Dacă în *Vîrtejul* este primordială intenția dezvoltării dimensiunilor unui destin tragic, în romanul postum *Boierul* „este evidentă tendința realizării imaginii de plan general a lumii satului în epocă, în coordonate de frescă”.¹⁰ În cele două romane întîmplările se derulează pe același fundal al începutului de secol al XIX-lea, în satul transilvănean (*Vîrtejul*) și în cel din nordul Munteniei (*Boierul*). *Boierul* din romanul cu același titlu denumeste în fals o situație: „*Băluică este doar țăranul îmbogățit, parvenitul dur și implacabil; reprezentantul unei noi structuri și totodată breșa prin care elemente ale acestei structuri vor erupe în universul satului tradițional.*”¹¹ Autorul înfățișează în romanul *Boierul* „o bogată galerie de

tipuri, fie din lumea satului, fie din aceea a barourilor și a târgoveților politicieni, și felul cum subliniază ridicolul, înfatuarea sau venalitatea justiției, umorul rafinat cu care-și prezintă protagoniștii îl apropie de marele său dascăl în epică, Ioan Slavici".¹²

Romanul *Pe urmele destinului* are un subtitlu ușor bizar: *O goană în jur de sine însuși*. Prima ediție (1943) însumează două volume, fiecare având aproape 400 de pagini, cit celelalte două romane la un loc. Momentul apariției acestui roman nu a fost propice literaturii, la aceasta adăugându-se faptul, că a fost tipărit pe hîrtie „de război” (de proastă calitate), cu numeroase greșeli de tipar și într-un tiraj destul de restrîns. În aceste condiții, cine să citească 800 de pagini?! Totuși presa vremii l-a semnalat („Viața”, „Tribuna”, „Acțiunea”, „Poporul”, „Curentul”, „Curentul familiei”), fără ca romanul să fie receptat, așa cum merita, de critica literară. Acțiunea se desfășoară între 1916 și 1919, relatînd fapte autentice. Mărturisirea autorului din „Cuvînt de lămurire la ediția a II-a” este revelatoare: „Cartea a fost scrisă pe temeiul unor documentări amănunțite, culese de la toți pribegii supraviețuitori, care au fost descuși și confrunțați cu mult răgaz de autor, descuși pînă la retrăire și din partea lui, întrucît ei erau părinții și frații lui. S-ar putea spune că el a pribegit ca ei, văzînd ce au văzut ei, auzînd ce au auzit ei și îndurînd, într-o măsură, îndurările lor.”¹³ „Romanul *Pe urmele destinului* aparține unui tip de literatură puțin reprezentat la noi – ceea ce francezii numesc «histoire vécue», critica noastră optînd pentru sintagma, destul de aproximativă, «literatură-document». Faptele relatate sînt, cu întreaga lor armătură de senzational, autentice, în cauză fiind chiar familia scriitorului.”¹⁴

Scriitorul Romulus Cioflec pregătește pentru o a doua ediție și volumul cuprinzînd proză de călătorie, *Cutreierînd Spania. Impresii de călătorie*, revăzînd și rescriind textul ce va fi reeditat postum în 1988 la Editura Sport-Turism, ediție de Nicolae Jula, care afirmă în „Cuvînt înainte” că această carte „îmbogățește literatura românească de călătorie exprimînd un punct de vedere propriu, original și lipsit de complexe față de o temă – Spania – ce a preocupat mințile cele mai luminate ale lumii antice, medievale și contemporane”.¹⁵ Este o carte scrisă cu mult suflet, aducînd prospețime și naturalețe, realizînd permanent legătura cu țara. Sentimentul mîndriei de apartenență la marea familie a latinității este transmis și cititorilor. Cele mai emoționante pagini în această privință sînt cele care exprimă nerăbdarea de a ajunge cît mai repede la anticele ruine ale cetății Italica. Odată ajuns acolo, autorul gîndește cuprins de emoție: „... să lăsăm valul să cadă, căci un alt fior te covîrșește între aceste ruine. E cel venit de la gîndul că pe aceste lespezi, dezgropate azi curioșilor de pretutindeni, va fi călcat de atîtea ori tînărul roman, adoptat mai tîrziu de Nerva, blindul, înțeleptul și gloriosul Traian, taică al Romei în vremuri cam grele, mai apoi și taică al românilor.”¹⁶ Astfel, Traian este nu numai împăratul romanilor, plecat din Spania, ci și cel care a dat „act de naștere unei noi serii de latini”, al românilor, care se aseamănă în multe privințe cu spaniolii, frați de aceeași origine romană. În volumul *Cutreierînd Spania* ca și în operele de călătorie ce vor urma, surprinde modernitatea însemnărilor: „scriitorul nu cedează în fața amănuntului pitoresc, refuză acumularea de impresii exterioare, suprimă atent tot ceea ce ar putea fi balast informațional”.¹⁷ „În atlasul literaturii noastre peregrinante, care a cunoscut și pe Dinicu Golescu și pe Ion Codru-Drăgușanu”¹⁸, scriitorul Romulus Cioflec are note distinctive, care vor putea fi adîncite de critica literară după ce vor fi retipărite toate cele trei volume de călătorie. Despre *Cutreierînd Spania* s-a spus că este o captivantă lectură, care nu se poate omite atunci cînd se studiază literatura română de călătorii. Dar vocația de călător modern a lui Romulus Cioflec este atestată și de volumul *Sub soarele polar. Impresii și peripeții din voiajul unor salvați de la naufragiu de spîrgătorul Krasin* (București, Editura „Națională” S. Ciornei, 1929), rodul unei călătorii efectuate în anul 1928. În legătură cu acest volum, Perpessicius nota:

*„Interesantă prin evenimentul de mondială însemnătate la care a fost martor, călătoria d-lui Romulus Cioflec interesează mai ales prin tonul în care se desfășoară. Nu este călătorie fără rezultate, și aceea a d-lui Romulus Cioflec, de sub soarele polar, aduce, oricând, informații suficiente. Nu informațiile, de istoric și pasionat al amănuntelor enciclopedice, din relațiile d-lui N. Iorga, între călătoriile căruia se află și aceea, recentă, din Țările Scandinave, cât informații în subsidiar, și mai ales o mărturie desăvârșită de ce înseamnă un voiajor înamorat de peregrinare și deliciile ei”.*¹⁹ Călătoria la Polul Nord, mai puțin obișnuită în acea perioadă, a fost plină de neprevăzut. Scriitorul a plecat cu vasul „Monte Cervantes” al unei companii navale din Hamburg, cu care a primit botezul Cercului Polar de Nord. Vasul a fost, însă, foarte serios avariat de ghețuri, iar pasagerii lui au fost salvați de spărgătorul „Krasin”. Cartea înfățișează atitudinea autorului în fața unor realități inedite și caută să surprindă ceea ce este specific acelor meleaguri îndepărtate. Exemplificăm cu un fragment de la începutul capitoului *Tromsø* (numele orașului norvegian aflat în partea cea mai nordică a țării): *„Tromsø. Ce impresie de singurătate și tristețe face asupra unui locuitor din regiunea debordantă de verdeață a sudului apariția acestui oraș la aproape 70 de grade latitudine nordică! Mesteacănul, destul de subțiratic, a cărui scoarță vrea parcă și ea să amintească belșugul de omăt și gheață al înnoptatelor ierni, apoi un cireș, pe care toată lumina îndelungată a verii nu reușește a-l decide să-și arate fructele și încă un soi de lemn ciînesc sînt aproape singurele specii de arbori, care fac aici umbră pămîntului.*”²⁰ Tonul cald de prospețime și naturalețe dă o adevărată delectare și cititorului de astăzi. Dacă volumul despre călătoria în Spania a cunoscut o a doua ediție, cartea despre călătoria la Polul Nord a rămas doar la o primă ediție. Necesitatea reeditării ambelor scrieri se impune pentru că acestea pot fi oricând incluse în atlasul literaturii de călătorie din țara noastră și totodată completează profilul scriitorului Romulus Cioflec.

O altă carte scrisă cu mult suflet, dar care nu a putut fi nici măcar amintită înainte de 1990 este *Pe urmele Basarabiei... note și impresii din revoluția rusească*, apărută la Institutul de editură și arte grafice „Cultura românească” (București, 1927) și reeditată în 1992 la Chișinău (Editura Universitas) de Iurie Colesnic. În cel mai pertinent studiu scris pînă acum despre opera lui Romulus Cioflec²¹ nu se amintește această carte și nu se face nici o referire la ea. Dacă a doua ediție tipărită la Chișinău nu a cunoscut o circulație deosebită în țară, prima ediție este astăzi foarte rară, nu numai din cauza perioadei îndelungate de la apariție, cât mai ales din cauza faptului că în perioada dinainte de 1989 a fost distrusă sau, în bibliotecile mari, ținută în fondul secret. Cauzele sunt, desigur, titlul, conținutul și coperta pe care se află harta României Mari. Din ceea ce cunoaștem pînă în momentul de față, scriitorul nu a mai revenit asupra acestui volum, așa cum am arătat că s-a întîmplat cu celelalte cărți ale sale. De ce? Probabil din motive politice, dîndu-și seama că nu va fi posibilă o altă ediție înainte de acest an, presupunem și motive familiale, asupra cărora nu dorim să insistăm acum.

Ca specie literară, *Pe urmele Basarabiei...* este greu de încadrat. Debutază cu descrierea călătoriei scriitorului în iarna anului 1916 la St. Petersburg, plecînd din Moldova prin Iași și Chișinău. Urmează prezentarea desfășurării revoluției din martie 1917 – autorul fiind martor direct al evenimentelor. După îndelungul drum din St. Petersburg „*prin larga străinătate a oceanului rusesc*”, Romulus Cioflec pășește „*pe pămîntul Basarabiei revoluționare, al Moldovei o sută de ani călcată de nepăsare, străinătate ori tiranie*”.²² Autorul evocă atmosfera încordată din Chișinău aceluiași an, din martie pînă toamna, fiind prezent în lumea intelectualilor basarabeni dominată de figura impunătoare a lui Pantelimon Halippa. Romulus Cioflec, alături de un alt mare cărturar transilvănean, Onisifor Ghibu, ajută la editarea cunoscutei gazete „Cuvînt moldovenesc” scrisă cu alfabet latin. Paginile ce evocă înfîlnirile intelectualității românești din Chișinău în jurul

acestei reviste se pot defini ca adevărate pagini-document. Partea a doua a volumului este operă memorialistică, de „însemnări zilnice”, consemnând evenimente legate, în principal, de activitatea și desfășurarea cursurilor pentru învățători, cu scopul întemeierii învățământului românesc în Basarabia.

Cartea *Pe urmele Basarabiei...* este valoroasă și prin referirile la personalitățile literare, religioase și mai ales istorice, ca: Onisifor Ghibu, Alexe Mateevici, Pantelimon Halippa, Ion Inuleț, Vasile Harea, Vasile Gafencu, Ion Pelivan, Teofil Ioncu, arhimandritul Gurie, arhimandritul Dionisie Erhan, Simeon Murafa, Andrei Hodorogea, Grigore Cazaciu ș. a. Menționăm că volumul a fost tipărit în 1927 când majoritatea celor enumerați mai sus erau în viață. Acest lucru a însemnat un act de curaj „câci autorul avea în față pe cei mai severi judecători, iar, pe de altă parte, *Pe urmele Basarabiei* era un îndemn pentru a porni la studierea istoriei imediate.”²³

Reeditarea și intrarea în circuitul criticii literare a celor trei „cărți de călătorie”, *Pe urmele Basarabiei*, *Cutreierînd Spania* și *Sub soarele polar*, pot contribui la evidențierea unor fațete noi ale operei și personalității scriitorului Romulus Cioflec.

*

Afirmția că Romulus Cioflec a scris și piese de teatru a fost făcută prima dată de Mircea Braga, care menționează că scriitorul nostru „a lăsat, în manuscris, printre alte lucrări de mai redusă importanță, patru piese de teatru și un volum de memorii.”²⁴ Prezentînd viața și activitatea scriitorului Romulus Cioflec, noi am afirmat în 1996 că „aspecte din anii de școală normală, specifice acelei perioade de sfîrșit de veac, le-a prezentat în comedia inedită *Moarte cu bocluc*.”²⁵ Această piesă de teatru este una din cele patru mai sus amintite. Celelalte trei se află în posesia familiei scriitorului și sînt încă nepublicate. Este vorba despre o comedie „casnică”: *Răfuiala*, o comedie sportivă: *Cupa Domeniilor* și o piesă politică: *Răspîntia*. Toate acestea așteaptă să vadă lumina tiparului sau a rampei, să fie cunoscute, pentru a evidenția o altă dimensiune a autorului lor, aceea de dramaturg. În cadrul acestui demers ediția de față reprezintă un prim pas.

Comedia *Moarte cu bocluc* este alcătuită din trei acte și cinci tablouri. Actul I cuprinde un singur tablou, iar celelalte cîte două. Compozițional reliefează linear momentele subiectului unei opere dramatice. Dactilograma corectată și adăugită de scriitor (păstrată de familie) constituie un adevărat laborator de creație. Astfel chiar prima pagină evidențiază faptul că Romulus Cioflec a gîndit mai multe titluri pînă la cel rămas definitiv. Titlurile gîndite, dar barate de autor sînt: „Caz de moarte în familie”, „Goană pentru moarte în familie”, „La cumpănă”, „Cumpăna”, „Între înmormîntare și nuntă”, „De la înmormîntare la nuntă”, „Nuntă cu bocluc”. Numărul mare de variante scoate în evidență efortul de a acorda titlul cu conținutul operei. Toate titlurile propuse au în vedere subiectul piesei bazat pe o farsă din viața școlarilor de altădată și subordonat comicului de situație.

Acțiunea comediei *Moarte cu bocluc* își are sorginea într-un fapt real petrecut chiar în clasa din care Romulus Cioflec a făcut parte la Școala Normală din Cîmpulung Muscel. Cercetînd tabelul absolvenților din promoția anului 1901 (promoția scriitorului Romulus Cioflec) din două monografii²⁶ ale Școlii Normale din Cîmpulung, am descoperit 14 elevi cu nume identice (sau ușor modificate) cu numele personajelor-elevi din piesa *Moarte cu bocluc*. Mai mult, în piesă există șase elevi cu numele Popescu, din care trei Popescu Gheorghe, deosebindu-se doar prin inițiala numelui tatălui. Și între colegii scriitorului, în cele două clase paralele, au existat opt elevi cu numele Popescu din care doi Popescu N. Gheorghe, diferențiindu-se doar după locul de baștină, unul din Argeș, iar altul din Muscel. Menționăm în acest context că Romulus Cioflec a fost sin-

gurul elev, în promoția lui, din Transilvania. Avansăm ideea că el este modelul real al personajului Dumitru Crăciun, prietenul lui Popescu D. Gheorghe. Acesta a declanșat intriga piesei, fiind primul „taina” și spunând-o, sub jurământ, unui singur coleg, Filip, de la care, ca într-un lanț, au aflat-o, unul câte unul, mai mulți colegi, și, apoi, profesorul Zaharescu și Directorul. Putem ușor presupune că un asemenea fapt i s-a întâmplat chiar scriitorului pe când era elev. Fiind direct implicat ne explicăm de ce a reținut întâmplarea peste ani și, desigur, i-a făcut plăcere s-o redea artistic.

Dintre personajele care formează membrii corpului didactic se evidențiază trei: Directorul, zis Moșu (probabil datorită vârstei, avea 60 de ani), profesorul de pedagogie Silișteanu, zis Muscă și profesorul de matematică Zaharescu, zis Dihorul. Fiecare are model real. Directorul din piesă are model pe Dimitrie Scurei, director în perioada școlarității lui Romulus Cioflec. Dovedim acest lucru, în primul rând, prin faptul că pe dactilograma corectată și modificată de autor, la pagina 30, în dreptul cuvântului dactilografiat „Directorul”, autorul a scris cu propria-i mână: „Scurea”, nume foarte apropiat de „Scurei”. Este singurul caz când apare numele directorului. În materialul dactilografiat, după cel corectat de autor, „Directorul” apare fără nume, doar cu porecla. Profesorul Dimitrie Scurei (1846-1929) este bucovinean de origine. A studiat la Cernăuți, având coleg de clasă pe Mihai Eminescu, iar profesor pe Aron Pumnul. A studiat în Germania felul de organizare a școlilor. A condus școala normală din Cîmpulung între anii 1895-1898, fiind unul dintre directorii care a lăsat frumoase amintiri în sufletele elevilor. Savantul dr. I. Nanu-Muscel își amintește în legătură cu profesorul Dimitrie Scurei: *„În tot timpul vieții mele de școlar și de profesor am auzit, am cunoscut mulți profesori, unii mai învățați decât alții, unii făcând parte din ilustrațiunile științei universale, mulți din ei fiind pătrunși și de un profund simț pedagogic; pot afirma însă că n-am întâlnit nici unul care să fi întrecut pe Scurei în splendidele lui calități pedagogice și profesionale.”*²⁷

Prototipul profesorului de pedagogie este Ilarion Velculescu (1857-1932), distins dascăl cu studii pedagogice efectuate timp de patru ani la Universitatea din Leipzig, unde obține doctoratul în filozofie. Este și un bun gospodar al școlii. El este organizatorul parcului școlii, mobilizând elevii, îndeosebi, clasa din seria lui Ion Mihalache, deci și a lui Romulus Cioflec. Expunerea pe care o ține profesorul Silișteanu în tabloul trei al comediei *Moarte cu bocluc* și felul cum îl apără pe D. Gheorghe dovedesc că profesorul Ilarion Velculescu este modelul real al profesorului Silișteanu din piesă. Următoarea caracterizare făcută de doctorul Ion Gh. Marinescu profesorului său I. Velculescu se potrivește întru totul dascălului Silișteanu din piesa lui Cioflec: *„Ca profesor de pedagogie, lecțiile lui se remarcă printr-o expunere clară, sobră, cu o bogată exemplificare, apropiată de mintea elevilor, cu comparații plastice la delicata știință a sufletului. Își pregătea lecțiile cu o rară meticulozitate, așa ca nimic să nu fie greu de înțeles, obscur... În toată cariera lui de profesor nu-mi amintesc să fi lăsat vreun corigent la psihologie sau la pedagogie. Elevii își învățau întotdeauna lecțiile. Glumele și ironiile cu care dăruia pe cel pe care-l prindea cu lecția neînvățată, erau cea mai mare pedeapsă și un exemplu viu pentru ceilalți.(...) Îi plăcea simplitatea în port, modestia, buna cuviință, ordinea, munca, stăruind mereu ca aceste calități să le cultive la elevii săi, să facă din ele temeiul vieții lor de mai târziu, ca învățător în mijlocul satelor...”*²⁸ Asemenea profesori nu se pot uita.

Modelul profesorului de matematică Zaharescu, zis Dihorul, este, probabil, profesorul C. Zamfirescu care a predat la Școala Normală din Cîmpulung între 1895-1907. Despre acest profesor nu am găsit însemnări deosebite în monografiile cercetate, decât perioada în care a funcționat, care corespunde perioadei când Cioflec a fost elev, și asemănarea dintre cele două nume. Numele profesorului Ștefănescu din piesă se regăsește între dascălii lui Cioflec, fără nici o mențiune deosebită.

Valoarea documentară a comediei *Moarte cu bocluc* constă în aceea că prezintă aspecte ale procesului de învățământ din România de la începutul secolului al XX-lea.

Faptul că acțiunea se desfășoară într-o școală normală de învățători, evidențiază forme și procedee ale învățământului tradițional, cu profesori aspri sau mai indulgenți, cu modul de organizare a internatelor, cu reguli stricte și severe, cu șefi de clasă și de meditație, cu teama îndreptățită a elevilor pentru examenul de diplomă. Acțiunea tabloului al doilea se desfășoară într-o „grădiniță de legume”. Am aflat din monografiile cercetate că Școala Normală din Cimpulung Muscel, a avut de la înființare pînă în regimul comunist, livadă și grădină de zarzavat în care lucrau și învățau elevii, viitorii dascăli de țară. De asemenea, aflăm din piesă de existența în cadru organizat a cercurilor culturale ale elevilor, care prezentau serbări și șezători în sate. Aceasta a devenit o tradiție a școlilor normale din perioada interbelică. Preferința elevilor, atunci, era pentru muzica populară, jocul popular și cîntecele patriotice, după cum aflăm și din comedia lui Cioflec.

Comedia *Moarte cu bocluc* evocă atmosfera școlărească de la început de secol surprinsă exact în momente ca cele din sala de meditație, din grădina de zarzavat, din sala de clasă în și după ora de pedagogie, apoi ora de matematică și după această oră. Situațiile prezentate și limbajul izbutesc să caracterizeze personajele. Elevii se definesc prin solidarizarea lor pentru a-și apăra un coleg, fiind toți vinovați de încurcătura în care acesta a intrat.

Cele mai reușite personaje sînt profesorii. Silișteanu este tipul dascălului cultivat, cu minunate calități pedagogice, care-și expune clar lecția, aducînd argumente perfect valabile și pe înțelesul elevilor. Este iubit de elevi. Chiar în pauză aceștia vorbesc despre lecția lui, dovadă că a avut ecou în sufletele lor. În cadrul Consiliului Profesorial este primul care ia apărarea elevului și-i convinge pe ceilalți că acesta este vinovat doar pentru că n-a cerut voie. Se întreabă și întreabă: „de ce Popescu a spus că pleacă la înmormîntare? Nu pentru că moarte este ceva permis, iar nunta nu? Nu pentru că socotea că el n-ar putea ajunge la nuntă fără această înscenare sinistră?” Deci, continuă Silișteanu ironic: „nunta este ceva de rușine și de condamnat și de sancționat pentru tinerii de 19-20 de ani, care sînt întîmplător elevi ai școlii normale de învățători... Nu pentru noi, nu! Noi,ăștia mai bătrîniîi putem nunta...” Acest profesor are vederi democratice în educarea elevilor, mirîndu-se că nu a fost ascultată delegația elevilor, afirmînd că elevul „se cuvenea să fie cercetat” de director „ca de un părinte”, nefiind de acord cu ideea ca școala să crească niște sclavi:

„Silișteanu: Nu vi se pare, domnilor, că în acest fel, noi creștem aici niște sclavi?... Niște sclavi, care, la rîndul lor, să mai îngroașe negura satelor și să mai crească sclaviile de acolo?”

Direcorul, zis Moșu, este tipul profesorului autoritar din cauza funcției, cu un profund simț pedagogic. Apropiat de elevi, îi ajută la necazuri, învățîndu-i cum să se poarte în situații grele (ex. moartea cuiva în familie). În legătură cu farsa din comedie, elevilor le este frică de urmări din partea lui, deoarece, oricît e el de bun, „păcăleala aia cu telegrama n-o poate înghiți”. Totuși s-a bucurat că n-a stricat „viitorul băietului”. Este îngăduitor și cu profesorii, căroră „nu le pune cuvîntul la îndioală”.

Scriitorul dovedește talent în creația unor tipuri de profesori, valabile și astăzi. Astfel este și profesorul de gimnastică, Cărăbaș, care-l apără pe elevul ce a minșit, autocaracterizîndu-se printr-un adevărat discurs ușor caricaturizat: „Minșim uneori chiar noi, profesorii! Că așa e viața! Cum facem cîteodată chiar cu bunul nostru director, după cîte o noapte mai albă... (Îl privește chiar pe Zaharescu) cînd îi trimitem o vorbulișă că ne doare capul și rămîne că ne doare... Căci domnul director nu vrea să ne pună la îndioală cuvîntul, chiar de i-am comunica că ne-a murit cineva, și-l trimite pe domnul Călțun să ne fie locul... (Directorul e încurcîi, Silișteanu și alți vreo doi zîmbesc). Dar ce să mai ocolesc! Cum fac

chiar eu, domnilor... Nu cu domnul director, că gimnastica se poate face și când te doare capul, dar cu nevastă-mea... (Rîsete la unii). Dacă nu mint și-i spui, de pildă, că am întîrziat la un pahar de vin, se supără... Și atunci trebuie să-i spui că am discutat ceva foarte interesant cu cineva și am întîrziat. Trebuie chair să-i spui și cam ce am povestit cu ăla... (Rîsete). Ba de multe ori trebuie să-i spui că viu chiar aici, la Conferență, să-i vorbesc de Conferență atunci cînd n-am avut Conferență... Încît nu mă crede de la o vreme nici cînd am avut... (Rîsete). Această mărturisire a profesorului Cărăbaș, scrisă cu vervă și spirit (Cioflec cunoștea foarte bine culisele sălilor profesoriale din experiența lui ca profesor timp de peste 30 de ani) cucerește spectatorii, evidențiind și atitudinea ironică a autorului.

În scrierea comediei *Moarte cu bocluc* Romulus Cioflec a folosit procedee și tehnici ale teatrului tradițional. Comicul este realizat la nivelul situației și al limbajului. Comicul de situații se obține din transmiterea secretului lui D. Gheorghe, din modalități scenice comice, precum confuzia provocată de existența mai multor elevi cu același nume, ori revelația, cum este aceea a Directorului din tabloul patru. La acestea se adaugă încurcătura provocată de aflarea „tainei” lui D. Gheorghe. Comicul de limbaj fără a fi supralicitat, se evidențiază prin folosirea unor cuvinte mai puțin cunoscute de către personajele-elevi. Necunoscîndu-le bine înțelesul, acestea sînt evitate în mod ingenios:

„Săndulescu: Dar ce fuse aia, Petre?

Ștefănescu: Care, Mișule?

Săndulescu: Vorba Moșului de la sfîrșit...

Ștefănescu: «Primește condoleanțele mele»?

Săndulescu: Așa...

Ștefănescu: O vorbă cu care dai omului curaj la moarte...”

Se ajunge ca fiecare elev să meargă la masa lui D. Gheorghe și să-i spună doar „primește și de la mine”, fără a folosi neologismul „condoleanțe”.

Unele replici provoacă risul, avînd succes pe scenă:

„Silișteanu: De altfel, fără jucători nunta e moarte, e înmormîntare...

Directorul: Domnule coleg, dumneata, vorba franțuzului, forțezi uși deschise...

Silișteanu: Forțez uși închise, domnule director! ”

„Silișteanu: Dumneata nu cunoști satul, că ai deschis ochii la oraș și acolo te-ai înămolit!”

Stilul comediei este specific prozatorului R. Cioflec ilustrînd un anumit stadiu de dezvoltare a limbii române literare. Formele arhaice și regionale imprimă un farmec deosebit scrierilor în proză ale scriitorului nostru. Acestea se regăsesc și în comedia *Moarte cu bocluc*. Exemplificăm prin „bocluc” (buclic), „repetitor” (sală de meditație), „Conferență” (Consiliul Profesorial), „preparația diplomei” (pregătirea examenului de diplomă), „ticluirea scrisorii” (alcătuirea scrisorii), „înșelătorie groasă” (înșelătorie foarte mare) etc. Formele specifice graiului muntenesc („văz”, „crez”, „să viu”, „să mă țiu”, „auz”) ajută la localizarea acțiunii. Autorul redă cu deosebită măiestrie vorbirea directă în cadrul unor replici ale personajelor, cu deosebit succes la public:

„Crăciun: Și cum ați ajuns voi la gîndul ăsta?

D. Gheorghe: Bine... Atunci cînd s-a ajuns cu vorba la invitați.

Crăciun: Aha !

D. Gheorghe: Și cînd a aflat nunul că eu nu pot să viu, că nu mă lasă de la școală...

Crăciun: Nunul?

D. Gheorghe: Nunul, adică primarul Secăreanu, că el cunună...

Crăciun: Aha ! Barosan, domnule!

D. Gheorghe: „Cine zici că nu poate să vie, Dumitre?” a întrebat Secăreanu pe tata.

„Dar fecioru-meu...Că la așa ceva nu se dă voie de la școală” a răspuns tata. Că eram și eu de față...Că asta era de Paști... „Dar atunci mai e asta nuntă, Dumitre?” l-a mai întrebat nunul pe tata ca la spovedanie...

Crăciun: Bine l-a întrebat!...

D. Gheorghe: „Ai tu, mă, un singur fecior și o singură fată?... Ai, mă?” l-a mai întrebat Secăreanu, că tata tăcea... „Am, mă! Afita am!” i-a răspuns tata. „Și feciorul nu poate veni la nunta soru-sa, fiindcă așa-i școala normală!” „Nu poate, mă, nu poate!” i-a răspuns tata. „Mai bine arde școala normală, Dumitre, dar vine!”

Crăciun: Ptiii ! Ăsta zic și eu nun! Tare aş vrea să-l văd la nuntă!

D. Gheorghe: Atunci a ieșit hotărîrea și atunci a venit el, primarul, cu ideea, adică cu telegrama pentru mort.”

Comedia lui Romulus Ciofleac nu este un text dramatic de mare valoare, cu niște calități ieșite din comun, dar am fi nedrepti să-i nesocotim meritul: tema vieții școlarilor de altădată, o intrigă din viața acestora cu o compoziție clară, plăcută, atractivă, care cucerește prin replici, prin umor, prin caracterul unor personaje. Scrisă cu spirit și vervă, *Moarte cu bocluc* are virtuți scenice incontestabile, amintindu-ne alte piese de teatru pe aceeași temă. Ne gândim, de exemplu, la *Profesorul de franceză* (1948) de Tudor Mușatescu.

Virtuțile scenice ale comediei au fost dovedite prin punerea ei în scenă de către elevii Cercului dramatic din cadrul Liceului „Mihai Viteazul”, Sf. Gheorghe, în anul 1995. Premiera a avut loc în sala „Studio” a Teatrului „Andrei Mureșanu” din Sf. Gheorghe, după care s-au jucat 12 spectacole, din care amintim pe cel jucat în aula Școlii Normale din Năsăud, ori, mai ales, pe acela jucat în sala de festivități a Școlii Normale „Carol I” din Cîmpulung Muscel (octombrie 1995) în chiar atmosfera bătrînei și impunătoare clădiri care l-a avut ca elev pe însuși autorul piesei.

În ceea ce privește perioada cînd a fost scrisă comedia *Moarte cu bocluc* (nedată de autor), optăm pentru a doua parte a perioadei interbelice, oricum înainte de epoca comunistă. Argumentele noastre sînt de două categorii. Unul este acela al limbii: forme ale unor cuvinte înlînite în opere ale lui R. Ciofleac tipărite în perioada interbelică (ex. „turbura” pentru „tulbura”, „duminecă” pentru „duminică”, înlînite și în *Pe urmele Basarabiei* – 1927), ori scrierea cu majuscule a zilelor săptămîinii, așa cum se scria în perioada interbelică și cum apare în dactilograma corectată de autor. Al doilea argument se referă la conținutul piesei. Autorul R. Ciofleac, care, după 1945, se autocenzura (vezi „Tabelul cronologic”) nu putea să scrie o operă în care să fie printre personaje un preot cu rol pozitiv, ori indicațiile scenice să se refere la tablouri cu regele Carol I și regina Elisabeta, cu principele moștenitor Ferdinand și principesa Maria, ori să cuprindă un discurs ca acela al profesorului Silișteanu din tabloul al treilea, ce reprezintă o apologie a lui Iisus Hristos. Asemenea cuvinte n-ar fi putut vedea lumina tiparului sau a rampei, înainte de 1990:

„Popoarele ce nu cred în El și nu se adapă din inima Lui – chiar dacă-L socotesc un simplu pămîntean – n-au nici pedagogi adevărați, n-au nici învățători! N-au nici profesori! Ele n-au nici oameni de stat, nici oameni de știință, n-au nici eroi! Au destui oameni de nimic! Fără iubirea acestui mare învățător, din care să izvorească truda și jertfa, nu se poate construi nimic!” Frumusețea și adevărul acestor fraze nu mai trebuie demonstrate.

Fără a exagera meritele lui Romulus Ciofleac, putem afirma că operele sale au partea lor de contribuție la dezvoltarea genurilor cărora le aparțin. Ca majoritatea scriitorilor noștri interbelici, Romulus Ciofleac și-a încercat talentul în toate genurile literare. Adolescent a scris poezie²⁹, apoi schițe și nuvele, romane și memoriale de călătorie, cîștigîndu-și notorietatea ca prozator. Prin tipărirea pentru întîia dată a comediei *Moarte cu bocluc* se cuvine să i se ia în considerare și activitatea de dramaturg. La aceasta trebuie să adăugăm celelalte trei piese de teatru, care se află în posesia familiei și care întregesc preocupările dramatice ale autorului.

Restituirea și reconsiderarea întregii opere a scriitorului Romulus Ciofleac va dovedi că aceasta, în totalitatea ei, face parte integrantă din literatura noastră națională, din cultura noastră, știut fiind că o cultură este formată din valori de toate mărimile.

NOTE

1. Perpessicius, *Alte mențiuni de istoriografie literară și folclor*, vol. II (1958-1962), București, E. P. L., 1964, p. 348-355.
2. Panait Istrati – scrisori către Romulus Ciofleac, prezentate de Al. Oprea în „Manuscriptum”, an I, nr. 1, 1970, p. 83-96.
3. Perpessicius, *Romulus Ciofleac, romancier realist* – cuvînt introductiv la vol. *Boierul* de Romulus Ciofleac, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1988, p. 8.
4. G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, ediția a II-a, revăzută și adăugită, ediție și prefață de Al. Piru, Editura Minerva, București, 1982, p. 637.
5. Mircea Braga, *De-structurare și re-structurare* în volumul *Istoria literară cu pretext*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982, p. 69-92.
6. Lucia Demetrius despre Romulus Ciofleac în „Cuvîntul nou”, Covasna, an VI, nr. 960, 27 mai 1973, p. 2.
7. Valter Donea, *Interviu cu Romulus Ciofleac* în „Adevărul literar și artistic”, anul XVIII, nr. 859, 23 mai 1937, p. 15 din volumul *Romanul românesc în interviuri – o istorie autobiografică*, antologie, sinteze bibliografice și indice de Aurel Sasu și Mariana Vartig, vol. I, Editura Minerva, București, 1985, p. 642.
8. Mircea Braga, Op. cit., p. 81.
9. Romulus Ciofleac, *Vrtejul*, ediție îngrijită, prefață și notă asupra ediției de Mircea Braga, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p. 201.
10. Mircea Braga, *Romulus Ciofleac – prozatorul*, prefață la vol. *Vrtejul* de Romulus Ciofleac, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p. 23.
11. Mircea Braga, *De-structurare și re-structurare...*, p. 88.
12. Perpessicius, *Romulus Ciofleac, romancier realist...*, p. 9.
13. Romulus Ciofleac, *Cuvînt de lămurire la ediția a II-a*, în vol. *Pe urmele destinului* de R. Ciofleac, ediție îngrijită de Mircea Braga, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1985, p. 24.
14. Mircea Braga, *Cuvînt înainte la vol. Pe urmele destinului* de Romulus Ciofleac, ediție îngrijită de Mircea Braga, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1985, p. 8.
15. Nicolae Jula, *Cuvînt înainte la vol. Cutreierînd Spania. Impresii de călătorie*, ediție îngrijită, cuvînt înainte și note de Nicolae Jula, Editura Sport-Turism, București, 1988, p. 10.
16. Romulus Ciofleac, *Cutreierînd Spania. Impresii de călătorie*, ediție îngrijită, cuvînt înainte și note de Nicolae Jula, Editura Sport-Turism, București, 1988, p. 91.
17. Mircea Braga, *De-structurare și re-structurare...*, p. 77.
18. Perpessicius, *Romulus Ciofleac, romancier realist...*, p. 6.
19. Mircea Braga, *De-structurare și re-structurare...*, p. 78.
20. Romulus Ciofleac, *Sub soarele polar. Impresii și peripecii din voiajul unor salvați de la naufragiu de spărgătorul „Krasin”*, Editura Națională, București, 1930.
21. Mircea Braga, *De-structurare și re-structurare* în volumul *Istoria literară cu pretext*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982, p. 69-92.
22. Romulus Ciofleac, *Pe urmele Basarabiei... note și impresii din revoluția rusească*, Institutul de editură și arte grafice „Cultura românească”, București, 1927, p. 59.

23. Iurie Colesnic, *Romulus Cioflec* în vol. *Basarabia necunoscută*, Editura Universitas, Chișinău, 1993, p. 225.

24. Mircea Braga, *De-structurare și re-structurare...*, p. 87-88.

25. Luminița Graure-Cornea, *Un scriitor covăsnean mai puțin cunoscut – Romulus Cioflec (1882-1955)* în „Angustia” I, Editura Carpatica, Cluj-Napoca, 1996, p. 333; vezi și *Itinerar spiritual – Romulus Cioflec* în „Dialog didactic”, nr. 1 (aprilie), 1996, p. 8-9; precum și *Personalități literare: Romulus Cioflec* în „Școala noastră”, anul IV, nr. 3/1997, p. 5.

26. N. Nicolaescu, Al. Bunescu, Gh. Pârnuță, *Monografia Liceului Pedagogic Cîmpulung-Muscel*, București, 1967, 255 p.

Gheorghe Pîrnuță, Mărgărit Niculescu, Ion Popescu Argeșel, *Școala Normală „Carol I” 1867-1992*, Cîmpulung-Muscel, 1992, 162 p.

27. Gh. Pârnuță, M. Niculescu, I. Popescu Argeșel, *Școala Normală „Carol I” 1867-1992*, Cîmpulung-Muscel, 1992, p. 29.

28. N. Nicolaescu, Al. Bunescu, Gh. Pîrnuță, *Monografia Liceului Pedagogic Cîmpulung-Muscel*, București, 1967, p. 43.

29. Valter Donea, *Interviu cu Romulus Cioflec...* din volumul *Romanul românesc în interviuri – o istorie autobiografică*, antologie, sinteze bibliografice și indice de Aurel Sasu și Mariana Vartig, vol. I, Editura Minerva, București, 1985, p. 645.

Luminița Cornea

TABEL CRONOLOGIC

- 1 aprilie 1882 Se naște Romulus Cioflec în satul Araci (Arpătac), județul Covasna, fiind al patrulea din cei treisprezece copii ai lui Constantin Cioflec, cîntăreț bisericesc greco-ortodox, și ai soției sale Maria, născută Bucșa. (În legătură cu data nașterii există varianta general acceptată pînă în prezent de istoria literaturii și de familie, în ceea ce privește ziua: 25 martie 1882. Data de 1 aprilie este conformă cu „Protocolul botezaților parohiei Araci pe anul 1882”, aflat la Arhivele Statului Sf. Gheorghe, Fond arhivistic nr. 105 – vezi Ioan Lăcătușu, *Identitate și cultură la românii din secuime*, Cluj-Napoca, Editura Carpatica, 1995, p. 200.
- 1889–1901 Romulus Cioflec urmează cursurile școlii primare în satul natal și apoi Școala Normală „Carol I” din Cîmpulung Muscel: Este singurul elev din Transilvania în cele două clase paralele. Absolvă cursurile Școlii Normale „Carol I” promoția 1901, șef de promoție fiind Ion Mihalache (1882-1965), viitorul mare om politic țărănist.
- 1901–1904 Este învățător în comunele Chiojdeanca (un an) și Lipănești (doi ani) din județul Prahova.
- 1905 Debutează, cu schița *Un gînd*, în revista „Sămănătorul”, publicînd apoi nuvele și schițe în „Gazeta de Transilvania”, „Sămănătorul”, „Viața literară”, „Ramuri”, „Viața românească”, „Adevărul literar și artistic” ș. a.
- 1907 Editează primul volum: *Doamne, ajută-ne!* Este un volum de nuvele apărut la recomandarea lui Nicolae Iorga și a lui Ilarie Chendi, ca urmare a colaborării la „Sămănătorul” și la „Viața literară”.
- 1905–1910 Romulus Cioflec este bibliotecar la Academia Română. Această perioadă nu-i va fi considerată ca vechime pentru pensionare, deoarece legea funcționarilor publici a apărut doar în 1946.
- 1910–1914 Urmează cursurile Universității București, Facultatea de Litere și Filozofie (ani în care, cu unele întreruperi, a și lucrat).
- 1911–1912 La solicitarea înflăcăratului patriot transilvănean Vasile Goldiș (1862–1934), directorul ziarului „Românul” din Arad, Romulus Cioflec este prim-redactor la ziarul arădean.
- 1914–1918 R. Cioflec este profesor la Liceul „Andrei Bășotă” din Pomîrla, județul Botoșani.
- 1917 februarie-martie Călătorește la St. Petersburg, unde asistă la desfășurarea revoluției din martie 1917.
- 1917 aprilie-sept. Scriitorul R. Cioflec se află la Chișinău ajutînd la redactarea gazetei „Cuvînt moldovenesc” la rugămintea prietenului său Pantelimon Halippa, sufletul gazetei și al intelectualității basarabene unioniste din acea perioadă.
- 1917–1918 Participă intens, alături de alți transilvăneni aflați la Chișinău, la înfăptuirea unirii Basarabiei cu țara-mamă. Este prim-redactor al cotidianului „Sfatul Țării”.
- 1918–1926 Este profesor la Chișinău – un an la Liceul „B. P. Hasdeu” și șapte ani la Liceul „M. Eminescu”.
- 1920 Tipărește volumul de nuvele și povestiri *Lacrimi călătoare* la Editura „Viața românească” din Iași.
- 1916–1920 Duce o corespondență regulată cu Garabet Ibrăileanu, conducătorul și animatorul revistei ieșene „Viața românească”, care prețuia în persoana lui R.

Cioflec nu numai pe iscusitul prozator, ci și pe organizatorul rețelei de difuzare în Basarabia a revistei „Viața românească”.

- 1920 – 20 octombrie Într-o scrisoare trimisă lui Garabet Ibrăileanu Romulus Cioflec menționează faptul că e preocupat de scrierea amintirilor basarabene. Acestea au și fost inserate în mai multe fascicule din „Viața românească”, pe parcursul câtorva ani, sub titlul *Amintiri din anul învierii*. Din acestea a răsarit mai târziu lucrarea *Pe urmele Basarabiei*.
- 1921–1922 Se află la Berlin cu o bursă de studii. Dintr-o scrisoare către Garabet Ibrăileanu (Berlin, 28 octombrie 1921) aflăm că „niciodată n-am avut mai mult dor de muncă și mai frumoase îndemnuri pentru viitor ca aici la Berlin”.
- 1923 Se căsătorește cu Antonina Gavrilă, fiica avocatului Emanuil Gavrilă din Chișinău, de numele căruia se leagă apariția, la 24 mai 1906, a primului ziar în limba „moldovenească” – *Basarabia*. Romulus Cioflec a cunoscut-o pe Antonina la intrările de la „Cuvînt moldovenesc”. Căsătoria a durat șapte ani.
- 1924 Scriitorul R. Cioflec se înscrie în „Liga drepturilor omului”, avînd cartea de membru al Ligii nr. 620/26 noiembrie 1924.
- 1925 Participă la lucrările Internaționalei muncitorilor din învățămînt de la Paris, fiind preocupat de viața și problemele profesionale ale cadrelor didactice.
- 1927 Îi apare volumul *Pe urmele Basarabiei... note și impresii din revoluția rusească* la Institutul de editură și arte grafice „Cultura românească”, București.
- 1926–1936 Romulus Cioflec este profesor la Școala Elementară de Comerț, apoi la Școala Superioară de Comerț și la Liceul german de stat „Loga” din Timișoara.
- 1927 Călătorește, împreună cu soția, trecînd cu trenul prin nordul Italiei, în Spania, unde participă la cursurile de vară ale Centrului de Studii Istorice din Madrid, conduse de Menendez Pidal. La ieșirea din Spania, în orașul Hendaya, îl cunoaște pe Miguel de Unamuno, profesor, savant și scriitor spaniol, surghiunit de dictatura militară condusă de generalul Primo de Rivera. A discutat cu acesta și despre raporturile etnice din Transilvania.
- 1928 Editează volumul *Cutreierînd Spania. Impresii de călătorie* la Editura „Adevărul”, Biblioteca „Dimineața”, numerele 114-115.
- 1928 Călătorește la Polul Nord pe nava „Monte Cervantes” a unei companii de navigație din Hamburg, trăind o adevărată aventură.
- 1929 Își tipărește impresiile de călătorie de la Polul Nord în volumul *Sub soarele polar. Impresii și peripeții din voiajul unor salvați de la naufragiu de spărgătorul Krasin*, Editura „Națională” - S. Ciornei.
- 1929 iulie Îl cunoaște, la Paris, pe Panait Istrati (1884-1935) de care îl va lega o strînsă prietenie ce va dura pînă la moartea autorului *Chirei Chiralina*.
- 1929 septembrie Scriitorul R. Cioflec merge cu Panait Istrati la Lupeni ca să cerceteze consecințele grevei muncitorești. Revoltat de realitățile descoperite la Lupeni, își dă demisia din Partidul Național Țărănesc, în care era înscris, și publică această demisie în ziarul „Adevărul” și „Dimineața”.
- 1932 Se căsătorește cu Ana Țințăreanu din același sat, Araci, înrudită cu familia viitorului mitropolit Nicoale Colan. Vor avea două fete: Eleonora-Maria, căsătorită Popa și Ileana-Gabriela, căsătorită Corodeanu.
- 1936 Se stabilește la București, fiind un an profesor la Seminarul central București, apoi pînă la pensionare, în 1942, la Liceul „Gheorghe Lazăr”.
- 1937 Editează volumul *Virtejul* la Editura „Adevărul”, București.
- 1938 La propunerea lui Mihail Sadoveanu, romanul *Virtejul* este premiat de Academia Română cu premiul „Ion Heliade Rădulescu”. Această distincție constituie afirmarea definitivă a lui Romulus Cioflec.

- 1942 Tipărește la Editura „Casa școalelor” volumul de nuvele *Români din secuime*, la cererea insistentă a directorului literar de atunci, Emanoil Bucuța. Acesta ținea să aibă în Biblioteca „Cartea Satului” și icoane din viața satelor românești din secuime, după cum avusese, de exemplu, de la Liviu Rebreanu, imagini din nordul românesc al Transilvaniei, în volumul *Pe Someș*.
- 1942 Cu prilejul comemorării a șapte ani de la dispariția scriitorului Panait Istrati, prietenul său Romulus Cioflec ține la București conferința intitulată: *Panait Istrati ca om*.
- 1943 Publică romanul în două volume *Pe urmele destinului. O goană în jur de sine însuși* la Editura Remus Cioflec (vărul scriitorului).
- 1945 Începe pentru Romulus Cioflec o perioadă monotonă, chinuitoare pentru un om care toată viața a călătorit, închizându-se în spațiul arid al traducerilor.
- 1945 Apare în traducerea sa romanul *Camarazii* (Drei Kameraden) de Erich Maria Remarque.
- 1947 Procesul politic înscenat conducătorilor Partidului Național-Tărănesc îl marchează pe scriitorul Romulus Cioflec. Alături de Iuliu Maniu (și alți frunțași ai partidului) este condamnat la închisoare și Ion Mihalache, fostul său coleg, ce a rămas credincios partidului prin care a ajuns de zece ori în Parlamentul țării și al cărui președinte a fost.
- 29 oct. – 11 noi. Scriitorul Romulus Cioflec a fost afectat de întorsătura situației politice și, în continuare, ca scriitor, s-a autocenzurat. Realizează că unele opere, ce le avea scrise, nu vor mai putea fi tipărite (exemplu: romanul rămas inedit *Ispășirile*), iar altele nu-i vor fi retipărite (exemplu: *Pe urmele Basarabiei*). Pregătește pentru tipar un volum de nuvele selectate din volumele anterioare. Revede pentru o a doua ediție operele apărute anterior: *Virtejul*, *Pe urmele destinului*, *Cutreierînd Spania*, *Sub soarele polar*. Scrie romanul *Boierul* inspirat din realitățile cunoscute ca învățător în Prahova, la începutul secolului.
- 13 noiembrie 1955 Romulus Cioflec se stinge din viață; este înmormântat la cimitirul Bellu din București.
- 1957 Apare postum romanul *Boierul* la E.S.P.L.A. București.
- 1970 Editura „Minerva” publică, folosind materialul aflat în posesia soției scriitorului, Ana Cioflec, volumul de nuvele și schițe *Trei aldămașe*, constituit și prefăcut de autor, cu o „Cronologie” de Aurora Pârvu.
- 1970 Primul număr al revistei „Manuscriptum” (an I, nr. 1, 1970, p. 83-96) cuprinde o selecție din corespondența lui Panait Istrati cu Romulus Cioflec, prezentată de Al. Oprea.
- 1979 Este tipărită la Editura Dacia din Cluj-Napoca ediția a doua a romanului *Virtejul*, îngrijită și cuvînt înainte de Mircea Braga.
- 1983 Editura „Kriterion” tipărește traducerea în limba maghiară a romanului *Virtejul* – *Örvényben* tradus de David Gyula.
- 1985 Apare la Editura „Dacia” a doua ediție a romanului *Pe urmele destinului*, îngrijită și cuvînt înainte de Mircea Braga.
- 1988 Editura „Sport-Turism” tipărește ediția a doua a volumului *Cutreierînd Spania* sub îngrijirea lui Nicolae Jula.
- 1988 Apare la Editura „Dacia” din Cluj-Napoca ediția a doua a romanului *Boierul* îngrijit de Mircea Braga, cu un cuvînt introductiv de Perpessicius.
- 1992 Editura „Universitas” din Chișinău publică *Pe urmele Basarabiei* în același volum cu *Revoluția rusă* de Leon Donici, ediție alcătuită de Iurie Colesnic.

Luminița Cornea

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Publicarea piesei de teatru inedite *Moarte cu bocluc* evidențiază un alt domeniu de preocupări literare ale lui Romulus Ciofleac: teatrul. Avînd în vedere valoarea istorico-literară a acestei opere din creația încă necunoscută a scriitorului R. Ciofleac, considerăm că se face un prim pas în demersul valorificării întregii opere a scriitorului născut la Araci (Covasna).

Ediția de față folosește ca text de bază textul dactilografiat, în timpul vieții scriitorului, după dactilograma corectată de autor. Ambele ne-au fost puse la dispoziție de doamna Eleonora Ciofleac Popa, fiica scriitorului, căreia îi mulțumim și pe această cale.

În ediția noastră s-au păstrat formele de limbă specifice scriitorului („bocluc”, „repetitor”, „electrică”, „conferență”, „zăbranic” etc.), formele alternative (ex. „coraj” și „curaj”) și formele specifice graiului muntenesc: „văz”, „crez”, „auz”. Nu s-a alcătuit glosar deoarece toate cuvintele se înțeleg ușor din context. S-au actualizat formele „duminică” pentru „duminecă”, „tulbura” pentru „turbura” și s-au corectat greșelile de dactilografie (ex. „fiori” în loc de „flori”, „înnămolit” în loc de „înămolit”, „înnegurîndu-se” în loc de „înegurîndu-se” etc.).

În redarea textului nu s-au avut în vedere amendamentele ortografice aprobate de Academia Română în 1991, privind folosirea literei *â* în interiorul cuvintelor și scrierea „sunt, suntem, sunteți” în loc de „sînt, sîntem, sînteți”, deoarece acestea n-au avut în vedere argumente și criterii științifice. La această opțiune se adaugă faptul că textul dactilografiat, văzut de scriitor, este cu *î* și cu *sînt*.

Menționăm în acest context și faptul că tabelul cronologic a avut la bază, aici pentru prima dată, „Fișa de pensiune” (foaia de pensionare) realizată la 1 septembrie 1942, certificată de scriitor. În aceasta există perioadele și locurile unde Romulus Ciofleac a lucrat. „Fișa de pensiune” ne-a fost pusă la dispoziție de doamna Eleonora Ciofleac Popa. Îi mulțumim încă o dată.

Mulțumirile noastre se cuvin și domnului Petre Străchinaru, care ne-a încurajat și susținut permanent, de asemenea domnului dr. Valeriu Cavruc, director al Muzeului Carpaților Răsăriteni din Sfîntu Gheorghe, sub egida căruia apare această carte. În programul acestui muzeu există proiectul „Restituiri culturale”, care are printre obiective alcătuirea expoziției permanente din cadrul Casei memoriale „Romulus Ciofleac”, investigarea și valorificarea creației inedite a acestuia, precum și restituirea și reconsiderarea întregii opere a scriitorului Romulus Ciofleac.

L. C.

MOARTE CU BOCLUC

Comedie în 3 acte și 5 tablouri

PERSOANELE:

Elevii clasei ultime de la școala normală:

- 1. ALEXANDRESCU GH. ION**
- 2. BĂLĂNESCU MIRCEA**
- 3. BURLĂNESCU ȘTEFAN**
- 4. CONSTINESCU V. VASILE**
- 5. CRĂCIUN DUMITRU**
- 6. DĂSCĂLESCU GRIGORE**
- 7. FILIP R. ION**
- 8. GEORGESCU DUMITRU**
- 9. GEORGESCU ION**
- 10. IONESCU GHEORGHE**
- 11. IONESCU ION**
- 12. MURGĂȘANU PAVEL**
- 13. POPESCU B. ALEXANDRU**
- 14. POPESCU D. GHEORGHE**
- 15. POPESCU I. GHEORGHE**
- 16. POPESCU M. GHEORGHE**
- 17. POPESCU T. NICOLAE**
- 18. POPESCU V. VASILE**
- 19. PREOȚESCU COSTANTIN**
- 20. RĂDULESCU ANGHEL**
- 21. SÂNDULESCU MIHAI**
- 22. ȘTEFĂNESCU PETRE**
- 23. VOICULESCU TOMA**
- 24. ZAMFIRESCU ION**

Încă 4 elevi.

Membrii corpului didactic al școlii:

- 1. DIRECTORUL, zis Moșu**
- 2. SILIȘTEANU, zis Muscă**
- 3. ZAHARESCU, zis Dihorul**
- 4. CÎLNICEANU, zis Mastodontul**
- 5. ȘTEFĂNESCU, zis Crăcănel**
- 6. GHERMĂNESCU**
- 7. BÎRZOTESCU**
- 8. PREOTUL GHEORGHÎTOIU**
- 9. CĂRĂBAȘ**
- 10. CĂLTUN, secretarul școlii**

ACTUL I

TABLOUL I

Într-un orășel de munte, într-o școală normală de învățători cu internat, primăvara, înaintea primului război mondial. Repetitorul clasei a șasea și ultimă a școlii, la etajul întâi. O ușă în stânga și trei ferestre în dreapta, spre curte. La ridicarea cortinei, se disting slab patru mese ale celor 24 de elevi. E ora 7 seara, când trebuie să înceapă meditația.

(Se aude zvon de vorbă crescînd din direcția ușii, care se deschide. Mîna elevului Popescu D. Gheorghe aprinde electrica și ni se arată în lumină două mese cu cîte șase locuri spre curte, cu un bec electric cu pălărie albastră deasupra fiecăreia, și alte două mese de-a lungul peretelui opus ferestrelor, și cu becul ei fiecare).

CRĂCIUN DUMITRU *(intrînd după Popescu)*: Măi, măi, măi! Care va să zică așa?

POPESCU D. GHEORGHE: Da, Dumitre...

CRĂCIUN: Ptiii ! Te fericesc și te invidiez, Ghiță!

D. GHEORGHE *(juruindu-l și din ochi)*: Dar o vorbă nu suflă!

CRĂCIUN *(ofensat)*: Ghiță! Sînt eu unul d'ăia?

D. GHEORGHE: Nu zic, dar paza gurii către oricine, Dumitre! Știi ce s-ar întîmpla să mă afle! M-aș curăța de aici...

CRĂCIUN *(duce și mîna la inimă)*: Ghiță!... *(Apoi schimbînd tonul)*: Va să zică duminică nuntă! Ptiii! O și văd și nu-mi vine să cred!

D. GHEORGHE: Nuntă, Dumitre...

CRĂCIUN: Și tu învățător, și cumnatul tău de mîine tot învățător...

D. GHEORGHE: Adică de poimîine, că azi e vineri...

CRĂCIUN: Ei da, de poimîine... Duminică!

D. GHEORGHE: Cum se face că nu-l știi? Că trebuie să fi fost și el pe la voi, pe la Bănicești, cu cercul cultural...

CRĂCIUN: Am auzit de el, dar nu-l știu... Conferențele cercului sînt întrerupte în vacanțele școlare, iar restul anului eram aci, în internat... Știu atît că-l cheamă Cursaru.

D. GHEORGHE: Da, Mircea Cursaru...

CRĂCIUN: Am auzit bine de el...

D. GHEORGHE: Serios?

CRĂCIUN: Se vorbea că ar fi cel mai răsărit din cerc... Și nuntă unde?

D. GHEORGHE: La noi, la Albești... La mireasă.

CRĂCIUN: Și lăutari de unde?

D. GHEORGHE: De lăutari nu știu încă de tot sigur, dar sînt pe aci pe lîngă sigur...

CRĂCIUN: Atunci ești sigur...

D. GHEORGHE: Căci i-am spus tatii că fără arcușul lui Ochialbi de la Argeș eu nu înțeleg nuntă...

CRĂCIUN: Ochialbi, mă? Glumești, mă? Ei asta știu că are să fie nuntă!

D. GHEORGHE Și ca mine vrea și Domnica... Și tata cred că ne face plăcerea.

CRĂCIUN: Nu mă îndoiesc. Dacă aci nu v-o face-o!... Și ce aduce ăla?

D. GHEORGHE: Cine?

CRĂCIUN: Da, Ochialbi...

D. GHEORGHE: Vine mai întîi cu un cobzar...

CRĂCIUN: Da...

D. GHEORGHE: Că fără cobză iar nu se poate nuntă...

CRĂCIUN: Mai încape vorbă!

D. GHEORGHE: Aduce apoi o bivoliță d'aia mare, să s-audă în tot satul.

CRĂCIUN: Ptiil!

D. GHEORGHE: Mai aduce un țambal.

CRĂCIUN: Aha ! Și ăsta-i bun!

D. GHEORGHE: Mai aduce un naiu...

CRĂCIUN: Aha-ha!

D. GHEORGHE: ... Cu Niță Făgădău, muscalagiu, dac'ai auzit...

CRĂCIUN: Cum să nu fi auzit! Dar o să fie lată răul Că văz că nu se mai sfîrșește...

D. GHEORGHE: Atît. Și mi se pare că-și aduce și vioara lui...

CRĂCIUN (*rîzînd*): Chiar asta nu cred că are s-o uite el...

D. GHEORGHE: Și încă un viorist secundaș pe lîngă el...

CRĂCIUN: Șase mă ! Dacă ai isprăvit...

D. GHEORGHE: Am isprăvit!...

CRĂCIUN: Ce aș mai frămînta eu acolo un brîuleț orl o chindie!

D. GHEORGHE: De Dumitre! Ce să-i faci!

CRĂCIUN (*Chiar începe să schițeze brîulețul, mai întîi doar cu legănare din cap. Dar l-a apucat de umăr pe Popescu, care se mai lasă și mai și rezistă, pînă se antrenează, începînd și el cu legănatul capului și sfîrșind cu mărunțirea*): Uite așa! Uite așa! Ține-o aici! Pe loc, pe loc! Ii-i ha! Dar mai cu coraj, mă! Doar nu te duci la înmormîntare, mă! (*rîde*).

D. GHEORGHE (*după ce a încetat jocul, spune cu un ușor oftat*): Ba la înmormîntare s-ar zice... Dar eu să văd mai întîi hopul trecut! Ieșit să mă văd pe poarta școlii fără poticneală și nu mă mai doare capu...

CRĂCIUN: Și cum ați ajuns voi la gîndu ăsta?

D. GHEORGHE: Bine... Atunci cînd s-a ajuns cu vorba la invitați.

CRĂCIUN: Aha !

D. GHEORGHE: Și cînd a aflat nunul că eu nu pot să viu, că nu mă lasă de la școală...

CRĂCIUN: Nunul?

D. GHEORGHE: Nunul, adică primarul Secăreanu, că el cunună...

CRĂCIUN: Aha ! Barosan, domnule!

D. GHEORGHE: „Cine zici că nu poate să vie, Dumitre?” a întrebat Secăreanu pe tata.

„Dar fecioru-meu...Că la așa ceva nu se dă voie de la școală” a răspuns tata. Că eram și eu de față...Că asta era de Paști... „Dar atunci mai e asta nuntă, Dumitre?” l-a mai întrebat nunul pe tata ca la spovedanie...

CRĂCIUN: Bine l-a întrebat!...

D. GHEORGHE: „Ai tu, mă, un singur fecior și o singură fată?... Ai, mă?” l-a mai întrebat Secăreanu, că tata tăcea... „Am, mă! Atîta am!” i-a răspuns tata. „Și feciorul nu poate veni la nunta soru-sa, fiindcă așa-i școala normală!” „Nu poate, mă, nu poate!” i-a răspuns tata. „Mai bine arde școala normală, Dumitre, dar vine!”

CRĂCIUN: Ptiii ! ăsta zic și eu nun! Tare aș vrea să-l văd la nuntă!

D. GHEORGHE: Atunci a ieșit hotărîrea și atunci a venit el, primarul, cu ideea, adică cu telegrama pentru mort.

CRĂCIUN: Și s-a învoit ușor taică-tău să se lase mort?

D. GHEORGHE (*zîmbind*): Dacă zicea că arde școala!

CRĂCIUN: Brava lui!

D. GHEORGHE: Cam greu, dar s-a învoit. Că nu l-a slăbit... „De-o fi să joc cu tine mort, Dumitre, dar pe băiatu ăsta tot îl aducem!” a mai spus Secăreanu și mi-a pus mîna pe umăr. Mi-a pus mîna pe umăr, ca să nu mă îndoiesc și să-mi văd liniștit de carte...

CRĂCIUN: Brava lui!

D. GHEORGHE: Cred că chiar el a adus la Argeș telegrama. Că pe azi după masă era hotărîtă trimiterea.

CRĂCIUN: Tare aș vrea să-l văd pe Secăreanu ăsta ce face la nuntă!

D. GHEORGHE (*zîmbind*): L-am văzut la logodnă. Așa, mai spre sfîrșit, noaptea... Purta sîrba cu tata în doi, cu clodiru cu țuică în dreapta... Dar se mai și opreau, să închine unul pentru altul: „Bea, mă Dumitre, că tu ești mort!”

CRĂCIUN: Aha-ha!

D. GHEORGHE: „Bea, că eu nu mai dau ! Că atîta mai avem în valea asta a plîngerii !”

CRĂCIUN: Și ce-o să fie la nuntă! (*Un timp*). Acu rămîne ca tu să te ții la primirea telegramei...

D. GHEORGHE: Știu, Dumitre... Și mă tot gîndesc cum să mă țiiu...

CRĂCIUN: Altfel tot ce am pus la cale se evaporază și... Doamne ferește de primejdie!

D. GHEORGHE: Îmi dau seama, Dumitre...

CRĂCIUN: Și cînd crezi că vine?

D. GHEORGHE: Cine?

CRĂCIUN: Dar telegrama...

D. GHEORGHE: Am pus la cale s-o dea urgentă, astă-seară, ca să sosească mîine dimineață, fie în ora de Pedagogie, fie în cea de Muzică...

CRĂCIUN: Bine.

D. GHEORGHE: Așa, că voi dispărea din clasă fără să se poată înădi unul și altul cu mîngîieri și cîinări...

CRĂCIUN: Minunat!

D. GHEORGHE: Am măsurat vremea cu nunul și cu tata.

CRĂCIUN: Și ce telegramă?... Cum sună?

D. GHEORGHE: „Tata mort, vino grabnic. În mormîntarea duminică. Domnica.

CRĂCIUN: Minunat! Minunat! Tocmai bine iei trenul de la amiază, trenul de unu... (*După o scurtă tăcere, cu reflecție*): Dar ai să poți tu atunci să faci o față speriată?

D. GHEORGHE: Da, mă ! M’oi sili...

CRĂCIUN: Chiar să oftezi cîteva...

D. GHEORGHE: Va trebui... M-am gîndit.

CRĂCIUN: Trebuie neapărat și asta... Căci să plîngi nu cred că ai să poți...

D. GHEORGHE: De așa-ceva mi-e frică, Dumitre...

CRĂCIUN: Da, e greu... Ția de la teatru mai reușesc, – și chiar cu ceva lacrimi – dar vai de capul lor!

D. GHEORGHE: Eu însă trebuie să plîng cu adevărat, Dumitre...

CRĂCIUN: Mai încape vorbă! Ca fecior adevărat al lui Dumitru Popescu, care-i om știut. Moarte adevărată, Ghiță;

D. GHEORGHE (*îngrijorat*): Daa...

CRĂCIUN: Aici nu-i jucărie !

D. GHEORGHE: La plîns nu mă gîndesc și nu mă bag.

CRĂCIUN: Și eu zic... Dar să oftezi cîteva cred că poți...

D. GHEORGHE: Asta da ...

CRĂCIUN: Și să-ți clatini capul de întristare...

D. GHEORGHE: Firește.

CRĂCIUN: Ai... încercat? Ai făcut vreo probă?

D. GHEORGHE (*evaziv*): M-am gîndit. Dar sigur mă cheamă din clasă. Secretarul sau portarul n-are să tulbure lecția...

CRĂCIUN: Dar dacă e vreme de recreație?

D. GHEORGHE: Și atunci! Mă îndepărtez de colegi...

CRĂCIUN: Dar și atunci trebuie să te ții ...În fața ăluia de-ți dă telegrama.

D. GHEORGHE: Mai încape vorbă!

CRĂCIUN (*închipuindu-se și el la Albești*): Ptiii! (*Mai schițează singur din brîuleț, începînd cu clătinare din cap ușoară... Dar parcă aude zvon de vorbe. Se oprește*). Poate că e bine să te arăți încă de pe acum cam abătut între noi...Ce zici? Are să spuie mai tîrziu careva că ai avut o presimțire și o să te ajute și asta.

D. GHEORGHE: De!

CRĂCIUN: Cît de cît...

(*Pe cînd zgomotul de afară crește, Crăciun se grăbește să se așeze la locul lui, la masa întîia de la fereastră. D. Gheorghe de asemenea la masa a treia. Toți ceilalți elevi din a șasea, în număr de 21, intră cu zvon de conversații, în amestec cu izbucniri tinerești și cu hîrjoneli, unii mai mestecînd din mîncare ori îmbucînd pîine goală*).

ȘTEFĂNESCU PETRE (*intrînd, vorbește unora*): La istorie știu că nu avem greu. Dar problema de la „Dihor” îmi dă sudori de-acum...

FILIP R. ION: Și mie, Petrică... (*Un timp, zvon de vorbe pînă se așează toți*).

SĂNDULESCU (*care s-a așezat la masa lui, a doua de la perete, lîngă Ștefănescu Petre, pe cînd și Bălănescu Mircea, șeful clasei s-a așezat la întîia masă de la fereastră*): Totdeauna cu probleme d-astea vine el ca să poată încălța pe vreunul...

BĂLĂNESCU MIRCEA (*după ce bate cu creionul în masă*): De-acum liniște, Săndulescule!

SĂNDULESCU: Dar mă sfătuiam cu Ștefănescu despre problemă...

BĂLĂNESCU MIRCEA: Sfătuiește-te mai încet ! Și ăsta n-a fost sfat...

ȘTEFĂNESCU: E adevărat. A fost și supărare pe „Dihor”, dar în legătură cu problema...

BĂLĂNESCU MIRCEA: De problemă n-am auzit...

ȘTEFĂNESCU: Vrei tu să ne-o lămurești, Mirciuc?

BĂLĂNESCU MIRCEA: Să vedem... Mai încolo. S-o frământă mai întâi singur...

(Se face o liniște relativă, cu unii elevi concentrați la lectură cu capetele în palme, cu alții spunând ceva pe dinafară, din buze ori din gând, alții aplecați la un vecin pentru sfat ori întrebare. La rîndul lui Popescu D. Gheorghe, cu un aer de concentrare, dar cu ființa lui departe are o mască : ba de visare cu zîmbet, ba de ușoară îngrijorare, ba chiar de ușoară clătinare din cap de la jocul închipuit... Crăciun, în buna lui dispoziție fără rezerve, nu se poate apuca nici el de treabă, deși a doua și toate orele vor fi în clasă. El ba caută la Popescu D. Gheorghe, ba la colegi, ba pe fereastră visător, cu gândul tot la nuntă, la una la care nu va participa...Clatină și el din cap , din cînd în cînd).

POPESCU M. GHEORGHE (către vecinul de masă D. Gheorghe): Tu ai ajuns la ceva cu problema Dihorului, D. Gheorghe? (Socotindu-se cu presimțire și distrat, D. Gheorghe tace). Hai, că te știu tare la aritmetică...

D. GHEORGHE (ca surprins și cu un ton de om trist, care nu știe cu are): Dragă M. Gheorghe, eu am să încep cu istoria... Nu pot încă să-mă adun mințile...

M. GHEORGHE: Dar ce, nu-ți sunt toți boii acasă?

D. GHEORGHE: Zău nu știu ce am!...

BĂLĂNESCU MIRCEA (apostrofează): Măi, tot voi, ăia de la masa Popeștilor!

POPESCU T. NICOLAE (supărat): Au vorbit M. Gheorghe și D. Gheorghe și asta este la tine toată masa Popeștilor!

BĂLĂNESCU: Tu păzește-ți liniștea ta, T. Nicolae!

T. NICOLAE: Dar de ce vorbești de masa Popeștilor, cînd dintr-o Popești au vorbit doar doi! La alte mese te uiți mai puțin!...

BĂLĂNESCU: Mă uit la toate!

T. NICOLAE: Bine faci, dar nu pomeni mese, ci nume de elevi!

BĂLĂNESCU (supărat și scriind cu energie): T. Nicolae te-am scris!

T. NICOLAE: Poți să mă scrii cît poțestești. Ia uite, ia uite, chiar acu se vorbește la masa Ioneștilor și Georgeștilor!...

BĂLĂNESCU (observîndu-i că vorbesc și recunoscîndu-i): Georgescu Ion și Ionescu Ion, vă rog să încetați!

GEORGESCU ION: Dar și alții vorbesc...

T. NICOLAE: De ce nu-l scrii acum și pe Georgescu Ion, hai?

BĂLĂNESCU: Cine vorbește de problemă, poate să vorbească, dar în șoaptă...

SĂNDULESCU (*după vreun sfert de minut de tăcere și concentrare, buchisește, împreună cu Ștefănescu Petre, rar, enunțul problemei cam în șoaptă*): Care va să zică: „Cineva, voind să cumpere un pește care cântărea 4 kilograme și 500 de grame” (*D. Gheorghe leagănă capul cu gîndul la nuntă*) „constată că-i lipsesc 60 de bani pentru a-l plăti”... Pînă aci e lămurit, nu?

ȘTEFĂNESCU PETRE: Da...

SĂNDULESCU: Atunci el se mulțumește să cumpere alt pește numai de 3 kilograme și 250 de grame. Plătindu-l pe acesta, îi rămîn însă în buzunar 40 de bani... Hm! Și asta e lămurit... (*Mai tare*) Cît a costat kilogramul de pește și cîți bani a avut cumpărătorul la el? (*Un timp se gîndesc concentrați*).

ȘTEFĂNESCU PETRE: Al dracului Dihor! Te împotmolește el, oricît te-ai zbate!

BĂLĂNESCU: Mai încet, Ștefănescule!

ȘTEFĂNESCU: Dar mă sfătuiam despre problemă cu Săndulescu! Și chiar în șoaptă, cum ceruși tu.

BĂLĂNESCU: Asta fuse „șoaptă”? Că am auzit tare și vorba „Dihor”...

(*Tăcerea mai crește, unii băieți mai conlucrează cu vecinii, se pleacă prin dosul unui vecin, ca să vorbească celui de dincolo de el, cîte unul chiar se ridică. La D. Gheorghe continuă mai mult masca tristă a omului care nu știe ce are. Fără să-și dea seama însă îi mai scapă o clătinare din cap. Crăciun este și el dus, mai dus, și mai clatină și el din cînd în cînd*).

SĂNDULESCU (*silindu-se să fie șoaptă*): Eu cred că trebuie să fie pornită altfel...

ȘTEFĂNESCU PETRE (*ca fulgerat de o idee*): Ia stai puțin! Care va să zică... un pește e de 4 kilograme și jumătate și n-are bani de el...

SĂNDULESCU: Adică îi lipsesc 60 de bani...

ȘTEFĂNESCU: Așa: 60 de bani! Iar celălalt e de 3 kilograme și o litră și-i mai rămîn 40 de bani. Mi se pare că aici e cheia: la 60 de bani și la 40 de bani...

SĂNDULESCU (*care parcă a prins ceva*): Stai Petrică, stai! Va să zică: cît a costat kilogramul și cîți bani a avut cumpărătorul la el?

ȘTEFĂNESCU: Al dracului, Dihor!

SĂNDULESCU: Stai, mă, stai! Lasă-l pe Dihor!

(*Dar se deschide ușa și intră directorul, un bărbat înalt și gras, aproape de 60 de ani. Duruit de scaune la ridicarea tuturor deodată și multe șoaapte*) Moșu! Moșu! Moșu!

DIRECTORUL: *Ședeți... (Toți șed. Directorul observă la masa din rîndul opus ferestrelor un loc gol). Dar de acolo cine lipsește?*

ȘTEFĂNESCU *(surprins, încurcat, răspunde totuși în grabă pentru locul gol de lîngă el, al unui coleg, pe care-l știe plecat în oraș neînvoit).* Acu a ieșit pînă afară, domnule director.

SĂNDULESCU *(Se asociază):* Da, domnule director, mai adinea-ori... *(Ochii tuturor elevilor înțeleg acoperirea lui Rădulescu Anghel, cel ce absentează).*

ȘTEFĂNESCU *(În vreme ce directorul se uită la o telegramă, unde sînt concentrate toate privirile, se adresează în șoaptă lui Săndulescu):* Măgaru!

DIRECTORUL: Cine este Popescu Gheorghe?

(Toți ochii sînt la masa Popeștilor. Toți Popeștii Gheorghe au căutări speriate, căci la ei telegrama intervine doar în caz de moarte. Crăciun e surprins de sosirea preatimpurie a telegramei și caută îngrijorat la D. Gheorghe. Îi caută ochii spre a-i face curaj).

MAI MULTE VOCI *(Rostite toate prin ridicare):* Sînt 3 Popescu Gheorghe, domnule director!

DIRECTORUL *(căutînd din nou telegrama):* Aice parcă-i O. Gheorghe... *(Mine de contrariere la D. Gheorghe și Crăciun și de ceva ușurare la ceilalți doi Popești).*

MAI MULTE VOCI *(iarăși prin ridicare):* N-avem nici un fel de O. Gheorghe, domnule director! O. Gheorghe nu există!

FILIP R. ION: Ba există un O. Gheorghe în a patra, dar din Vlașca. Toți Popescu Gheorghe ai noștri sînt din Argeș și din Muscel.

DIRECTORUL *(după ce caută din nou la adresă):* E dată din Curtea de Argeș...

MAI MULTE VOCI: E al nostru! D. Gheorghe al nostru! Popescu D. Gheorghe!

M. GHEORGHE *(Face ochi mari aducîndu-și aminte de presimțirea lui D. Gheorghe și caută la el făcînd din cap pentru „ha”).*

DIRECTORUL *(căutînd mai departe la adresă) ... și e iscălită „Domnița”.*

VOCI: Domnica, domnule director! E sora lui D. Gheorghe al nostru! El e, el!

(Multe priviri au și căzut îngrijorate și chiar compătimitoare asupra lui D. Gheorghe. La rîndul lui, Crăciun, cu ochii mereu la D. Gheorghe, adună sprîncenele și încrețește fruntea, părăindu-i-se că prietenul nu e la înălțimea momentului. Chiar tușește pentru atenție mărită și vigilență. Dar D. Gheorghe s-a ridicat cu o căutătură cît mai surprinsă și speriată la director, care s-a apropiat).

DIRECTORUL (*în tăcerea înfiorată a clasei, punându-i mîna pe umăr*): Trebuie să-ți dau o veste tristă de la familia ta...(Oftări înfiorate de compătimire pe la mese. Popescu D. Gheorghe pleacă capul în loc să-l mai ridice, ca să afle cît mai repede despre ce e vorba... Popescu M. Gheorghe își duce palma la obraz, gîndindu-se la presimțirea lui Popescu D. Gheorghe). Dar un băiat mare ca tine trebuie să aibă tăria să primească cu seninătate tot ce-i vine... Înțelegi că s-ar putea ca azi să aibă alții nevoie de sprijinul tău moral... (D. Gheorghe a și ridicat ochii la director cu o privire mai mult speriată, încruntînd iute sprîncenele pentru „durere morală” și înnegurîndu-se la față cît putu de mult. Apoi plecă ochii ca biruit. Oftări înfiorate la mese). Înzmormîntarea e duminică. De altfel ți-o spune și telegrama. (Citește): „Tata mort, vino grabnic, înzmormîntarea duminică. Domnița”.

VOCI: Domnica! Domnica! Domnica!

DIRECTORUL: În sfîrșit, Domnica... (*Adresîndu-se lui D.Gheorghe*): Tu primește condoleanțele mele și... fii tare, băietule. (*Mai apăsîndu-i odată mîna pe umăr și mîngîindu-l și pe cap, directorul pornește spre ușă. Dar, mai înainte de a deschide, adaugă*): Ai tren mîine dimineată la șapte și cinci minute...

(*După ieșirea directorului, D. Gheorghe și-a și cuprins repede tîmplele în palme, aproape să-și acopere ochii. Voci încep să rupă tăcerea apăsătoare, rostind destul de tare, ca să se audă de cît mai mulți și neapărat și de D. Gheorghe*):

VOICULESCU TOMA: Săracu' Popescu!

MURGĂȘANU PAVEL: Săracu' Ghiță!

VOCI MULTE: Săracu'!

ȘTEFĂNESCU: Uite, domnule, ceasu'!

SÂNDULESCU: Săracu D. Gheorghe!

COSTANTINESCU V. VASILE: Săracu de el! (*Apoi oftează filozofic*)
Heei!

ALȚI CÎȚIVA (*oftează la fel*).

CRĂCIUN (*care parcă nu găsește cuvinte, dă și el din cap filozofic, evocînd încîțva clătinarea provocată de imaginile de la nuntă*).

SÂNDULESCU (*după alte manifestări verbale sau mute ale colegilor pînă la epuizare, întreabă în șoaptă pe Ștefănescu*): Dar ce fuse aia, Petre?

ȘTEFĂNESCU PETRE: Care, Mișule?

SÂNDULESCU: Vorba Moșului de la sfîrșit...

ȘTEFĂNESCU: „Primește condoleanțele mele”?

SÂNDULESCU: Așa...

ȘTEFĂNESCU: O vorbă cu care dai curaj omului la moarte...

MURGĂȘANU PAVEL (*Se ridică de la masa Ioneștilor și Georgeștilor și se duce cu gravitate la masa lui D. Gheorghe, se înclină în fața colegului și-i spune ca directorul*): Condoleanțele mele, Ghiță...

D. GHEORGHE (*Îi apucă mâna abia ridicînd ochii și clătînd ușor capul a întristare*).

VOCI (*de pretutîndeni, impresionate de gestul lui Murgășanu*): Săracu' D. Gheorghe!

MURGĂȘANU (*după ce s-a așezat la locul lui, către vecinii de masă, emoționat și ușor fîstîcit*): Săracu'! (*E acompaniat de minele lor*).

ȘTEFĂNESCU: Auziși și pe Murgășanu...

SÂNDULESCU: Se cunoaște că e purtat printre tîrgoveți...

ȘTEFĂNESCU: Dacă a fost vreo doi ani ucenic la o prăvălie din București!

M. GHEORGHE (*Se ridică și el, chiar de lîngă D. Gheorghe, dar neavînd siguranța deplină pentru rostirea cuvîntului neologism „condoleanțe”, îl evită și spuse doar atît*): Primește și de la mine, D. Gheorghe...

(*La D. Gheorghe același joc ca în cazul cu Murgășanu*).

SÂNDULESCU: Văzuși și pe M. Gheorghe?

ȘTEFĂNESCU: Ei da, se cade. Mai cu seamă că sînt la aceeași masă...

POPESCU I. GHEORGHE (*se ridică și el de vis-a-vis de D. Gheorghe*): Și de la mine D. Gheorghe...

POPESCU T. NICOLAE: Primește și de la mine, Ghiță!

(*După ce s-a așezat, face, ca și I. Gheorghe, semn de copătimire către cei care îl privesc de la masa lui ori de la alte mese*).

POPESCU B. ALEXANDRU: Primește și de la mine D. Gheorghe... (*Apoi mină către vecini ca cei precedenți*).

SÂNDULESCU: Uite și T. Nicolae și B. Alexandru... Toți de la masa lui. Frumos!

ȘTEFĂNESCU: Toți afară de Preoteșcu... (*În vreme ce Preoteșcu se ridică și el*): Dar uite și Preoteșcu!

PREOTEȘCU: Primește și de la mine, D. Gheorghe...

SÂNDULESCU: Poate că se cuvine și de la noi, Petrică.

ȘTEFĂNESCU (*după o oarecare luptă internă vizibilă, se hotărăște și se apropie de masa vecină a Popeștilor*): Primește condoleanțele mele! (*Iar cînd s-a întors la locul lui, către Săndulescu*): Săracu'!

SÂNDULESCU (*Se duce și el*): Primește și de la mine, D. Gheorghe... (*Iar cînd se înapoiază*): Da, săracu'...

VOICULESCU TOMA (*tot de la ultima masă*): Primește condoleanțele mele... (*La întoarcere, către vecinii de masă*): Săracu'! Știți că avea mîna rece?

DĂSCĂLESCU GRIGORE (*către colegul său de masă, Crăciun Dumitru*): Mă Dumitre, nu te duci să-i zici și tu?

CRĂCIUN (*cam încurcat și cu întârziere*): Chiar mă gîndeam, mă, să-i spui și eu, acolo un cuvînt...

DĂSCĂLESCU: Mai cu seamă ca prieten...

CRĂCIUN: Dar mă gîndesc că poate l-aș tulbura prea tare, tocmai fiind prieteni...

COSTANTINESCU V. VASILE (*de la aceeași masă*): Are dreptate, Grigore...

CRĂCIUN (*ofînd pentru D. Gheorghe*): Vai de capul lui!

(*Se deschide ușa și intră Rădulescu Anghel, cel plecat în oraș fără voie*).

COSTANTINESCU (*către Crăciun, în șoaptă, cînd îl vede pe Rădulescu Anghel intrat cu oarecare emoție*): Uite-l și pe craiu ăsta! Ghiță, săracu, cu tată mort și el prin tîrg după blestemății!

CRĂCIUN (*în ton filozofic și clătînînd din cap*): Așa e lumea, Vasilică...

SĂNDULESCU (*către cel sosit, cu un ușor ton de mustrare, pe cînd acesta și-a luat locul lîngă el*): Pe unde dracu te mai porți, mă?

RĂDULESCU: Am dat, mă, de niște vin! (*Duce trei degete la buze*).

SĂNDULESCU: Tu știi că a murit tatăl lui D. Gheorghe?

RĂDULESCU (*cu afectare*): Aoleu, săracu! Dumnezeu să-l ierte, mă! Uite, domnule! Uite, domnule, ceasu!

ȘTEFĂNESCU (*în șoaptă*): Zi-i și tu condoleanțe, că toți i-am zis...

RĂDULESCU (*După un moment de gîndire, se ridică, se apropie de masa Popeștilor și se închină în fața lui D. Gheorghe*): Te rog să primești toate condoleanțele mele, Ghiță! (*După ce s-a așezat iarăși la locul lui, către vecini*): Săracu' băiat! (*Caută în cutia mesei după cărți. Apoi către Rădulescu și Ștefănescu*): Cum stăm cu Dihoru?

SĂNDULESCU: Dar pe acolo pe unde te-ai purtat, nu te-ai gîndit și la el?

RĂDULESCU: Haidi, nu mai faceți pe rîioșii! (*Se apleacă să se informeze și să conlucreze în șoaptă cu ei*).

(*Urmează mai multe clipe lungi de muncă încordată, ba în tăcere, ba în consultări cu vecinii în chestia problemei la cîteva grupe. La unii mină de reproducere pe dinafară, ca mai înainte*).

SĂNDULESCU (*lui și Ștefănescu Petre*): Aici e cheia, cum îți spusei... La ăi 60 de bani, pe care ar trebui să-i împrumute, și la ăi 40 de bani,

care rămîn de la peștele ăl mic... *(Dar se oprește)*: Săracu' Popescu!...
Că uite mintea îmi fuge mereu la el...

RĂDULESCU *(cu capul și cu ochii mai mult la problemă, rostește și el mașinal)*: Săracu'!

SĂNDULESCU *(după încă ceva concentrare)*: Am aflat! *(atenție mare la toți trei pentru explicația lui Săndulescu și vocile lor greu se mai aud)*.

POPESCU M. GHEORGHE *(către Popescu D. Gheorghe, blajin, în ton ca pentru bolnav)*: Mă Ghiță, tu ce mai stai cu noi, mă?

POPESCU I. GHEORGHE: Da, zău, Ghiță! Are dreptate M. Gheorghe...

FILIP R. ION *(de la altă masă, la întrecere)*: Sigur! Mă mir și eu!

POPESCU T. NICOLAE: Du-te, mă, în dormitor!

ȘTEFĂNESCU: Du-te, D. Gheorghe, du-te!

MAI MULTE VOCI: Du-te, Ghiță!

(Popescu ridică în sfîrșit capul, se ridică apoi în întegime și iese cu o înfățișare de om zdrobit, petrecut de privirile cele multe.)

RĂDULESCU *(pe cînd toți au trecut la muncă încordată)*: Săracu'!

CORTINA SE LASĂ

(Dacă ea va trebui să se ridice la cererea publicului, școlarii vor continua să fie adînciți, fără să miște careva. Doar Crăciun, cu gîndul departe, va clătina ușor capul.)

ACTUL II

TABLOUL II

În grădinița de legume a școlii, cu brazde de legume și zarzavaturi vizibile și invizibile, scena reprezentînd mai mult drumul dintre straturi. La dreapta, în fund, dealuri tot mai mari. În fund de tot, creste ale Carpaților cu cîteva brazde de zăpadă pe ele.

SĂNDULESCU (*Se aude, invizibil, cîntînd la straturile lui, în vreme ce, Crăciun, aplecat, caută cu ochii la margine de strat spre fundul scenei*): De la Dunăre la Sena... (*Se întrerupe*) Aha-ha! Uite, domnule! Uite măi! Uite măi!

CRĂCIUN (*imitînd tonul*): Ce te-a apucat, domnule? Ce faci așa explozie, măi?

SĂNDULESCU (*apărînd*): Mi-a ieșit ceapa, Dumitre! Aproape toată ceapa mea!

CRĂCIUN (*tot imitînd*): La mine au început să iasă și morcovii și nu mă rățoiesc așa! Am bătut toată școala și toată grădina cu morcovii mei, dar tac, Mișule...

SĂNDULESCU: Grozav știi să taci!

CRĂCIUN: Caută o brazdă ca a mea între cele vreo 300 de brazde ale școlii!

SĂNDULESCU: Ești grozav cu morcovii tăi!

SĂNDULESCU (*aplecîndu-se asupra stratului lui Crăciun*): Ia să-i vedem pe morcovii ăia care nu se rățoiesc deloc!... (*Examinînd continuu aria*): De la Dunăre la Sena...

CRĂCIUN (*se alătură*): Din Carpați la Pirinei...

SĂNDULESCU (*descoperind*): Bravo, morcovilor! (*Continuînd să descopere morcovii în brazdă, reia aria, acompaniat de-acum și de alții din grădină mai depărtați*):

Ginta nobilă latină)

Adună poeții săi...) bis

SĂNDULESCU (*tot examinînd*): Și mulți, măi! Ptiii! Cu cine lucrezi brazdele astea?

CRĂCIUN: Cu D. Gheorghe...

SĂNDULESCU: Dar numai morcovii și ceapa asta?

CRĂCIUN: Ba uite dincolo alte două brazde pentru pătlăgele și castreaveți. Cînd le-o veni vremea!

SĂNDULESCU (*ridicîndu-se și privind cu elogiul straturile colegilor*):

Și când te gîndești că D. Gheorghe nu te mai poate ajuta vreo cîteva zile!

CRĂCIUN (*în oftat ușor*): Ce să-i faci!

SĂNDULESCU: Are săracu' o grijă mai mare! (*Reia aria privind stratul*):

Toți iau harfa și-o încordează

Și toți cîntă armonica...

VOCI MAI DEPARTE (*se asociază*):

Numai unul stă deoparte)

Și suspină dureros) bis

FILIP (*apărînd, cîntă și el*)

FILIP: Ce tot spui că ai descoperit, Dumitre?

CRĂCIUN: Morcovii mei, mă! Au ieșit să se încălzească la soare!

FILIP (*se apleacă*): Ptiii! Bravo lor!

CRĂCIUN: Brava mie și lui D. Gheorghe, că morcovii nu cresc singuri!

FILIP (*Oftat*): Săracul! Mîine trebuie să fie înmormîntarea. Prin ce-o fi trecînd el acum!

CRĂCIUN (*filozofic*): De, mări! Prin ce-o să trecem toți odată și odată!

SĂNDULESCU: Dacă nu l-o fi înmormîntat chiar azi.

CRĂCIUN: Mîine e, că spunea și în telegramă...

SĂNDULESCU: Poate că chiar azi, Dumitre, dacă o fi murit ieri de dimineață și a ajuns D. Gheorghe pe la prînz la Albești...

CRĂCIUN: Sigur mîine...

VOCI (*de la nevăzuți din grădină*):

El e fiul cel mai june...

SĂNDULESCU: O spunea asta în telegramă?

FILIP: Spunea, mă... Nu ții minte?

VOCILE (*de departe*):

E Vasile Alecsandri...

SĂNDULESCU: Fie că tare mai fu, măi Dumitre!

CRĂCIUN: Cine?

SĂNDULESCU: Cine! Dar D. Gheorghe...

CRĂCIUN: Da, Ghiță e un băiat tare...

SĂNDULESCU: Să nu scoată el decît niște oftări și nici o lacrimă!

FILIP: Da, nici o lacrimă...

VOCILE:

El de grija țării sale...

SĂNDULESCU: N-am mai văzut...

VOCILE:

Abia poate a mai zîmbi...

SĂNDULESCU: Zău, n-am mai văzut!

CRĂCIUN (*cu ochii tot la morcovi*): Parcă tu te-ai ținut toată viața numai de morți și de înmormîntări ca să vezi!

SĂNDULESCU: Lasă, mă, că nu sînt nici eu de ieri de alaltăieri!...

CRĂCIUN: Dar nu-i bărbat? De ce să plîngă? Și apoi vorba aia: Durerile mari sînt mute...

CRĂCIUN (*în gușă cu un alt argument în favoarea lui D. Gheorghe, se apropie de cei doi, văzîndu-i că vorbesc cam în taină*): Așadar voi ați fi vrut ca D. Gheorghe să nu fie tare... Adică să nu asculte de sfatul lui Moșu ca să fie tare! Sfatul directorului nostru, care a trăit și a văzut și, slavă Domnului, el nu-i de ieri-alaltăieri! Asta ați fi vrut voi!

FILIP: Am fi vrut și noi să fie tare, Dumitre, dar nu chiar așa... Că a fost chiar mai tare decît Moșu...

SĂNDULESCU: Adică să se cunoască măcar că se luptă să fie tare. Că admit și eu că e om și om... El însă numai atîta făcea: ofta fără putere și fără luptă...

FILIP: E adevărat, Dumitre, că a oftat doar de cîteva ori fără nici o lacrimă...Și pe toți i-a izbit asta!

CRĂCIUN: Pe cine pe toți, Filipe?

FILIP: Aproape pe toți...

CRĂCIUN: Și ce să le fac eu la ăia toți ai tăi, dacă-s muieri? (*Apoi după un timp, cu prudență*): Poate că la înmormîntare o să plîngă și el! Sigur acolo o să plîngă!

FILIP: Să nădărdum...

CRĂCIUN: Sînt oameni care se emoționează numai cînd văd mortul cu ochii... Cu toate că și acolo se cade să se ție el tare! Cine vreți să-i facă coraj maică-sa și Domnichii?

FILIP (*cu îndoială*): Știu eu, mă, cum o fi mai bine!

(*Se uită și la Săndulescu cu îndoială*).

CRĂCIUN (*prinzînd curaj*): Oricum e bine, mă! Fiecare în felul lui. Unii plîng ca muierile, alții se stăpînesc ca bărbații! (*Cu ironie la adresa celor doi*): D. Gheorghe mi se pare că e bărbat! Și cred că și voi!...

SĂNDULESCU (*ușor atins*): Vorbești și vorbești! Dar măcar te-ai uitat bine la el, cînd a primit știrea, ca să-l poți judeca?

CRĂCIUN: M-am uitat... E adevărat că m-am uitat mai mult la Moșu cu telegrama...

FILIP: Ei, tu știi că nu era mai tulburat decît Moșu? Poate nici atît!

CRĂCIUN: Ei, lasă! Oricît o fi Moșu de duios! Ghiță însă e dintre oamenii care știu să-și înăbușe durerea... Și asta nu înseamnă că ei nu simt!

SĂNDULESCU: Las-o, Dumitre! Eu m-am uitat îndelung la Gheorghe, că eram aproape...

FILIP: Și eu m-am uitat... Numai la el... (Se ivește Popescu M. Gheorghe).

CRĂCIUN (*prudent*): De, poate că aveți și voi dreptate, cum spusei... Că e adevărat că D. Gheorghe nu are un suflet prea duios.

M. GHEORGHE (*intrigat*): Dar despre ce e vorba?

CRĂCIUN (*în silă*): Dar uite că ăstora li se pare că D. Gheorghe nu trebuia să se mai oprească din plîns, după ce a primit telegrama...

SĂNDULESCU (*ofensat*): N-am spus asta...

CRĂCIUN: ...și că-i nesimțitor pentru moartea lui taică-său.

M. GHEORGHE: Mie nu mi s-a părut așa... E adevărat că n-a plîns, dar că-i nesimțitor nu se poate spune...

CRĂCIUN: Ei uite-l și pe ăsta! Care a fost chiar lîngă el pînă a plecat în dormitor...

M. GHEORGHE: Ba poate că-i mai simțitor decît mulți alții... El chiar a presimțit moartea taică-său.

CRĂCIUN (*bucuros de un nou argument, se adresează lui Săndulescu*): Auzi, mă! (*Lui M. Gheorghe*): Cum, mă?

M. GHEORGHE: Cînd, mai înainte de telegramă, i-am cerut să-mi explice la problemă, l-am simțit că-i cam abătut...

CRĂCIUN: Ei?

M. GHEORGHE: L-am întrebat atunci cam în glumă: „Ce nu-ți sînt toți boii acasă?” și el mi-a răspuns: „Zău, nu știu ce am...” Chiar ca un om care presimte ceva rău. Și curînd a venit telegrama.

CRĂCIUN (*lui Ștefănescu*): Ai văzut?

SĂNDULESCU: Dar nu urmează de aci ca la sosirea telegramei să nu scoată o lacrimă...

CRĂCIUN: Poate că presimțirea îl pregătise. Știind că trebuie să se aștepte la ceva rău, înțelegi... Dar mai e și om tare!

SĂNDULESCU (*mai concesiv*): De, mă!... Dar ia să-mi văd eu de treburile mele! (*Se pierde în grădină*).

FILIP (*pe cînd și Crăciun dispăre din fundul scenei prin ocolirea stratului său de morcovi, vorbește pentru sine*): Dacă-i tare, nu poți să-l osîndești că-i tare, iar dacă e slab, poate să plîngă că e slab... Cu toate că cine-l poate ști pe D. Gheorghe dacă e chiar tare ori e numai un băiat fără suflet? (*Dă din cap*): Hm! Dacă iei lucrurile mai pe deasupra,

fiecare are o fărmă de dreptate... (*Iese reluînd cîntarea*):

El de grija țării sale

Abia poate a mai zîmbi

(*Apar Crăciun, Ștefănescu și Murgășanu. Trecînd de la războaiele lor, ori la războaiele lor, au ajuns în scenă și au prins cîntarea din gura lui Filip. Alte patru-cinci voci se mai alătură de la „invizibili”, din grădinița de legume, afară de vocea lui Crăciun. El, aplecat asupra stratului de ceapă, privește*).

Dar în fine se decide

Și începe a cînta.

Și-n cerească armonie

Își transformă doina sa...

MURGĂȘANU (*apropiîndu-se de stratul de morcovi și aplecîndu-se*):
Mă Crăciune, tu ai văzut că ți-au răsărit morcovii!

CRĂCIUN: Sigur.. Cine era să vadă mai întîi!

MURGĂȘANU (*uitîndu-se*): Și foarte deși, mă! Cînd o veni D. Gheorghe, își vede și el morcovii ieșiți.

CRĂCIUN: Da...

MURGĂȘANU (*înădînd, ca să ajungă mai departe*): Că poimîine trebuie să vie... Că, mi se pare mîine e înmormîntarea...

CRĂCIUN: Mîine...

MURGĂȘANU: Săracu...

CRĂCIUN: Dar chiar poimîine nu crez să vie...

MURGĂȘANU: Nu crezi?

CRĂCIUN: Nu rămîi la înmormîntarea tatălui său ca la o gară între două trenuri...

MURGĂȘANU: Dacă se grăbește pentru preparația diplomei, trebuie să vie...

CRĂCIUN (*evaziv*): Ne grăbim cu toții..

MURGĂȘANU: Ba dacă mai e cum spun colegii...

CRĂCIUN: Ce spun colegii?

MURGĂȘANU: Că nu-l prea trage ața la familie... Și atunci n-are la ce să mai întîrzie la Albești...

CRĂCIUN: Măi dar multe mai știți voi! De unde știți mai întîi că nu-l trage ața?...

MURGĂȘANU: Spunea nu știu care dintre argeșeni...

CRĂCIUN: Care dintre argeșeni?

MURGĂȘANU: Nu știu de la care auzii și eu...

CRĂCIUN: Și tu? Argeșean sînt și eu, la vreo zece kilometri de Albeștii lui și asta n-am aflat-o.

MURGĂȘANU: Parcă trebuie să fii la zece kilometri de sat, ca să știi dacă-l trage pe om ața! Poți s-o afli și mai de departe.

ȘTEFĂNESCU (*aprobînd pe Murgășanu*): De!

MURGĂȘANU: Noi toți am aflat-o de aici, foarte de aproape și foarte de departe. Atunci cînd a sosit telegrama... (*Ștefănescu face din cap aprobator*): Nici tu lacrimă, nici tu suspin cumsecade! Ce dracu!

ȘTEFĂNESCU: Da, Dumitre, nici măcar o lacrimă, că și eu eram aproape de el și cu ochii la el...

CRĂCIUN: Dar M. Gheorghe era și el aproape. Chiar lîngă el! I-a dat condoleanțe și l-a văzut la toate condoleanțele colegilor. El nu spune că-i nesimțitor... (*Un timp*): Și, la urma urmei, nu-i bărbat? De ce să plîngă? Și apoi vorba aia: Durerile mari sînt mute...

MURGĂȘANU: Las-o, Dumitre cu „durerile mute”. Am auzit că spui la toți că-i tare și că-i tare și că-și stăpînește durerea mută... El nu stăpînește nimic, asta-i! Și asta ți-o spune Murgășanu Pavel! Că a fost și el aproape! Cînd i-am dat condoleanțe, mă gîndeam cum să-i rostesc vorba ca să nu-i stîrnesc prea multă întristare și cînd colo el n-avea nevoie de mîngîieri că era „tare”!...

CRĂCIUN (*încolțit*): Poate că aveți și voi dreptate... Dar mai mult fiindcă socotiți că toți oamenii trebuie să fie într-un fel... (*Un timp*): Dar hai să ne vedem de straturi, că acum se arată agronomul... (*Mai adaugă conciliant*): Adevărul e că D. Gheorghe nu e duios... Dar desigur o să plîngă la înmormîntare... (*Pe cînd ceilalți se îndepărtează, gata să dispară din scenă, adaugă uitîndu-se după ei*): Că unii oameni se înduioșează numai cînd văd mortul cu ochii... (*Popescu B. Alexandru, Popescu T. Nicolae și Constantinescu V. Vasile apar de la straturile lor ori se duc la straturile lor îndată ce au dispărut Ștefănescu și Murgășanu. Se opresc în treacăt la straturile lui Crăciun*).

POPESCU B. ALEXANDRU (*către colegi*): Ia uitați-vă, mări! Ia uitați-vă, ce ceapă frumoasă au ăștia!

T. NICOLAE (*privind stratul*): Și morcovii toți răsăriți!

CONSTANTINESCU: Bravo vouă, mă!

B. ALEXANDRU: Cînd o veni D. Gheorghe, o să se bucure! (*T. Nicolae aprobă cu mină și cu mișcare din cap adecvată. Crăciun se preface ocupat, ca să evite*).

CONSTANTINESCU: Cam greu o să se bucure el și de morcovi, dacă ține la taică-său cît de cît! (*Altă mină la T. Nicolae*).

B. ALEXANDRU: O să se bucure el și de morcovi, căci pînă atunci mai trec zile... Și vorba aceea: „Morții cu morții și viii cu viii”... (*T. Nicolae acompaniază*).

CONSTANTINESCU: Dar eu cred că și atunci când taică-său era viu, nu se prea omora el cu dragostea... Că m-am uitat foarte atent la el, când a primit telegrama...

T. NICOLAE: Da, și eu m-am uitat...

CRĂCIUN: Ei?

CONSTANTINESCU: Nu mi-a plăcut... (*T. Nicolae încuviințează prin fizionomia feței și din cap*).

B. ALEXANDRU: Ca să-ți spui drept, nici mie... Dar, vorba unora dintre colegi, poate că el e om tare... (*T. Nicolae încuviințează și aici*).

CRĂCIUN: Nu-i așa?

B. ALEXANDRU: Totuși, totuși nici chiar așa, Dumitre! Chiar nici o lacrimă! (*T. Nicolae încuviințează iar*).

CONSTANTINESCU: Se vedea chiar netulburat. Zău, prea a fost prea, Dumitre!

CRĂCIUN: Bine, mă, nu-i D. Gheorghe bărbat? De ce să plîngă? (*T. Nicolae pare a o încuviința și pe aceasta*): Mai cu seamă că Moșu cu asta l-a luat: să fie tare! (*T. Nicolae încuviințează fără rezerve*).

CONSTANTINESCU: Dar prea a fost tare, prea netulburat, Dumitre! Să stăm strîmb și să judecăm drept! (*T. Nicolae pare a fi și el de acord*).

CRĂCIUN: Și apoi, vorba aceea, durerile mari sînt mute... (*Mină de apreciere la T. Nicolae*).

CONSTANTINESCU: Ei, las-o, mă, las-o! (*Ecou pe chipul lui T. Nicolae*).

B. ALEXANDRU: Dar, la urma urmei, treaba lui!

T. NICOLAE: Și eu zic...

CRĂCIUN: Firește! (*Un timp*): E adevărat că D. Gheorghe nu-i un duios...

COSTANTINESCU: S-o lăsăm, Dumitre...

CRĂCIUN: Dar poate că are să plîngă la înmormîntare...

(*Pe cînd cei trei se pierd, rostește mai tare*): Că unii nu se emoționează pînă nu văd mortul...

CORTINA

Sală de clasă cu trei rânduri de bănci și trei ferestre în peretele din fund. Tot pe peretele din fund, portretul lui Mihai Viteazul alături de al lui Avram Iancu. Prin ferestrele din fund se lămuresc și, mai departe, munți brăzdați de zăpadă. Pe alți pereți portretele lui Gheorghe Lazăr, Eliade Rădulescu, Eminescu, Alecsandri și de asemenea harta României mici vizibilă.

La ridicarea cortinei, 23 de elevi ai clasei a șasea în bănci, iar la catedră profesorul Silișteanu, continuă să explice.

SILIȘTEANU (*E în picioare la catedră. După mină, după ton, se vede că e spre sfârșitul orei și că-și încheie explicațiile*) ... Iar ceea ce vă spusese e lege: Toate figurile mari ale omenirii și-au zămislit operele și eroismele lor din bătaia inimii! Numai din credință, băieți! Dintr-o credință și nu dintr-un simplu proces al creierului! ... (*Mine foarte pătrunse la elevi, tăcere și căutături mari*). Și asta s-o aplicați și la lumea păgînă! Și la credințele și isprăvile ei. Numai cu creierul nu ajungi la nimic, fără bătaia de care vorbii... Cu el singur poți ajunge la lene și chiar la vițiu! La prostituare! Fără motor, el adoarme. Fără acest motor e chiar bine să nu se trezească nicio dată! Toate mîrșăviile de pe pămînt s-au săvîrșit cu lucrarea lui rece, fără ajutor de la inimă, fără credință! (*Sună clopotul de ieșire. Silișteanu se uită la ceas nemulțumit, dar continuă*): Ion Amos Comenius își avea „motorul” mereu aprins, mereu gata de funcțiune. Cînd a trebuit să-și părăsească țara sub viforul prigoanei „motorul” lui, inima lui, a continuat să funcționeze pentru alte neamuri, prin țările prin care a trebuit să rătăcească restul vieții lui: prin Polonia, prin Germania, prin Suedia, prin Ungaria, prin Țările de Jos, prin Anglia... Pentru țara și neamul lui i-a mai bătut o dată puternic inima, la plecare! Printr-o rugăciune... pentru ele! Cînd a îngenunchiat la hotarul Sileziei, cu cele 30.000 de familii, alungate și ele pentru credință! Mereu pentru credință. Se poate îndura și se poate pribegi numai pentru ea! Căci ea, inima – și vă las să-i ziceți și conștiință – nu te lasă să pregeți, nu te lasă să șovăi! Cum nu te lasă să minți! Credința în ceva! Căci el, Comenius, urma pe cel mai mare pedagog al lumii! (*Ochi surprinși și intrigati la băieți. Se uită unul la altul*). Vă mirați. Nu-l avem trecut în cărțile de pedagogie, nici în programa analitică.. (*Ochi și mai mari la băieți. Se privesc iarăși*). Dar toate ideile mari pedagogice de la el au purces...

BĂLĂNESCU MIRCEA (*ca fulgerat*): Iisus!

SILIȘTEANU: Cîndva poate că o să pierdem o oră și cu El! (*Apucă catalogul să iasă. Dar totuși mai are*). Popoarele ce nu cred în El și nu se adapă din inima Lui – chiar dacă-L socotesc un simplu pămîntean – n-au nici pedagogi adevărați, n-au nici învățători! N-au nici profesori! Ele n-au nici oameni de stat, nici oameni de știință, n-au nici eroi! Au destui oameni de nimic! Fără iubirea acestui mare învățător, din care să izvorească truda și jertfa, nu se poate construi nimic! Adică fără inimă, fără conștiință. Popoare fără credință în El, admit că pot și ele să se tîre o vreme – și chiar în vremea noastră și chiar cu ceva faimă rodită de apetituri, dar în cele din urmă se încovoiaie și cad obosite de sătule! (*Cînd pășește, în sfîrșit, să iasă, observă un loc liber într-o bancă*): Dar cine lipsește de acolo!

MAI MULTE VOCI: D. Gheorghe! Popescu D. Gheorghe! A murit taică-său...

SILIȘTEANU: Hm! Bietul băiat! (*Iese. Băieții se ridică ca unul singur*).

DĂSCĂLESCU (*după ieșirea profesorului*): Măi că strașnic a fost! Ptiit!

ALTE VOCI: Ptiit!

ALTE VOCI: Strașnic!

BĂLĂNESCU (*după tăcerea scurtă, admirativă, care s-a lăsat*): N-am ce zice!

(*Elevii încep să se miște, să-și așeze lucrurile și să iasă*).

SĂNDULESCU MIHAI: Are dreptate, mai cu seamă cu creierul și cu inima...

POPESCU T. NICOLAE: În tot cazul astea ale lui n-au fost de la creier...

RĂDULESCU ANGHEL: Ba de la creier, mă, dar cu creierul încălecat pe inimă. Că, chiar, fără creier nu merge!

VOICULESCU TOMA: Brava ție, Muscă!

CONSTANTINESCU: Brava lui! (*Un timp*).

RĂDULESCU: Da, mă, a fost așa de tare că poate l-o fi făcut să sughițe și pe D. Gheorghe tocmai la Albești...

VOICULESCU: Săracu!

POPESCU M. GHEORGHE: Că lui îi place tot ce scoate Muscă din el!

FILIP R. ION: Zău, ce-o mai fi cu el, măi băieți de încă nu s-a arătat!

CONSTANTINESCU: Da zău, mă!

ȘTEFĂNESCU: Că, zău, mă!

MURGĂȘANU: Într-adevăr!

POPESCU T. NICOLAE: Zău!

SĂNDULESCU: Azi cu trenul de după masă trebuie să vie! Altfel, nu mai știi ce să mai crezi...

FILIP R. ION: Hai să zicem că ieri, luni, a doua zi după înmormîntare, a mai rămas să-și mai mîngîie mama și sora, iar azi trebuie să vie... *(Cîțiva aprobă cu capul, alții fac „hm” ori dau din cap cu mirare).*

CONSTANTINESCU: Să nu vie el nici cu trenul de 10 și jumătate! *(Semne din capete cu acompaniament de mirare și strîmbare la unii elevi, în vreme ce alții ies pe rînd).*

DĂSCĂLESCU: Da, mă!

FILIP R. ION: Tu ce crezi de asta, Crăciun?

CRĂCIUN *(care pînă aci se uita într-o carte ca să evite amestecul în conversație)*: Bine, mă, tu ai fi vrut să plece de lîngă maică-sa și de lîngă soru-sa cu cel dintîi tren! *(Mine la cei de față, care par a-i da dreptate. Și în special la T. Nicolae; care e influențat de ultima părere exprimată...)*

FILIP: Nu chiar, dar nici a treia zi după înmormîntare! *(Alte fizionomii, înclinate spre un acord cu Filip. Chiar la Popescu T. Nicolae încînta...)*

CRĂCIUN: Ehe, cîte sînt de vorbit și de așezat după moartea unui părinte! *(Mine de aprobare).*

POPESCU T. NICOLAE: De, mă!

FILIP *(după ce ultimii au ieșit)*: La ce să mai ocolesc și să mai tac, mă Dumitre! Să-ți spun ce vorbește lumea?

CRĂCIUN: Dar nu mă interesează ce vorbește lumea!

FILIP: Nu te interesează? Aproape toți colegii cred că el întîrzie ca să facă răbojul averii rămase! Și mai cu seamă ca să vîndă cele vreo 2000 de vedre de țuică, rămase nevîndute de taică-său... *(Crăciun îl privește tot mai înmărmurit și mai furios)*: În sfîrșit, ce să mai ocolesc: spun unii chiar că D. Gheorghe se bucură de moartea taică-său...

CRĂCIUN: Sînteți toți niște mizerabili! Niște suflete negre!

FILIP: Dar atunci de ce n-a plîns, mă, și de ce întîrzie?

CRĂCIUN: Măăă! Mi-e scîrbă! *(Îi întoarce spatele să iasă).*

FILIP: Stai mă, nu te burzului! Stai să vorbim omeneste... De ce n-a plîns? Și de ce întîrzie, cînd examenul de diplomă bate la ușă?... Se întrebă toată lumea și nu poate răspunde... *(La Crăciun se vede luptă)*: Hai să zicem ca tine, că se ținea tare și că nu putea să plîngă – că nu vrea să plîngă – că adică durerea o ținea ascunsă, durerea aia mută, cum îi spui tu... Dar durerea aia fără vorbe se arată, Dumitre, pe chipul omului!

CRĂCIUN: Uite că eu n-am văzut lipsa aia de durere! Și n-a văzut-o nici M. Gheorghe, care era chiar lângă D. Gheorghe înainte de primirea telegramei, și la primire, și după...

FILIP: N-ai văzut tu și M. Gheorghe, dar a văzut toată lumea. Ea se arată fără să vrei, fără s-o poți opri. Că uite acum mă lămuresc eu bine! Și-l bănuiesc și eu! Că m-am uitat și eu la fața lui, pe care o cam ascundea, atunci după telegramă!... (*În fața iritației și neliniștei lui Crăciun*): Da, da! Se vede că se știa singur, că nu prea simțea destul, că n-avea inimă pentru taică-său. Avea doar creierul în lucru, cum zicea Muscă, mintea fără inimă, care-l învăța cum să se arate înduretat... Faci păcat dacă-l mai aperi...

CRĂCIUN (*Care după luptă lăuntrică, s-a hotărât*): Mă, Filipe... (*Dar s-a oprit și șovăie*).

FILIP (*fără să-și dea seama ce-ar putea avea Crăciun de spus, deci fără curiozitate*): Ce?

CRĂCIUN: Eu dacă sînt prieten cu D. Gheorghe, e fiindcă-i știu bine mintea și inima. Prieten sînt însă și cu tine... (*Iarși șovăie*).

FILIP: Așa prieten că ți-ai putut face „mizerabil și „suflet negru”.

CRĂCIUN: Ți-am zis la necaz mare, fiindcă mă doare nedreptatea față de D. Gheorghe și fiindcă te-ai luat și tu după alții.

FILIP: Nu m-am luat după nimeni...

CRĂCIUN (*tot șovăind*): Uite ție, ca prieten, trebuie să-ți dezvălui o taină...

FILIP (*foarte curios*): Ce taină?

CRĂCIUN: Numai ca să nu-l mai bănuiești și tu de așa ceva pe D. Gheorghe... Că și ăsta-i păcat! Păcat mai mare decît păcatul meu că-l apăr...

FILIP: Ei, ce taină?

CRĂCIUN: Mai întîi, tu jură că nu suflă o vorbă...

FILIP: Bine, mă, mă jur... (*Apoi așteaptă taina*).

CRĂCIUN: Pe părinții tăi și să-ți sară ochii!

FILIP (*Cam în silă*): Bine, mă... pe părinții mei și să-mi sară ochii...

CRĂCIUN (*cu mare efort*): Află că tatăl lui D. Gheorghe n-a murit...

FILIP: N-a murit?... Dar atunci de ce așa telegramă?

CRĂCIUN (*Deși nu mai e nimeni în sală, caută împrejur. Vorbește cu voce mai scăzută*): Au, mă, nuntă la Albești...

FILIP (*cu surpriză și cu mirare și cu înveselire*): Nuntă, mă?

CRĂCIUN: Și el nu se putea duce fără telegrama aia...

FILIP: Nuntă la Albești?!

CRĂCIUN: Nunta soru-sii, mă! Nunta Domnichii, ssst!

FILIP: Ptiii! (*Ridică brațele în sus*): Măi, măi, măi! (*Se apucă de cap pentru prostia de pînă aici și rîde, și rîde de tot ce-și aduce aminte*).

CRĂCIUN: Dar taină, Filipe!

FILIP (*care nu aude nimic*): Ptiii! (*Începe să-și legene capul pentru ce-și închipuie la Albești*).

CRĂCIUN: Dar ce-am vorbit, Filipe!...

FILIP (*ofensat*): Dumitre!

CRĂCIUN: Înțeleg, dar știi...

FILIP (*ofensat*): Mă socotești tu unu d-ăia?

CRĂCIUN: Nu, Ionică, dar tu știi ce-ar fi să se întindă vorba!... Că, dacă se întinde, nu se mai oprește.

FILIP (*tot ofensat*): Dumitre!

CRĂCIUN: Bine, Filipe... (*Un timp*): Acu mă duc la sufragerie, că am o foame de lup. Să iau o bucată de pîine pînă o suna de masă...

FILIP: Du-te că-s ai noștri de serviciu...

CRĂCIUN (*pe cînd se apropie de ușă*): Dar taină, Filipe!

FILIP (*ofensat*): Dumitre! (*Crăciun iese. Rămas singur, aruncă un braț în sus, în semn de tiflă dată și rătăcirii lui și tuturor celor care au rătăcit cu el în chestia cu D. Gheorghe*). Ptiii! Uite, domnule! Uite, domnule! Uite ce ne frămîntăm noi pentru moarte și era nuntă! Ptiii! Și ce „condoleanțe”, și ce jale și pe noi și pe D. Gheorghe! (*Rîde cu hohote imaginîndu-și tabloul, pe cînd intră Constantinescu V. Vasile*).

CONSTANTINESCU (*oprindu-se mirat*): Dar ce te-a apucat, mă? (*Filip se stăpînește brusc*): Te găteai pentru balamuc, măăăă?!

FILIP (*în mare încurcătură*): Rîdeam și eu așa...

CONSTANTINESCU: Cum și tu, așa? Rîde toată lumea și ea așa ca tine? E numai pentru balamuc, că rîdeai singur! Spune de ce rîdeai, ca să rîd și eu! Dacă nu e pentru balamuc!

FILIP: Stai, nu mă lua și tu așa.

CONSTANTINESCU: Atîta știi că de la lecția lui Muscă nu te-ai putut alege cu așa rîs. Că atunci ai fi numai bun de legat... Ba, clasa noastră are un coleg în doliu...

FILIP: Ei, un coleg, doliul unui coleg... Oricît o fi de trist, nu e doliul meu...

CONSTANTINESCU: Atunci ești în doliu la cap! Că nu știi de ce rîzi! Spune!

FILIP (*văzîndu-se fără ieșire, se hotărăște*): Am să-ți vorbesc, Vasile, ca la un prieten bun și ca la un frate...

CONSTANTINESCU: Dar ce, mi-ai vorbit pînă acum ca la un dușman?

FILIP: O taină e, Vasile, o taină mare...

CONSTANTINESCU: Ce taină poți avea tu față de mine?

FILIP: Mai întâi jură că nu sufli o vorbă...

CONSTANTINESCU: Bine, jur... De ce să nu jur!...

FILIP: Jură pe părinți și să-ți sară ochii...

CONSTANTINESCU: Pe părinți și să-mi sară ochii...

FILIP: Află, mă, că Popescu D. Gheorghe n-a avut duminică înmormântare...

CONSTANTINESCU: O fi avut-o sîmbătă sau luni. Ce interesează asta?

FILIP: N-a avut deloc...

CONSTANTINESCU: Deloc?

FILIP: S-a dus la nunta soru-sa...

CONSTANTINESCU (*Căscă și el gura, cum a căscat-o mai înainte Filip, duce mîinile la cap pentru așa revelație. Dîndu-și apoi seama mai bine, începe să rîdă crescendo, pînă la hohote. Aruncă și brațele în sus*).

FILIP: Mai încet, că acu intră careva... (*Deoarece Constantinescu rîde mai departe și mai tare*): Ho, măi! Ai înnebunit!

CONSTANTINESCU (*cu rîs mai potolit*): Uite, domnule, ce se alese din „condoleanțele” noastre și din atîta întristare! (*Rîde*): Și din jalea aia a lui Moșu, cînd a venit cu telegrama! (*Rîde*): Dar tu de unde le știi toate astea?

FILIP: Uite și asta e o taină... Jură-te!

CONSTANTINESCU: Pe ochii mei!

FILIP: De la Crăciun, Vasilică...

CONSTANTINESCU: Acum înțeleg... Lui i-a spus-o D. Gheorghe mai înainte de telegramă, ca prieten. Amîndoi așteptau telegrama cu moartea! (*Rîde. Dar altă revelație!*): Tot acu înțeleg de ce-l tot apăra! Și de ce nu s-a dus și el cu „condoleanțe”. Că-l tot îndemnase Dăscălescu!

FILIP: Uite, domnule, mie asta mi-a scăpat! Că el, prietenul cel mai bun nu i-a dat „condoleanțe”! Ptiii!

CONSTANTINESCU: Prietenul cel mai bun, Ionică! Că în fața mea îi da ghies Dăscălescu să dea și el. Dar el nu, că-l prea „tulbura, ca prieten”... (*Rîd amîndoi*).

FILIP: Oi am fost cu toții!

CONSTANTINESCU: Dar uite că Țe-a mai scăpat ceva, mă!

FILIP: Ce?...

CONSTANTINESCU: Că el întîrzia în repetitor în așteptarea clopotului...

FILIP: Da, mă! Da, măăă!

CONSTANTINESCU: Chiar, ca unul căruia nu i-a murit nimeni... Oi am fost, bine spuseși!

FILIP: Să ajungem să-l îndemnăm noi să plece! Ptiii! Numai oi!

CONSTANTINESCU (*După un timp*): De-acu bine că n-a fost moarte!

(*Intră Ștefănescu, Murgășanu, Preoțescu, Săndulescu, Popescu T. Nicolae și Zamfirescu*).

ȘTEFĂNESCU (*pe când căuta prin pupitru*): Știți că D. Gheorghe n-a venit nici cu trenul de zece și jumătate?

SĂNDULESCU: Ei, o fi rămas să-și vîndă țuica...

FILIP: Poate că-i păcat să vorbim chiar așa, Costică...

CONSTANTINESCU (*Se alătură*): Daa...

SĂNDULESCU: Daaa? (*Mirat și de Constantinescu, răspunde lui Filip*): Dar parcă de la tine am aflat de țuică! Și chiar te hărțuiai cu Crăciun pe chestia asta! (*La cei care ascultă, mine și de încuviințare și de mirare. T. Nicolae încuviințează aproape la fiecare replică*).

FILIP: Da, Mișule! Cu toate astea!

CONSTANTINESCU (*ajută*): Cu toate astea, Mișule!

SĂNDULESCU (*lui Constantinescu*): Și tu, Vasilică?

CONSTANTINESCU: De, mă, Mișule! Nimic nu se știe sigur... Și dacă nu se știe, de ce să vorbim?

FILIP: Că noi vorbim și vorbim, Săndulescule, dar mai gîndii să nu fie cu păcat...

CONSTANTINESCU: Da, mă... (*Săndulescu își poartă ochii de la unul la altul*).

FILIP (*în ton filozofic*): Nici unul dintre noi nu știe ce e adevărat.

CONSTANTINESCU: Da. (*Mine de încuviințare filozofică la acei care ascultă, ori de rezervă*).

SĂNDULESCU (*copleșit*): Da, mă, nu vă mai înțeleg...

FILIP: Nimeni nu s-a dus cu el în sat, să vadă ce face acolo după înmormîntare!

CONSTANTINESCU: Da, da... (*Mine de încuviințare mută la ascultători*).

FILIP: E adevărat că durerea nu l-a prea doborât, cum se așteptau unii... (*Joc la ascultători*).

CONSTANTINESCU: E om și om...

FILIP: Putem noi spune că-l cunoaștem? Că unu spune că l-a văzut trist și abătut – și chiar cu presimțire – că altul nu prea, și chiar nesimțitor.

CONSTANTINESCU: Nu, nu putem! (*Joc la ascultători*).

FILIP: Poate că, în adevăr, e tare. Poate că știe să-și înăbușe durerea, cum spune Crăciun...

POPESCU T. NICOLAE: De!

FILIP: Ne-am putea rosti doar după ce ne-ar muri unul din părinți la fiecare... (*T. Nicolae aprobă*): M-am tot gîndit, m-am tot gîndit la chestia asta cu D. Gheorghe al nostru și mi-am zis în cele din urmă să nu fac păcat... Și tac... M-am hotărît să tac... (*Mină de aprobare la T. Nicolae*).

SĂNDULESCU: Bine, mă! Dacă tu o iei așa... E drept că, dacă te întorci și zici așa cum ziceți voi, iese și așa... (*Ascultătorii aprobă fiecare în felul lui...*)

FILIP: Să nu-l nedreptăm. Oameni sîntem! (*Bucuros să se treacă peste chestie și mulțumit că i-a cam îmbrobodit*): Haideți, că se apropie masa... (*Ies toți, afară de Săndulescu și de Constantinescu*).

SĂNDULESCU (*ceva mai liber cu colegul rămas*): Da, domnule! Ba că e nesimțitor și ticălos, ba că e tare și-și ascunde durerea. Nu mai înțelegi nimic...

CONSTANTINESCU (*căutînd și el ceva prin bancă*): Fiecare după inima lui, Săndulescule. Dacă e duios, așteaptă ca și altul să fie duios. Fiecare are dreptate în felul lui. Încît e păcat să-l socotim pe D. Gheorghe lipsit de sentimente față de un părinte numai după cîte ai văzut la primirea telegramei...

SĂNDULESCU: Dar cînd, dacă nu la telegramă, mă?

CONSTANTINESCU: Dar nici ca ăia: să ajungi cu gîndul pînă la bucurie pentru moarte și la întîrziere pentru vînzarea țuicii... Ne-am cam grăbit, Mișule...

SĂNDULESCU: Ai și tu ceva dreptate, Vasilică, dar să fiu așa de „tare” ca D. Gheorghe nu mi-ar plăcea!

CONSTANTINESCU: Noi ne așteptam să fie mai tulburat numai fiindcă era tulburat Moșu!... Dar dacă așa e omu, ce să-i faci? Nu l-ai văzut și pe Muscă? El s-a achitat cu un „Săracu băiat” mai rece. Ca filozof da! Muscă în felul lui, directoru în felul lui, tu în felul tău. Să-l înțelegem și pe D. Gheorghe...

SĂNDULESCU: De, Vasilică! Îți repet însă că nici să fiu așa de „tare” ca D. Gheorghe nu mi-ar plăcea...

CONSTANTINESCU: Te cred, mă, te cred. Că și eu sînt mai mult dulce. Om sînt, Mișule! Mi se pare și mie firesc să primești cu lacrimi o așa știre...

SĂNDULESCU: Nu e așa?

CONSTANTINESCU (*În luptă mare cu sine, se decide*): Uite, mă Mișule, ca să nu ne mai tulburăm și să ne învinuim fără drept, hai să-ți spui și ție ceva...

SĂNDULESCU: Ce, Vasilică?

CONSTANTINESCU: E o taină mare... Sîntem prieteni și te știu om serios...

SĂNDULESCU: Cred și eu și mă mir că ai putut să ai pînă acum o taină față de mine...

CONSTANTINESCU: Mă gîndii că e păcat, mă, să te las să păcătuiești față de D. Gheorghe socotindu-l așa de nesimțitor.

SĂNDULESCU: Ce taină?

CONSTANTINESCU: Dar taină rămîne, Mișule?

SĂNDULESCU (*ofensat*): Vasilică! Te îndoiești de mine?

CONSTANTINESCU: Nu, dar știi...

SĂNDULESCU: Taină rămîne, Vasilică!

CONSTANTINESCU: Jură că nu sufli o vorbă...

SĂNDULESCU: Jur!...

CONSTANTINESCU: Află și tu că D. Gheorghe nu s-a dus la nici o înmormîntare...

SĂNDULESCU (*după cîteva clipe de amuțire*): Și atunci unde s-a dus și de ce s-a dus?

CONSTANTINESCU: La nunta soru-sa...

SĂNDULESCU: La nuntă, Vasilică?... (*Pornește să rîdă*): Va să zică d-aia o scăldați voi adineauri așa!

CONSTANTINESCU: Ne gîndeam să împiedicăm lumea să mai gîndească cu păcat despre D. Gheorghe și să nu mai poarte atîta vorbă...

SĂNDULESCU: Bată-vă să vă bată! Bată-l să-l bată! Va să zică așa?... Și ce „condoleanțe”, și ce cîinări de la toți! (*Rîde*).

CONSTANTINESCU: Fără telegrama aia cu moartea nu se putea... (*Gata să iasă*). Dar, te rog, taină!

SĂNDULESCU: Vai de mine, Vasile!

CONSTANTINESCU (*gata să iasă*): În cîteva minute trebuie să sune de masă... Nu mergi?

SĂNDULESCU: Mai e, mai e...

CONSTANTINESCU: Mult nu mai e, de ce nu vii? De ce nu vii?

SĂNDULESCU: Aș vrea să încerc să scriu ce-a spus Muscă la sfîrșitul orei...

CONSTANTINESCU: Aha!

SĂNDULESCU: Dac-oi reuși... Mai cu seamă partea aia de la sfîrșit, cu Iisus... Aia cu inima și cu creierul...

CONSTANTINESCU: Creierul pe care trebuie să-l ducă inima ca să poată scoate ceva bun din el... Cam așa, nu?

SĂNDULESCU: Vreau să-mi adun mințile...

CONSTANTINESCU: Vino mă, că avem felul întâi halva... Lasă-l pe Comenius pe altă dată.

(După scurtă oprire în uşă, cîntă):

De ce nu vii, de ce nu vii?...

SĂNDULESCU: Nu vin. Halvaua mea nu mi-o ia nimeni...
(Constantinescu iese. Rămas singur, Săndulescu începe să se poarte prin clasă adîncit, cu mîinile la spate): Da era vorba şi de credinţă... Adică inima! Inima care... da, care nu te lasă să şovăi, să pregeţi şi să minţi... Da, bătaia inimii, care scoate şi învăţători buni şi profesori şi oameni de stat şi eroi... *(Scoate iute un carneţel din buzunarul dinăuntru al tunicii şi înseamnă grăbit. Apoi, cu carneţelul în mîini şi cu mîinile la spate, continuă să se poarte concentrat, în căutare, după ideile expuse de Muscă. Oprit în faţa portretului lui Mihai Viteazul, caută, distrat de această căutare, la el cu capul cam sus şi cîntă):*

De ce nu vii, de ce nu vii?...

(Se mai poartă şi se opreşte alături, la portretul lui Avram Iancu şi continuă):

Tîrzie toamnă e acum...

(Intră Ştefănescu, care oprindu-se îl acompaniază):

SĂNDULESCU ŞI ŞTEFĂNESCU:

Se scutură frunza pe drum...)

Şi ramurile sînt pustii) bis

De ce nu vii, de ce nu vii?)

ŞTEFĂNESCU: Dar ce faci tu aici de unul singur?

SĂNDULESCU: Mă ocup de mine şi mă veselesc...

ŞTEFĂNESCU: Cîntînd cîntece triste?

SĂNDULESCU: Toate cîntecele mai de seamă sînt triste, Petrică, că numai ele vin de la inimă...

ŞTEFĂNESCU: Se poate, mă...

SĂNDULESCU *(Se hotărăşte):* ... Dar acum mă şi bucuram.

ŞTEFĂNESCU: De ce te bucurai?

SĂNDULESCU: Mă bucuram şi de Ghiţă că nu mai trebuie să plîngă cum îi cere lumea, şi de taică-său că nu e mort... Că trebuie să ţi-o spui şi ție...

ŞTEFĂNESCU: Ce vorbă e asta? Ce e cu ei?

SĂNDULESCU: Amîndoi sînt la nunta Domnichii...

ŞTEFĂNESCU *(zîbind crucit):* La nunta Domnichii?

SĂNDULESCU: La nunta Domnichii, la Albeşti. Care poate că mai ține încă. Că pe acolo ține cam o săptămînă.

ŞTEFĂNESCU: Ptiii! *(Trece în rîs).*

SĂNDULESCU: La așa înmormîntare cred că ai vrea să fii și tu...

ȘTEFĂNESCU: Dar tu de unde o știi asta, mă?

SĂNDULESCU: Nu mă întreba. Bucură-te că nu e moarte!

ȘTEFĂNESCU: Va să zică: nuntă! Ptiiii! (*Ride*).

SĂNDULESCU: Dar nu sufli o vorbă, Petrică...

ȘTEFĂNESCU (*ofensat*): Mișule!

SĂNDULESCU: Nu de alta, dar ca să nu ajungă vorba la colegii flecari, și apoi la ridichile din clasele inferioare, și apoi la portar și la director, că l-am nenorocit...

ȘTEFĂNESCU (*ofensat*): Mișule!

SĂNDULESCU: Tocmai cînd să iasă, săracu, la mal cu diploma!

ȘTEFĂNESCU: Nici o grijă!

CORTINA

ACTUL III

TABLOUL IV

Aceeași sală a clasei a șasea, în ultima oră de dimineață, înainte de intrarea profesorului. Toți elevii în bănci, afară de Rădulescu Anghel, care, în ușa întredeschisă, pîndeste sosirea profesorului. Bălănescu la catedră cu ordinea. Clasa toată în fiori. Șoapte de îngrijorare se mai poartă pe ici pe colo.

M. GHEORGHE: De ce tremuri, Ionescule?

IONESCU ION (*cu înfiorare, cu zîmbet silit*): Dacă m-o scoate azi Dihoru, m-am ars...

M. GHEORGHE: Doar o mai face și explicații...

IONESCU ION: Dac-o avea el gust să mai doboare cîtiva, ascultă azi toată ora...

FILIP R. ION (*întorcînd fața spre Răsărit*): Doamne nu-i ajuta!

IONESCU ION (*la fel*): Doamne nu-i ajuta! (*Alți vreo cîtiva își fac cruce*).

BĂLĂNESCU: Ia mai lăsați vorba, Ionescule!

O VOCE: Se rugau...

RĂDULESCU ANGHEL (*din ușa întredeschisă, în agitație*): Vine! (*în mers spre locul lui*): Vine! Vine! Dihoru! Dihoru! (*Clasa în mare tensiune pînă ce intră profesorul Zaharascu*).

ZAHARESCU (*E grav și încruntat. Elevii s-au ridicat odată, ca unul. Bălănescu părăsește catedra și-și ia locul în banca întîi din mijloc*): Ședeți... (*Se așează și el cu răgaz. Toate mișcările lui sînt urmărite. Așteptare cu palpitatie în toți ochii: Ascultă ori nu ascultă?*): Mda... (*Dar a deschis catalogul. Toți sînt fierți. Cei dintîi de pe prima pagină sînt fără respirație*): Ia să iasă... Mda... Să iasăăăă... Să iasă Alexandrescu G. Ion... (*Se uită la cel ieșit. Mai caută pe aceeași prima pagină*): Să mai iasăăăă... Să iasă Dăscălescu Grigore... Mda... (*Se uită și la Dăscălescu cum se aliniază în fața catedrei. Trece foaia și respiră cei trei nechemați de pe această foaie. După locul pe unde își va mai purta ochii pe paginile catalogului, se vor produce fiori și opriri de respirații ba la unii, ba la alții*). Să iasă Georgescu Dumitru, Georgescu Ion... Ionescu Ion... (*Trece altă foaie*)... Să mai iasă Popescu B. Alexandru, Popescu D. Gheorghe și Popescu I. Gheorghe...

BĂLĂNESCU: D. Gheorghe e absent, domnule profesor...

VOCI multe: A murit taică-său!

ZAHARESCU: Hm! (continuă să caute): Săracu băiat!

(Unul din bănci pufnește de râs, pe cînd alți cîțiva fie din bănci, fie din afară se stăpînesc greu. Profesorul a scos capul din catalog înmărmurit. Dar atunci mai pufnește unul, ascuns în dosul altuia în fund. Pe acesta, care e Ștefănescu, l-a identificat și se ridică. Elevii neinițiați întreabă pe vecini ce-i cu râsul acesta. Dar profesorul a și plecat cu un pas liniștit ca pentru execuție nemiloasă, spre banca din fund a lui Ștefănescu Petre, pășește ca și cum ar vrea să caute pe fereastră. Ștefănescu se vîră sub bancă și acolo îl bușește profesorul cu „explicația”): Pentru împietate în fața morții! Barbarule! Ai crescut în pădure?

T. NICOLAE (către vecin): Bine i-a făcut! (Imediat pufnește altul la spatele profesorului, care se întoarce iute fără să-l poată identifica. Dar îndată se deschide ușa. Intră directorul cu D. Gheorghe după el, purtînd zăbranic de doliu la braț. Cîteva pufnituri înăbușite și neobservate la cîțiva elevi dintre cei inițiați, alții își stăpînesc greu râsul).

DIRECTORUL (punînd mîna pe umărul elevului adus): Pe băietul ista, te rog, să nu-l ascuți azi... A avut o pierdere în familie...

(Gîndindu-se la Domnica ori la tabloul prezent, mai pufnesc vreo doi cu totul nestăpîniți. Unii dintre neinițiați fac întrebări grăbite în șoaptă. Zaharescu e uluit).

DIRECTORUL (Încremenit și mut se uită împrejur. Îi revine glasul doar în șoaptă): Ce înseamnă aiasta?! (Rîsul este pe cît posibil stăpînit. Întrebarea se repetă crescendo, ca să zuriie geamurile): Ce înseamnă aiasta?!... Ce înseamnă aiasta?! (Mină de revoltă cu înmărmurire la Zaharescu care acompaniază pe director. Mirare cu nedumerire la cei mai mulți elevi).

CONSTANTINESCU (sub teroarea glasului, în banca întîi): Tatăl lui n-a murit, domnule director...

ZAHARESCU: N-a murit?... Și atunci de ce rîdeți?

CONSTANTINESCU (îngăimează șovăitor): Fiindcă a venit în doliu de la nunta soru-sa...

ZAHARESCU (pe cînd directorul e și mai în neputință de a vorbi de pe urma revelației): Nemernicii! (Își aruncă brațele în sus de disperare).

DIRECTORUL (întorcîndu-se la D. Gheorghe și căuțînd și la brațul lui): Nerușinatule! Nevrednic ești să mai rămii sub acoperișul aista! (Îi smulge zăbranicul de pe braț).

ZAHARESCU (cu gesturi dezordonate din mîini): Nerușinați toți!

DIRECTORUL (jignit și descurajat): Aista e rezultatul creșterii noastre! (Iese).

ZAHARESCU (care în așa stare sufletească simte că nu mai poate ține lecția, apucă în furie catalogul și pornește după director): Trebuie dat un

exemplu pe țară! (*Se mai aude glasul lui și din coridor*): Un exemplu pe țară!

(*D. Gheorghe iese și el pierdut, după ce învălui pe colegi într-o privire de dezgust și amărăciune mare. În ochii tuturor celor rămași se recitește spaimă și deprimare. Nimeni nu mai râde. Tăcerea ține lung, cu priviri de la unul la altul, mute*).

RĂDULESCU ANGHEL (*care nu cunoaște taina, privește uluit la toți*): Ce fuse asta, mă?... De unde ieși asta, mă?...

BĂLĂNESCU: Bine, măi băieți!...

PREOȚESCU: Ce mai fuse și asta?

CRĂCIUN (*Oftat, apropae în plîns*): Ticăloșie fuse! Numai ticăloșie și nemernicie! (*Îndreaptă o privire nimicitoare către Filip*).

BĂLĂNESCU: Lămuriti-ne, măi!

ȘTEFĂNESCU: Poate că l-o fi scăpat gura pe D. Gheorghe către careva...

BĂLĂNESCU: Către care? Către cine? Ce vorbă? (*Cunoscătorii tainei se simt stingheriți*).

CRĂCIUN (*stingherit și el*): Ei, toată lumea! Nu sîntem toți niște nemernici? A nimerit-o Dihoru...

T. NICOLAE: Zi mai bine ceasul rău, Dumitre!

RĂDULESCU (*după un timp de tăcere generală cu fiori*): Da, asta nu e glumă!...

MURGĂȘANU: Nici vorbă!

IONESCU ION: Ptiii!

POPESCU M. GHEORGHE: Vai de el! Vai de el! (*Un timp*): Dar cine fuse ăla care a dezvăluit taina?

SĂNDULESCU (*care face și el parte din lanțul celor inițiați*): Ce să mai lungim și să mai ispitim, M. Gheorghe! Cineva a știut taina și a spus-o vreunui coleg fără intenție rea, fără să-și dea seama ce poate să iasă. Acu ce s-a petrecut nu se mai întoarce...

IONESCU ION: Asta-i!

SĂNDULESCU: Ce-a ieșit, a ieșit din întâlnirea asta de la ușă...

IONESCU ION: Asta-i!

VOCI: Ptiii!

SĂNDULESCU: Vorba e: s-a nenorocit D. Gheorghe?

BĂLĂNESCU: S-a nenorocit!

SĂNDULESCU: S-a nenorocit...

IONESCU ION: Asta-i! S-a nenorocit...

VOICULESCU: Da, da... Ați auzit: Nevrednic să mai stea sub acoperiș...

B. ALEXANDRU: O să-l elimine sigur...

RĂDULESCU: Chiar să-l elimine? Nu se poate!

BĂLĂNESCU: Și eu cred că-l elimină... Nu l-ați văzut pe Moșu? L-ați mai văzut vreodată așa?

IONESCU: Niciodată!

T. NICOLAE (*lui Rădulescu*): Și pe Dihor: „Exemplu pe țară!” Ai auzit.

VOICULESCU (*sentențios*): Îl elimină sigur...

RĂDULESCU: O să vorbească conferența și conferența nu e numai Dihorul!

T. NICOLAE: Ba mai e și directorul! Pe care-l văzuși... Oricît e el de bun, păcăleala aia cu telegrama n-o poate înghiți. Și nici Dihoru!

MURGĂȘANU: Cine ar și putea s-o înghită, măi băieți?

T. NICOLAE: Și mai sînt acolo și alții: Ștefănescu și Cîlniceanu! Tu-l știi și pe Crăcănel și pe Mastodont cu cită plăcere doboară!

RĂDULESCU: Dar mai e și Cărăbaș și Gherasimescu...

T. NICOLAE: Cărăbaș e numai de gimnastică și Gherasimescu numai de muzică...

IONESCU ION: Asta-i! N-au glasul Moșului, nici al Dihorului! Îl îngroapă, săracu!

RĂDULESCU: Și Muscă!

SĂNDULESCU: Muscă? El o să arunce cea dintîi lopată. Ține minte de la mine!

VOICULESCU: Se poate, se prea poate...

T. NICOLAE: Adu-ți aminte de vorba lui despre inimă și despre creier...

IONESCU: Daa...

T. NICOLAE: ... Cînd spunea că toate mîrșăviile de pe pămînt se fac numai cu lucrarea rece a creierului...

IONESCU ION: Și, ca să vorbim drept, cu ce a lucrat D. Gheorghe? Numai cu șmecheria...

RĂDULESCU: Ba poate și cu inima. Adică e mîrșăvie să te duci la o nuntă?

CONSTANTINESCU: La nunta soru-sa!...

MURGĂȘANU: Trebuie să recunoaștem, mă, că a fost o punere la cale cu chibzuială rece, punerea aia la cale cu telegrama. Și ai văzut ce-a spus Muscă despre minciună...

SĂNDULESCU: Ce să mai vorbim! N-are s-o ia nimeni în piept pentru D. Gheorghe!

ȘTEFĂNESCU: Și nu e totuși nimic de făcut?

SĂNDULESCU: Ce să faci?

ȘTEFĂNESCU: Să ne mișcăm, să facem ceva pentru el...

VOCI: Ce să faci?

SĂNDULESCU: Și ce ai putea să faci, Petrică?

ȘTEFĂNESCU: Datoria să ne-o facem... O delegație, ceva...

RĂDULESCU: Da, și eu zic: măcar o delegație!

BĂLĂNESCU: Ceva trebuie făcut...

CONSTANTINESCU: Ce-ar fi dacă s-ar duce D. Gheorghe să se roage frumos?

VOCI: Hm! De! Hm!

CONSTANTINESCU: ... Să se roage mai întâi lui Moșu și apoi Dihorului.

VOCILE: Hm! Mde!...

CONSTANTINESCU: Cu făgăduiala că nu se mai întâmplă.

RĂDULESCU ANGHEL: Ce să se mai întâmple?...

M. GHEORGHE: D. Gheorghe nu mai are nici o soră...

IONESCU ION: Asta-i!

BĂLĂNESCU MIRCEA: Eu nu sînt de părere să se ducă el... Ar stîrni și mai multă mînie.

DĂSCĂLESCU: Da, zău! Să-l împingem tot pe el?

MURGĂȘANU: Ar fi poate mai bună o scrisoare din partea clasei...

ZAMFIRESCU: Din partea clasei?... Eu n-o iscălesc...

RĂDULESCU: Și de ce n-o iscălești?

ZAMFIRESCU: Eu n-am dezvăluit nici o taină și n-am purtat vorbe...

RĂDULESCU: Nici eu n-am purtat nimic, dar trebuie să fii om!

BĂLĂNESCU: Trebuie să-i sărim într-ajutor, Zamfirescule!

MURGĂȘANU: Dacă iscălim „Elevii clasei a VI-a”?

ZAMFIRESCU: Așa, da...

IONESCU ION: Și scrisoare către cine?

MURGĂȘANU: Către cine! Către director și către profesori, adică către conferență: „Domnule director și domnilor profesori”...

ȘTEFĂNESCU: Sigur! Că de bună seamă o să-l dea în conferență...

IONESCU ION: Sigur.

DĂSCĂLESCU: Da, scrisoarea ar fi o idee...

VOCI: Da, da...

VOICULESCU: Dacă ți-o citește!

BĂLĂNESCU: Cum să n-o citească?

RĂDULESCU: Cum să n-o citească, mă?

VOICULESCU: Adică dacă o citește conferenței... Că el o citește!

MURGĂȘANU: Dar parcă spusei c-o să scriem: „Domnule director și domnilor profesori”.

IONESCU ION: Sigur le-o citește. Moșu nu-i d-ăia... Și apoi se gîndește c-o să se supere vreunul mai colțos ca Muscă...

VOICULESCU (*după un timp de tăcere*): Băieți, eu să vă spui drept, nu sînt pentru scrisoare... Lasă că nici nu ar fi timp pentru ticluirea ei așa ca să-l putem ajuta pe D. Gheorghe... Căci cum e Moșu apucat de mînie mare, conferența o să se ție chiar azi. Poate chiar acum pînă în prînz...

T. NICOLAE: Da, băieți, da...

ȘTEFĂNESCU (*către Voiculescu, cu ușoară ironie*): Și pentru ce ești tu, Tomo?

VOICULESCU: Eu sînt pentru delegație...

ȘTEFĂNESCU: Da... Nu-i rea nici delegația.

T. NICOLAE și ALTE VOCI: Nu-i rea!...

VOICULESCU: Cred că nici nu e vreme pentru altceva...

IONESCU ION: Delegație la cine, Voiculescule?

VOICULESCU: La conferență, Ionescule! Mai înainte de a se începe conferența, cinci sau șapte inși să se ducă să le vorbească profesorilor...

CONSTANTINESCU: Ar fi o idee... Dar dacă-i dă afară?

RĂDULESCU: Cum să-i dea, domnule?

VOICULESCU: Asta o s-o vedem, dar nu-i dă...

BĂLĂNESCU: Cînd e vorba să ajuți pe un coleg, nu te mai gîndești la datu afară.

ȘTEFĂNESCU: Adică să nu se uite ei la obrazul clasei?

IONESCU ION: S-a cam feștelit obrazul clasei...

ȘTEFĂNESCU: Ce, adică să nu vrea ei o lămurire? Mîine sîntem toți învățători.

VOICULESCU: Nu-i dă afară, fiindcă nu toți sînt în mînie... Cum spunea Ștefănescu: profesorii ceilalți or să vrea să afle pentru ce osîndesc ei un om pe toată viața... Un Muscă nu se lasă ușor.

SĂNDULESCU: Țineți minte ce v-am spus: că Muscă o să-l îngroape.

VOICULESCU: Mă, Mihai, ce-i tot dai tu cu Muscă? Eu cred că mai înainte de „îngropare”, el o să ție să stea de vorbă cu noi ori cu el, cu D. Gheorghe...

SĂNDULESCU: Tu ai vrea să între și el în delegație?

VOICULESCU: Doamne ferește! Doar dacă îl cheamă. Separat.

SĂNDULESCU: Ei da, dacă l-o chema!...

IONESCU ION: Și ce să spuie el, dacă-l cheamă?

VOICULESCU: Noi ne ocupăm acum de delegație... Ce să facă delegația...

ȘTEFĂNESCU: Ei da! Dar tot bine a întrebat Ionescu Ion: ce să spuie D. Gheorghe dacă l-o chema... Ca să știe și delegația ce să spuie... Ca să potrivească...

MURGĂȘANU: Ei da, aici e aici! Ce o să spuie și ce să spunem? Că a nimerit la nuntă fără să știe? (*Zîmbete*).

VOICULESCU: Hm!

MURGĂȘANU: Să nu ne jucăm, băieți!

RĂDULESCU: Tu ești împotriva delegației?

MURGĂȘANU: Acum sînt pentru delegație, că m-am convins că-i mai bine. Dar ea trebuie să știe ce să facă...

CONSTANTINESCU (*care e în frămîntare*): Dar ce-ar fi să rămîie treaba cum a fost la început...

BĂLĂNESCU: Cum la început? Ce vorbă e asta?

CONSTANTINESCU: Să rămîie că tatăl lui D. Gheorghe a murit totuși...

B. ALEXANDRU: Știe dracu cum e mai bine!

CONSTANTINESCU: ... Că a murit și că noi aici am știut altfel și a ieșit rîs și supărare și domnii profesori să ne ierte...

T. NICOLAE: Într-adevăr, mă, că D. Gheorghe n-a recunoscut...

VOCI: Fugiți, mă!

BĂLĂNESCU: Dar nu l-a lăsat pe Moșu să-i rupă zăbranicul fără să crîcnească?

CONSTANTINESCU (*încurcat*): Adevărat! Adevărat!

B. ALEXANDRU: Să ne întoarcem noi, băieți, la delegație. Altceva nu avem. Ce să spuie deci delegația?

MURGĂȘANU: Eu aș fi de părere să spuie mai întîi că D. Gheorghe învață bine...

IONESCU: Asta-i! Parcă ei nu știu!

MURGĂȘANU: Știu, dar dacă vrea să-l doboare, se fac că au uitat... Apoi că are purtare destul de bună și că n-a ieșit niciodată în oraș fără voie.

RĂDULESCU ANGHEL: Ei, astea-s fleacuri...

B. ALEXANDRU: Dar despre chestie? Despre telegrama adusă de Moșu!... Asta nu se poate ocoli.

IONESCU ION: Da, ce spunem de telegramă?

VOICULESCU: În chestia cu telegrama și cu nunta nu trebuie intrat prea mult. Noi să ținem mai mult la rugămintea de iertare și că-i băiat bun...

POPESCU M. GHEORGHE: Și că-i elev bun și coleg bun și că-l iubim și să-l ierte...

VOICULESCU: Da, cam aci să ne ținem...

CRĂCIUN (*abătut*): Măi, băieți, eu trebuie să vă spun că și cu telegrama s-ar putea scoate ceva pentru D. Gheorghe, adică pentru ușurarea lui...

VOCI: Ce?

CRĂCIUN: Delegația să spuie că nunul este acela care a stăruit să i se dea lui D. Gheorghe telegrama...

VOCI: Serios?

VOICULESCU: Asta chiar s-a întâmplat, mă, ori e de la tine?

RĂDULESCU: Chiar dacă a scos-o de la el, e bună!

CRĂCIUN: S-a întâmplat...

VOICULESCU: Ți-a spus-o D. Gheorghe?

CRĂCIUN (*șovăitor, moale*): Mi-a spus că telegrama o aștepta chiar de la el...

MURGĂȘANU: Uite, domnule!

RĂDULESCU: „Domnica”!...

CRĂCIUN: În felul ăsta mai ușurăm pe părinți și-l mai ușurăm ceva și pe D. Gheorghe... Că se știe că e greu să refuzi ceva nunului la țară...

VOICULESCU: Dar o s-o creadă asta alde Moșu și Dihoru?

CRĂCIUN: Să-l cheme pe nun, că ăla le-o apune...

FILIP: Așa, să-l cheme pe nun la conferență! Să-l judece pe el!

CRĂCIUN: Că a spus la logodnă că el arde școala normală, dacă D. Gheorghe lipsește de la nuntă... Asta a spus-o.

RĂDULESCU: Foarte bine a spus!

MAI MULTE VOCI: Foarte bine! Minunat!

MURGĂȘANU: Sînt de părere să spunem, băieți, și de nun...

RĂDULESCU: Fără doar și poate...

VOICULESCU (*după scurtă tăcere generală*): Acum să vedem cine intră în delegație...

ALEXANDRESCU: Să intre ăia care nu și-au ținut gura.

VOCI: Da, da...

BĂLĂNESCU: Mai întâi eu gîndesc că e bine să se ducă careva să-l caute pe D. Gheorghe și să-i spuie ce-am hotărît...

VOICULESCU: Da, da...

BĂLĂNESCU: Ca să nu spuie el altfel, dacă l-o descoase Moșu cumva...

CONSTANTINESCU: Crăciun să se ducă, că-i e prieten...

CRĂCIUN (*În mare încurcătură, șovăie, dar se decide*): Să mă duc... (*pornește spre ușă*).

VOICULESCU (*lui Crăciun, mai înainte de a fi ieșit*): Să știi că tu, unu, intri în delegație...

CONSTANTINESCU: Fără doar și poate...

VOCI: Da, da... Mai încape vorbă!

CRĂCIUN (*tot moale, dar hotărât*): Să intru...

VOICULESCU: Și tu ai să vorbești în numele ei...

VOCI: Da, da...

VOICULESCU: Ești și conjudețean cu D. Gheorghe – aproape conșătean, mi se pare – și cunoști și chestia...

CRĂCIUN: Să vorbesc, Tomo...

VOICULESCU: Să cauți să faci o introducere simțită. Chiar s-o înveți pe dinafară, ca să nu te bîlbîi.

CRĂCIUN: Bine, mă, bine... (*Iese*).

VOICULESCU: Va să zică avem unu în delegație... Altul!

ȘTEFĂNESCU: Tu...

VOICULESCU: Să intru și eu?

MURGĂȘANU: Să intri! N-ai fost tu pentru delegație?

VOICULESCU: Bine, să intru...

ȘTEFĂNESCU (*cum toți tac*): Altul!

DĂSCĂLESCU: Tu, care ai pufnit de rîs...

VOICULESCU: El nu, că s-ar putea să-ți aducă Dihoru aminte și să stricăm totul.

T. NICOLAE: Ba chiar șă-l judece conferența și pe el!

VOCI: Da, da...

DĂSCĂLESCU: Dar să-l judece, că de la rîsul lui s-a înădit toate!

ȘTEFĂNESCU: Hai, mai slăbește-ne, moralistule!

DĂSCĂLESCU: Măcar ți-a dat bine Dihoru?

VOICULESCU: Intră tu, Dăscălescule...

DĂSCĂLESCU: Eu nu mă bag... Eu sînt pentru scrisoare, care altfel ar convinge pe profesori! Ar mai citi-o și ar lăsa-o și nu s-ar putea mînia ca pe delegație...

IONESCU ION: E ceva!

VOICULESCU: Las-o asta, Ionescule!

DĂSCĂLESCU: În ea s-ar putea spune, de pildă, că D. Gheorghe n-are mamă, pe cît știm noi... Că nu te pot lua de scurt să te controleze.

VOICULESCU: La ce să mai vorbim de scrisoare, dacă a hotărât clasa altfel? Nu vrei, nu vrei!

SĂNDULESCU: Să intre Constantinescu, care am băgat de seamă că știe taina și a mai spus-o poate și altora...

CONSTANTINESCU: Ce tot îndrugi acolo?

VOICULESCU: Adică de ce n-ai intra?

CONSTANTINESCU (*A cru*): Bine, să intru, dar să nu mă ia așa!

VOICULESCU: Hai să intre și Ionescu Ion!

IONESCU ION: Bine...

VOICULESCU: Te știi prieten cu D. Gheorghe și argeșan ca și el...

T. NICOLAE: Și-l simpatizează Mastodontul!

VOICULESCU: Ba se are binișor și cu Dihoru... (lui Ionescu): Te-am trecut.

IONESCU ION: Bine, Tomo...

POPESCU B. ALEXANDRU: Ar fi pînă acum doi argeșeni în delegație, cu Crăciun. Să mai căutăm unu ca să fie trei.

ȘTEFĂNESCU: Și de ce trei și nu doi ori patru?

POPESCU B. ALEXANDRU: Pentru număr cu noroc, mă!

ȘTEFĂNESCU: Aha! Cîți sînt pînă acum cu toții?

VOICULESCU: Patru. Hai să-l trecem și pe Săndulescu, ca argeșean...

SĂNDULESCU: Bine...

VOICULESCU: Care mai vrea?

RĂDULESCU ANGHEL: Trece-mă și pe mine...

MURGĂȘANU: Mă, Anghele, tu nu te vîri mă, să nu strici...

RĂDULESCU (ofensat): Eei!

POPESCU T. NICOLAE: Da, mă, s-ar putea să-i faci rău... Ba să-ți faci și ție! (Văzînd că Voiculescu nu-l trece, Rădulescu se resemnează).

VOICULESCU: Nu mai vrea nimeni? Tu, Murgășanule!

MURGĂȘANU: De, mă, știu eu! Voi știți că am avut un conflict cu Dihoru...

VOICULESCU: Ei lasă! Cine n-a avut conflict cu Dihoru!

MURGĂȘANU (rugător): Mai bine căutați voi un altul...

VOICULESCU: Te-am căutat și te-am găsit pe tine... (Mină de resemnare la Murgășanu și e trecut pe listă). Mai trebuie unul ca să fie șapte.

POPESCU B. ALEXANDRU: Număr cu noroc, ca și trei...

ȘTEFĂNESCU (văzînd că nimeni nu răspunde): Treci-l, domnule pe Rădulescu, ce mai cerșești!

(Voiculescu se hotărăște și-l trece). Că poate că nu-l bagă de seamă între atîția. S-o mai dosi și el.

T. NICOLAE: De, vorba e să fie șapte, număr sfînt...

VOICULESCU: În sfîrșit, avem șapte...

BĂLĂNESCU: Să vedem! Poate c-o ieși ceva...

VOICULESCU: În tot cazul, noi cu delegația nu putem să-i stricăm...

RĂDULESCU: Noi nu-i putem face decît bine! După cît rău a venit peste el.

ȘTEFĂNESCU: Da, da.

POPESCU T. NICOLAE: Adevărat.

RĂDULESCU: Dacă a putut ieși ceva bine din răul lui pentru toată clasa, de ce n-ar ieși ceva bine și pentru el din osteneala noastră.

VOCI: Dar ce bine ți-a ieșit, mă! Ce bine, mă?

RĂDULESCU: Dar n-am scăpat vreo opt băieți de ascultare la Dihor? (*Zîmbete*).

POPESCU T. NICOLAE: Adevărat...

ȘTEFĂNESCU: S-a văzut încă o dată că fiecare rău vine cu binele lui.

RĂDULESCU: Ba se putea să fim și 12 – cu mine aliniat între dinșii – dacă nu-l apucau pandaliile pe Dihor de la boclucul cu nunta.

VOICULESCU: Noi să le lăsăm astea, Anghele, și să ne ocupăm numai de ajutorul pe care-l putem aduce lui D. Gheorghe...

(*Intră Crăciun cu grabă și emoție*).

CRĂCIUN (*cu sufletul la gură de la alergătură*): Conferința s-a hotărât pentru azi la ora 5... (*Fiori*). Am aflat-o de la secretar... Spunea că-i foarte grav cu D. Gheorghe.

VOCI: Ptiii! Gata! Uite, domnule ceasu! Săracu!

BĂLĂNESCU: Dar cu el ai vorbit?

CRĂCIUN: Cu cine?

BĂLĂNESCU: Cu D. Gheorghe...

CRĂCIUN: Nu l-am văzut... Nu l-am putut găsi nicăieri. Nu l-a văzut nimeni!

VOICULESCU: Să nu-l fi luat Moșu la anchetă...

CRĂCIUN: Ce să mai descopere ancheta, când toate le-au descoperit colegii lui? Să se mai afle că sîntem niște colegi răi? (*După un timp*): De altfel, pe Moșu l-am văzut trecînd spre locuință.

CORTINA

Cancelaria profesorilor, cu trei ferestre mari, spre curte, la haut-parterre. Pe pereți portretele regelui Carol I și al reginei Elisabeta, al principelui moștenitor Ferdinand și al principesei Maria, tineri în jurul vârstei de 30-35 de ani. De asemenea, portretul lui Spiru Haret, ministrul Instrucțiunii publice și al Cultelor. De asemenea, o copie a tabloului cu asaltul de la Smârdan de Grigorescu și alt tablou, în care un sergent al batalionului 2 de vânători, Prahova prezintă domnitorului un steag luat de la turci. În mijlocul cancelariei o masă lungă de vreo trei metri, cu scaune în jurul ei.

La ridicarea cortinei, se găsesc în jurul mesei directorul și următorii profesori: Silișteanu (zis Muscă), Zaharescu (zis Dihoru), Cîlniceanu (zis Mastodontu), Ștefănescu (zis Crăcănel), preotul Gheorghițoiu, Bîrzotescu, maestrul de muzică Ghermănescu, maestrul de gimnastică Cărăbaș și secretarul Călțun. Directorul e în capul mesei cu Călțun la stînga lui, cu registrul de proces-verbale deschis și cu catalogul clasei a VI-a la îndemînă. Toți gravi și atmosfera supraîncărcat...

DIRECTORUL (*în emoție, uitîndu-se peste masă și numărînd cu ochii*): Cred că nu lipsește nimeni...

CĂLȚUN: Nimeni, domnule director...

DIRECTORUL (*mereu în emoție*): Deschid ședința, domnilor... Am ținut să nu absenteze nimeni... Este vorba de un caz foarte grav în școala noastră...

ZAHARESCU (*agitat*): Da, da! Foarte, foarte grav...

DIRECTORUL (*enumeră pe degete*): Înșelătorie...

ZAHARESCU (*cu gest de mînă*): Și ce înșelătorie groasă!

DIRECTORUL (*cu dreapta la al doilea deget al mîinii stîngi continuă*): Minciună...

ZAHARESCU: Minciună cu împietate! (*Ochi mereu mai căscați la toți profesorii și studioși la Silișteanu și Cărăbaș*).

DIRECTORUL (*la al treilea deget*): Sfidare...

ZAHARESCU: Și ce sfidare!

DIRECTORUL (*la al patrulea deget*): Dispreț față de autoritatea școlară... și (*se uită la Zaharescu*) ce mai era?...

ZAHARESCU: Ce, nu-i destul?

CÎLNICEANU: Prea destul! Uite, domnule! Uite, domnule!

ȘTEFĂNESCU: Uite, domnule!

SILIȘTEANU: Ia să ascultăm domnilor...

CÎLNICEANU: Da, să auzim... Să vedem cum vine chestia. (*Parcă se aud bătăi în ușă, slabe și timide.*)

DIRECTORUL (*care e gata să continue, se uită întrebător la secretar*):
Parcă bate cineva...

SECRETARUL: Am pus pe portar la ușa, domnule director. Nu poate să bată nimeni!

DIRECTORUL (*după ce bătăile se reiau, iritat către secretar*):
Dumneata nu auzi că bate. Ia vezi!

(*Secretarul se ridică, se duce la ușa și deschide. Se văd câteva capete de elevi, care repede se apleacă în ușa deschisă cu ochi iscoditori. Între ele, vizibile, al lui Crăciun, al lui Voiculescu și al lui Săndulescu. Capul lui Rădulescu se vîră îndată peste umărul secretarului, în momentul cînd acesta e gata să închidă ușa, pentru a sta de vorbă cu el în coridor. După închiderea ușii, se aud vorbe. Mine diferite la profesori după apariția acestor elevi de a șasea. De afară se aud vorbe. Secretarul reintră. În răstimpul cît ușa este deschisă iarăși, capete de afară se apleacă din nou, se saltă, se zgîiesc.*)

SECRETARUL (*după ce a închis ușa*): O delegație din a șasea, domnule director...

ZAHARESCU (*montat*): Ați văzut? Vin mizerabilii să ceară iertare pentru infractor...

DIRECTORUL: Nu pot să cred...

ZAHARESCU: Ai să vezi că sînt în stare...

CÎLNICEANU: Suuunt în stare!

DIRECTORUL: Poate ca să ceară iertare pentru cei care au rîs la intrarea mea în clasă. Ca să nu le scădem nota la conduită...

ZAHARESCU: Să vedem...

DIRECTORUL: Este în genere o clasă bună... (*Către secretar*): Dă-le drumul...

SECRETARUL: Poftiți...

(*Intră șapte elevi, dar cam așa că fiecare ar vrea să rămîie în spatele altuia... Se îndeamnă reciproc.*)

SILIȘTEANU (*după ce au intrat toți*): Dar mare delegație, domnilor! (*Alți profesori se asociază din cap și cu mina, fiecare cu sentimentele și reacțiunile lui.*)

DIRECTORUL: Mai aproape, mai aproape...

(*Rădulescu continuă să se dosească. După ce s-au mai apropiat toți încep a căuta la Crăciun, care întîrzie să înceapă... El nici nu este destul de în față. Unul îl atinge cu mîna, altul se cam irită. Probabil nu găsește firul... Se și vede la el lupta în căutare.*)

CRĂCIUN (*reușește*): Domnule director și domnilor profesori! Onorată conferență... (*S-a oprit, a pierdut firul, colegii îl îndeamnă, îl ajută cu ochii și reia*). Noi, toți elevii acestei școli, sîntem copiii dum-

neavoastră sufletești... (*Aprobare la colegii din delegație cu ușurare pentru încheierea fericită a frazei și mine variate la profesori. Dar s-a oprit iar. Ochii și chipurile colegilor stimulează și conlucrează mut la gândirea lui și parcă trag de cuvintele care ies greu din gura lui!*): Da, sînteți părinții noștri sufletești aici, la școală. Ce am face noi fără dumneavoastră! Ne învățați de toate... și geografie și muzică și matematică – care e o știință foarte grea, fără de care nu se poate învățător... și pedagogie, fără de care nu se poate iarăși... și istorie, care ne face români adevărați etc. (*Și-a pierdut iarăși firul. Îl apucă*). Ne învățați, domnilor profesori, și educație, ca să fim oameni la locul nostru și școala noastră să fie de model și mîndră... Că de ce să n-o spunem? – mai greșim cîteodată... Și atunci... ca pe niște părinți vă rugăm să ne mai iertați... (*Nu știe ce să mai spună*) Ca pe niște părinți vă rugăm... (*Zaharescu se uită la director, cu înțelesul că a avut dreptate*). Colegul nostru, Popescu D. Gheorghe nu și-a dat seama cît vă supără, că n-o făcea...

DIRECTORUL (*înfuriat*): Nu-și dă seama de minciună! Afară! (*Cu ochi mari, băieții încep să se tragă îndărăt dezamăgiți profund de întorsătură, după așa cuvinte simțite spuse de Crăciun*).

ZAHARESCU: Nerușinați! (*Băieții se retrag, mai mult cu spatele, pe cînd directorul, care s-a ridicat, înaintează după ei*).

CÎLNICEANU: Nu merită altceva...

ȘTEFĂNESCU: Foarte bine! (*Silișteanu și Cărăbaș studiază și tac, silindu-se să nu trădeze nici un sentiment. Preotul e cam nedumerit*).

RĂDULESCU (*din ușă, după ce ceilalți au cam ieșit*): Domnule director, vă rugăm să aveți în vedere că D. Gheorghe n-are mamă...

DIRECTORUL (*recunoscîndu-l pe Rădulescu*): Tu-mi erai poamă? Afară!

RĂDULESCU (*tot din ușă mai adaugă grăbit*) ... și că telegrama a dat-o nașu!...

DIRECTORUL (*apucînd ușa*): Afară! (*La secretar mină de compătimire și nemulțumire. Majoritatea profesorilor sînt satisfăcuți. Silișteanu și Cărăbaș aceleași măști*): Ați văzut! Ei bine, domniilor profesori, nu mă așteptam la așa solidarizare, cu toată prevenirea colegului de matematici!

ZAHARESCU (*mai umflîndu-se*): Dacă-i cunosc!

DIRECTORUL (*în emoție*): S-a petrecut în școala noastră ceva foarte grav...

ZAHARESCU: Da, foarte grav! Și se mai petrece! Ați văzut!

DIRECTORUL: Am să vă povestesc...

ZAHARESCU: Și notați că este vorba de un elev chiar din ultima clasă, unul care mâine va trebui să fie principala călăuză într-un sat...

CÎLNICEANU: Da, da...

ȘTEFĂNESCU: Da, da...

DIRECTORUL: Nu voiesc să vă influențez deciziunea, dar cred că va trebui să dăm o pedeapsă exemplară!

ZAHARESCU: Da, da, un exemplu pe țară! Altfel totul e compromis...

DIRECTORUL: Ne scapă școala din mână. Căci se vor găsi imitatori... (*Un timp de reculegere la director*): Dar să iau lucrurile de la capăt și apoi să vă las să judecați singuri, să hotărâți singuri!

ZAHARESCU: Da, e bine să cunoașteți totul în amănunt, ca să puteți lua o hotărâre întemeiată...

DIRECTORUL: Vinerea trecută, seara pe la șapte, primesc o telegramă urgentă pe adresa Popescu D. Gheorghe, adică O. Gheorghe, cu o greșală de transmitere. În sfârșit telegramă pentru Popescu D. Gheorghe din a șasea: „Tata mort, vino grabnic. Înmormântarea duminică. Domnica”.

ZAHARESCU: Notați: „Murise” omul așa, că înmormântarea trebuia să aibă loc neapărat duminică! Ascultați numai mai departe...

DIRECTORUL: Telegrama era dată din Curtea de Argeș. Mă duc îndată la a șasea. Erau toți în repetitor, că începuse meditația. Lămuresc eu acolo cam greu de care Popescu Gheorghe era vorba, că mai sînt și alții...

ZAHARESCU: Sînt destui! (*Încuviințări din cap la alți profesori*).

DIRECTORUL: Și comunic băietului știrea, mai pe ocol, firește, ca să-l pregătesc... (*Gest de aprobare din cap la Dihor și la alții*). Îi dau apoi curaj și mîngîiere – cum se cuvine, ca să priceapă și el ce să facă în asemenea cazuri... (*Alt gest și mină de prețuire la Zaharescu și alții*). A doua zi, în sfârșit, el pleacă în satul lui din Argeș, nu știu cum îi spune...

CĂLTUN: Albești...

DIRECTORUL: Și stă băietul vreo patru zile... Adică de sîmbătă dimineața pînă azi... Cam mult...

ZAHARESCU: Mult!

CÎLNICEANU: Mult...

ȘTEFĂNESCU: Mult...

DIRECTORUL: Dar mi-am zis: „Îți moare un părinte, nu poți pleca îndată după înmormîntare”...

SILIȘTEANU: Sigur! Mai cu seamă dacă băiatul n-are mamă, cum spunea unul din delegație...

DIRECTORUL: Dar el are tată, domnule coleg!

SILIȘTEANU: Nu mai înțeleg nimic!

ZAHARESCU: Tatăl lui n-a murit și aci e gravitatea cazului! (*Silișteanu e perplex*): Nu știi că l-a pus pe taică-său să-i telegrafeze că-i mort...

SILIȘTEANU (*gata să zîmbească, dar nu poate fiind prea intrigat*): Dar ce, e nebun?

ZAHARESCU: Ca să poată alerga la nuntă, derbedeul!

DIRECTORUL: Da, domnilor, da...

CÎLNICEANU: Uite, domnule!

ȘTEFĂNESCU: Uite, domnule!

PREOTUL: Uite, domnule!

SILIȘTEANU: La nunta cui?

ZAHARESCU: La nunta soru-si, Domnichii! Aia din telegramă!

DIRECTORUL: Eu cred că nemernicu ista are și mamă...

CÎLNICEANU: Vai, mizerabilul!

DIRECTORUL: Tu ce zici, Călțun?

CĂLȚUN (*șovăitor, dar cu gînd să-l ajute pe cît se poate pe D. Gheorghe*): Sigur de tot nu știu, domnule director. Pe cît am auzit însă parcă n-ar avea...

DIRECTORUL: În sfîrșit, cum vă spusei, se întoarce el numai azi, miercuri...

ZAHARESCU: Da, că la ei nunta ține măcar trei zile! Mai puțin nu se poate!

SILIȘTEANU: Dar cum ați ajuns la convingerea că n-a venit de la înmormîntare?

ZAHARESCU: Ai să vezi... Că am și eu ceva de spus, aici...

DIRECTORUL: Singură intervenția asta a colegilor este destulă dovadă că el n-a fost la înmormîntare...

SILIȘTEANU: Nu mă îndoiesc. Sînt convinși de asta. Dar trebuie să aveți dovada că venea de la nuntă... Probabil că ați avut-o înainte de convocarea conferenței...

DIRECTORUL: Sigur... Am să ajung și acolo...

SILIȘTEANU: Mă rog, mă rog...

DIRECTORUL: Să continui, domnilor colegi... Azi, pe la 11, cînd m-am dus să fac obișnuitul control la bucătărie, băietu ista tocmai venea! Popescu D. Gheorghe... Cam palid...

ZAHARESCU: Tocmai miercuri! Înmormîntare grea!

(*Capul lui Rădulescu Anghel și al lui Săndulescu se arată pe furiș și iscoditor la o fereastră deschisă spre curte*).

DIRECTORUL: Totuși nu i-am spus nimic... Adică să nu greșesc i-am mai dat o dată condoleanțe. Ca să știe și el cum trebuie să se poarte în viață, cum vă spuneam... (*Zaharescu apreciază pe educator din cap*).

SILIȘTEANU: Se înțelege. Foarte firesc.

RĂDULESCU (*arătându-și iarăși capul la fereastra cancelariei, spune celui pe care-l călărește, în șoaptă*): Nu mișca...

CĂRĂBAȘ: Ei?

DIRECTORUL: Nu l-am lăsat cu atît... M-am gîndit să-l duc eu însumi în clasă și să-l rog pe profesor să nu-l asculte azi... Avea chiar atunci matematica, obiect greu... (*După ce Zaharescu îi face semn să-l lase pe el să povestească mai departe*): Dar las pe onoratul nostru coleg de științele matematice să povestească dînsul mai departe, ca martor... (*Secretarului*): Nu crezi că se mai țin ăia pe la ușă?

SECRETARUL: Am dat ordin portarului să-i ție departe.

DIRECTORUL: Bine... (*Lui Zaharescu*): Poftiți...

ZAHARESCU (*cu elan și cu gravitate*): Domnule director, domnilor colegi... Încă de la intrarea mea în clasă, am mirosit că ceva nu era în ordine. Am simțit mai întîi că n-au preparat și că le era capul în altă parte... De aceea am scos deodată vreo 10 la ascultare...

CÎLNICEANU (*în ton profetic*): Și aveai să vedeți că n-au preparat...

ZAHARESCU: Nu, că s-a întîmplat altceva. N-am putut ajunge să-i cîntăresc. Sînt însă sigur că nu preparaseră! (*Cei de la fereastră arătîndu-se, caută unul la altul cu mirare*). O mină nevăzută mi-a dus creionul și la Popescu cel absent de pe pagina a patra sau a cincea, și-l chem și pe el. Atunci mai mulți și din bănci și de afară, răspund că are mort în familie și a plecat. Tot o putere nevăzută însă m-a împins atunci să-mi arăt părerea de rău pentru moarte, ca și directorul nostru, că asta a fost creșterea generației mele! Ei bine, atunci a pufnit de ris unul din bănci...

PREOTUL: Uite, domnule!

CÎLNICEANU: Uite, domnule! Poate că clasa întreagă știa!

ZAHARESCU: Te mai îndoiești? Pe măgaru ăl dintîi nu l-am putut identifica. Dar Dumnezeu i-a mai luat mințile unuia. Căci atunci cînd am scos capul din catalog, ca să-l văd pe cel dintîi care-i, a pufnit al doilea. Pe ăsta, după ce l-am identificat, m-am dus la el și i-am aplicat o corecție pe loc...

CÎLNICEANU: Foarte bine!

ZAHARESCU: Ca să fie și pentru celălalt...

ȘTEFĂNESCU: Foarte bine!

ZAHARESCU: Căci am experiența că, dacă te lași încălecat, te încălecă. (*Aprobări*). Și poate că i-aș mai fi dat, dar atunci a intrat directorul nostru. A intrat chiar cu cel înapoiat de la „înmormîntare”. Cu excrocul de Popescu, căci nu venea de la nici o înmormîntare!

SILIȘTEANU (*care a studiat mereu*): Bănuiești că acei elevi cunoșteau înșelăciunea?

ZAHARESCU: Cred că o cunoșteau toți... S-a văzut bine când a intrat nemernicul cu zăbranicul de doliu pe braț și mi-a cerut domnul director să nu-l ascult. Au izbucnit în rîs măcar jumătate... (*Secretarul, speriat, îi observă pe cei din fereastră și se încruntă la ei cu discreție*).

SILIȘTEANU: Va să zică nu chiar toți...

ZAHARESCU: Toți nu, că erau și unii mirați. Unul era chiar satisfăcut de corecțiune.

SILIȘTEANU: Dar curios e, domnilor, că eu am avut oră la ei cu o zi înainte. Erau foarte serioși și foarte afectați de doliul colegului. Am spus și eu atunci un cuvînt de mîngiere și pentru ei și pentru coleg, și nici unul n-a zîmbit măcar.

(*Se ivesc iarăși capetele la fereastră și se privesc mai încurajate*).

ZAHARESCU: Caiafe, colega, caiafe! (*Cei din fereastră dau din cap pentru Dihor și iar se retrag*).

SILIȘTEANU: Dar nu vorbi așa, colega!... Și chiar caiafe să fie, cum spui, dacă i-a umflat rîsul la dumneata, trebuia să-i umfle și la mine.

ZAHARESCU: De, colega, dumneata îi fi profesor mai norocos. La dumneata nu se rîde nici cînd e nuntă în loc de înmormîntare...

SILIȘTEANU: Ba se mai și rîde, scumpe coleg. Cînd pot, chiar îmi place să mai rîd cu ei, ca să ne mai descrețim frunțile în cele 50 de minute...

ZAHARESCU: Parcă te văd că ai să-i iei apărarea...

SILIȘTEANU: Și știi că ai ghicit? (*Capetele care au reapărut la fereastră, se privesc radioase. La profesori tăcere grea. La cei 2-3 profesori montați împotriva împrecinatlui, se observă un început de dezumflare. Se vor dezumfla treptat*).

DIRECTORUL (*aproape uimit*): Chiar apărarea?

SILIȘTEANU: Dacă au alții intenția să i-o ia, eu sînt bucuros să ascult...

ZAHARESCU: Eu cred că toată lumea cu durere pentru bunul mers al școlii noastre este de-acum edificată. Propun deci, domnilor, eliminarea lui Popescu D. Gheorghe, fără dreptul de a se prezenta vreodată la examenul pentru diplomă... (*Figuri speriate la cei din fereastră, care au reapărut*).

PREOTUL GHEORGHIȚOIU: Poate că e cam mare pedeapsa, domnule Zaharescu... Eu zic să-i dăm eliminarea, că o merită, dar cu dreptul de a se prezenta anul viitor la examenul de diplomă...

CĂRĂBAȘ: Un cuvîntel aș vrea să spui și eu, domnilor... (*Din ochi a cerut cuvîntul directorului*).

DIRECTORUL: Domnul Cărăbaș...

CĂRĂBAȘ (cu o șovăială intenționată în vorbă): Eu, ... domnilor, ce să spui!... Eu n-am învățatură așa de multă ca domnul Zaharescu, nici ca domnul director, nici ca domnul Cîlniceanu, care cunoaște toate dobitoacele de pe pămînt, toate buruienile și toți peștii... Ori ca domnul Silișteanu, care poartă materia cea mai de seamă la noi și stă de vorbă cu filozofii... (*Zîmbete cu înțeleșuri variate*).

ZAHARESCU: Și de ce „cea mai de seamă”?

DIRECTORUL (care e dezamăgit de intervenția lui Cărăbaș): Să-l lăsăm, colega...

CĂRĂBAȘ: Am înțeles cea mai de seamă pentru pregătirea învățătorilor, adică la școlile normale...

ZAHARESCU: Toate sînt de seamă!

CĂRĂBAȘ: A mea, adică gimnastica, recunosc că nu este între cele de seamă și că nici eu, deci, nu sînt între cei mai de seamă aici... Dar așa, cum sînt eu, mă gîndesc la viață, așa cum este ea, și mai zburdănică și mai potolită, și cu virtuți și cu slăbiciuni... (*Cei doi, reapăruți în fereastră, se privesc revelator*). Și mă uit și la viața altora așa ca la viața mea... Da... Și atunci mă întreb: De ce să nu se ducă băiatul la nuntă?... Vorbesc de Popescu... – cum îi mai zice? –

CĂLȚUN: D. Gheorghe...

ZAHARESCU (*indignat*): Uite, domnule!...

CĂRĂBAȘ: Nu zic că n-a greșit atunci cînd l-a păcălit pe domnul director cu telegrama aia... Chiar trebuie pedepsit, dar nu așa de aspru. Că asta se întîmplă cu multă lume...

ZAHARESCU: Ce se întîmplă, domnule, cu multă lume?

CĂRĂBAȘ: Dar, minciună și nuntă, domnule coleg... Mințim uneori chiar noi, profesorii! Că așa e viața! Cum facem cîteodată chiar cu bunul nostru director, după cîte o noapte mai albă... (*Îl privește chiar pe Zaharescu*) cînd îi trimitem o vorbuliță că ne doare capul și rămîne că ne doare... Căci domnul director nu vrea să ne pună la îndoială cuvîntul, chiar de i-am comunica că ne-a murit cineva, și-l trimite pe domnul Călțun să ne ție locul... (*Directorul e încurcat, Silișteanu și alți vreo doi zîmbesc*). Dar ce să mai ocolesc! Cum fac chiar eu, domnilor... Nu cu domnul director, că gimnastica se poate face și cînd te doare capul, dar cu nevastă-mea... (*Rîsete la unii*). Dacă nu mint și-i spui, de pildă, că am întîrziat la un pahar de vin, se supără... Și atunci trebuie să-i spui că am discutat ceva foarte interesant cu cineva și am întîrziat. Trebuie chiar să-i spui și cam ce am povestit cu ăla... (*Rîsete*). Ba de multe ori trebuie să-i spui că viu chiar aici, la conferință, să-i vorbesc de conferință atunci

cînd n-am avut conferență... Încît nu mă crede de la o vreme nici cînd am avut... (*Risete*). De pildă azi m-a și luat: „Ce fel de conferență la voi, așa cu zorul? Și încă miercurea! Că voi le cam făceați vinerea!”... O minciună și la Popescu ăsta, cam groasă și cam lugubră și cu supărare, e drept... Vinovat este, nu zic, dar nu ca să-i stricăm viitorul... E vinovat...

SILIȘTEANU (*care, din cap, a cerut cuvînt de la director*): Ba deloc! (*Cele două capete care au reapărut încîntate de pledoaria lui Cărbăș, radiază de satisfacție la începutul pledoariei lui Muscă. Secretarul se încruntă iar*).

DIRECTORUL (*către Cărbăș*): Ai terminat?

CĂRĂBAȘ: Eu am terminat...

SILIȘTEANU: Cer cuvîntul...

DIRECTORUL (*cu tot curajul pierdut*): Domnul Silișteanu!

SILIȘTEANU: Am spus, domnilor, că elevul nu este vinovat...

ZAHARESCU (*indignat*): Poate vrei să-i dăm și premiu...

SILIȘTEANU: Știu eu! Poate și un premiu, dar nu lui! Domnule director și domnilor colegi, am aproape 40 de ani, dar abia acum aflu că nunta este ceva de rușine...

DIRECTORUL (*Care se tot dezumflă ca și Zaharescu și alții*): Dar nu vorbi așa, domnule coleg!...

SILIȘTEANU: După ce a participat la o nuntă, cea mai demnă femeie a pămîntului împreună cu fiul ei, care era Dumnezeu... Dar ea, nunta, este ceva de rușine și de condamnat și de sancționat pentru tinerii de 19-20 de ani, care sînt întîmplător elevi ai școlii normale de învățători... Nu pentru noi, nu! Noi, ăștia mai bătrîni putem nunți...

DIRECTORUL (*moale*): Dar și ei pot, domnule coleg...

SILIȘTEANU: Atunci de ce Popescu a spus că pleacă la înmormîntare? Nu pentru că moartea este ceva permis, iar nunta nu? Nu pentru că socotea el n-ar putea ajunge la nuntă fără această înscenare sinistră? (*Cărbăș aprobă puternic din cap, preotul mai șovăielnic*): Mă rog din cine se alcătuiește o nuntă?

BÎRZOTESCU (*rîzînd*): Din nuntași!...

SILIȘTEANU: Domnul coleg Bîrzotescu are dreptate: din nuntași. Fără ei nu se poate, nu e nuntă...

BÎRZOTESCU (*tot în ton glumeț*): Fără cît mai mulți nuntași...

SILIȘTEANU: Mulți, puțini, dar nuntași adevărați. Mai întîi mirele și mireasa...

CĂRĂBAȘ: Și nunul și nuna...

SILIȘTEANU: Și cu asta încă nu e nuntă, domnule Cărbăș, ăștia patru pot să facă cununie. Nuntă e cînd vin ăilalți...

CĂRĂBAȘ: Și lăutarii!

SILIȘTEANU: Firește, și lăutarii! Nuntă fără lăutari nici nu se poate concepe... Dar cine trebuia să vie mai întâi și mai întâi ca nuntaș în satul acela argeșean?

BÎRZOTESCU: Asta e mai greu de spus...

SILIȘTEANU: Vreau să știu dacă fratele miresei se cuvenea să participe... *(Vorbitorul se uită mai întâi la Zaharescu și la director și apoi la ceilalți și fiecare face o anumită mină).*

CĂRĂBAȘ: Mai cu seamă dacă e tânăr și-i place să joace...

SILIȘTEANU: Chiar dacă nu-i place!

CĂLȚUN *(Face din cap cu zîmbet că-i place).*

SILIȘTEANU *(remarcînd pe Călțun)*: Se pare că ești de prin partea locului...

CĂLȚUN: Argeșean... *(Zaharescu caută urît la secretar că dă argumente lui Silișteanu).*

SILIȘTEANU: De altfel, fără jucători nunta e moarte, e înmormîntare...

DIRECTORUL: Domnule coleg, dumneata, vorba franțuzului, forțezi uși deschise...

SILIȘTEANU: Forțez uși închise, domnule director! Să-mi dați voie să vă întreb pentru ce elevul a trebuit să se strecoare astfel la nunta surorii sale? *(Secretarul se încruntă din nou la cei din fereastră, care se și ascund).*

ZAHARESCU: N-avea decît să ceară voie...

SILIȘTEANU: Și credeți că nu-i era lui mai ușor să ceară voie decît să recurgă la o telegramă cu moarte pentru unul din părinți? Poate pentru singurul părinte! De ce n-a cerut voie? Vă închipuiți că șmecheria cu telegrama s-a pus la cale acolo la Albești cu inima ușoară? Aceasta e părerea domniilor voastre despre poporul nostru? *(Către director)*: I-ați fi dat voie, dacă cerea?

DIRECTORUL: Cred că da... În cazu ista cred că da...

SILIȘTEANU: Sînteți absolut sigur?

ZAHARESCU: E jignitor să te adresezi astfel directorului!

SILIȘTEANU: Admit că i-ați fi dat... Dar fapt e că el n-a cerut. N-a cerut numai fiindcă s-a temut că nu mai vede nuntă cu învoirea dumneavoastră. În tot cazul, nu fiindcă a preferat să facă uz de farsa sinistră cu mortul! Ori pentru plăcerea de a înfrunta severitatea colegului Zaharescu în conferență!

CĂRĂBAȘ: Cred și eu... *(Preotul încuviințează și el din cap).*

SILIȘTEANU: Nu vi se pare, domnilor, că în acest fel, noi creștem aici niște sclavi?... Niște sclavi, care, la rîndul lor, să mai îngroașe

negura satelor și să mai crească sclaviile de acolo? Trebuie să vă mărturisesc, domnule director, că m-am mirat când am văzut că nu vreți să stați de vorbă cu delegația...

CĂRĂBAȘ: Da, poate că nu era rău să vedem ce scot dintr-înșii...

SILIȘTEANU: Poate că elevul cu telegrama se cuvenea să fie cercetat de dumneavoastră ca de un părinte, cum spunea purtătorul lor de cuvânt, Crăciun, mi se pare...

CĂRĂBAȘ: Crăciun Dumitru, tot argeșean...

DIRECTORUL (*mult potolit*): Domnule coleg, cazul se lămurise singur prin el însuși, adică prin toate evenimentele ce s-au produs în legătură cu el.

SILIȘTEANU: Poate că Popescu D. Gheorghe ar fi plîns de părere de rău și de bucurie, aflînd că i-ați fi dat voie și el n-a știut să ceară. Poate că ar fi ajuns să vă vorbească cu duioșie de nunta surorii și de obiceiurile de la țară...

DIRECTORUL (*foarte îngăduitor*): Da, o greșală a fost că elevul nu și-a cerut voie...

ZAHARESCU (*mult potolit și el*): Ei, da...

SILIȘTEANU (*în ton amical, binevoitor*): Eu admit, domnilor că directorul nostru, ca și colegul nostru de matematici, au fost luați cam prin surprindere de un eveniment neobișnuit. Admit chiar că s-au simțit jigniți, și pe drept de chestia aceea cu telegrama...

CĂRĂBAȘ (*ajută*): Da, firește... (*Mine la Director și la Zaharescu.*)

SILIȘTEANU ... și apoi de hazul adus de ea...

CĂRĂBAȘ: Mai încape vorbă!

SILIȘTEANU: ... Dar fără intenția de a jigni și supăra pe profesori...

CĂRĂBAȘ: Asta fără doar și poate...

SILIȘTEANU: Trebuie să mai adaug că pe băiatul acesta îl știu între cei buni la obiectul meu...

ZAHARESCU: La mine e așa și așa. Potrivit...

PREOTUL: La mine e bun de tot.

DIRECTORUL: Da, și la istorie bunișor...

SILIȘTEANU: Fii bun, catalogul, domnule secretar...

CĂLȚUN (*întinzînd catalogul, care se găsește chiar în fața lui*): Poftiți...

SILIȘTEANU (*Caută de la sfîrșitul catalogului, ajunge la litera P și citește*): Preoteșcu... Popescu V. Vasile, Popescu T. Nicolae, Popescu M. Gheorghe, Popescu I. Gheorghe... da, Popescu D. Gheorghe! 9 la pedagogie, 8 și 8 la domnul director, 7 și 8 la colegul Zaharescu (*lui Zaharescu*): Asta nu-i „potrivit”, domnule coleg...

CĂRĂBAȘ: Și nici „așa și așa”...

ZAHARESCU (*ușor jenat*): Ei da, am înțeles că-i bunicel...

SILIȘTEANU: „Bunicel” ar fi cam șase... (*Continuă*): 9 la religie, 10 la muzică, 10 la gimnastică!

De, domnilor!

CĂRĂBAȘ: Mda...

SILIȘTEANU: Și iată și conduita! Zece conduita pe trimestrul trecut!

DIRECTORUL: Desigur, nu este dintre băieți slabi... (*Face semn abia perceptibil lui Zaharescu să mai lase*).

SILIȘTEANU (*care a observat îndemnul directorului*): Sînt și eu de părere să i se dea o pedeapsă, dar mult mai mică decît aceea cerută de distinsul nostru coleg... (*Zaharescu, care s-a dezumflat mult, se mai umflă puțin la calificarea colegului de pedagogie*.) Să ne mai gîndim că noi, ca pregătitori pentru apostolat în sat, sîntem datori să ținem în prețuire și datinile poporului nostru - și cele mai multe sînt ale nunții! - și că băiatul acesta a dovedit atîta sete să se întoarcă la ai săi și la ale satului, să se confunde cu el în bucurii și obiceiuri, încît... a făcut ce a făcut...

CĂRĂBAȘ: Ei da!

ZAHARESCU (*cu ceva șovăială și jenă*): Nici vorbă, e firesc...

PREOTUL: Ei da!

DIRECTORUL: Nici vorbă! Greșeala lui cea mai mare a fost că n-a cerut voie...

SILIȘTEANU: Ei! Un copil prost, fără experiență... Și, dacă mai este adevărat că băiatul n-are mamă... (*Mine variate*). Și dacă mai este adevărat că ideea cu telegrama a venit de la nun... și poate și fapta!... (*Rădulescu face semn către Săndulescu*).

ZAHARESCU: Să admitem prin absurd, domnule coleg, ca ideea să fi venit de la nun, fapta însă nu putea să fie a lui...

SILIȘTEANU: Dar părinții încă mai puțin puteau să se încumete să arunce un bolovan în drumul fiului lor... Și de ce „prin absurd”, colega? În capul unui nun nu e decît nuntă...

CĂRĂBAȘ: Asta e foarte adevărat. (*Preotul aprobă și el din cap*).

SILIȘTEANU: Poate însuși cuvîntul derivă de la „nun”... Nu sînt filolog. Dumneata nu cunoști satul, că ai deschis ochii la oraș și acolo te-ai înămolit... Nunul la o nuntă de țară e un fel de dictator... În tot cazul toată lumea se silește să-i acorde respect și să-i facă toate gusturile... Eu aș propune ca băiatul să fie pedepsit cu opreliștea în internat pe șase duminici, ceea ce înseamnă pînă la examenul de diplomă... (*Cei doi reapăruți în fereastră se privesc cu ochi beți de fericire și cu mare poză vor continua să participe cu minele lor la tocmeală*).

ZAHARESCU (*cu amărăciune, dar gata de tîrg*): Asta-i prea puțin, domnule coleg, extrem de puțin!

CĂRĂBAȘ: De ce puțin?

ZAHARESCU: Eu mai reduc din propunerea mea. Hai să-l eliminăm cu dreptul de a da anul viitor examen la altă școală...

SILIȘTEANU (*tot cu ton de tîrguială*): E tot mult, domnule coleg, tot mult...

CĂRĂBAȘ (*același ton*): Foarte mult!

PREOTUL GHEORGHITOIU: Și mie mi se pare mult...

ZAHARESCU: Hai să dea anul viitor examen tot la școala noastră...

SILIȘTEANU: E tot aia, domnule coleg...

CĂRĂBAȘ: Tot aia! Tot pierderea unui an! Pentru o telegramă!

ZAHARESCU: E telegramă și telegramă, domnule Cărăbaș!

PREOTUL: Hai, domnule Zaharescu! Bine că ea n-a fost pentru moarte adevărată!

ZAHARESCU (*cu privire muștrătoare pentru preot că s-a lăsat dus*): Vai de mine, părinte! Admiți Sfinția ta, ca duhovnic, așa înșelătorie pedepsită numai cu șase duminici?

PREOTUL (*văzînd mîhnire la Zaharescu*): Hai să-i mai dăm cîte zece mătănii pe seară pînă la diplomă...

SILIȘTEANU: Dar nu merge aici, cucernice părinte!

CĂRĂBAȘ: Și nici nu avem siguranța că le-ar face...

PREOTUL: De la conferență probabil că nu le-ar face, dar le-aș da de la mine...

DIRECTORUL: Nu, părinte... (*Apoi cu ton de încheiere*): Domnilor profesori, văd că toți sîntem de părere că băietul trebuie pedepsit și aiasta e important. După motivele aduse de cîțiva colegi, sînt și eu de părere să-i dăm o pedeapsă așa, ca să nu-i stricăm viitorul... Pun mai întîi la vot propunerea domnului Silișteanu cu opreliștea de a ieși șase dumineci din internat... (*Numără voturile, în vreme ce mîinile se țin ridicate*): domnul Silișteanu, domnul Cărăbaș, părintele Gheorghitoiu, domnul Ghermănescu... Patru pentru... Iar împotrivă? (*Numără iar*): domnii Bîrzotescu și Cîlniceanu și Ștefănescu și Zaharescu. Hm! Patru și patru! Eu, ca director, se cade să votez pentru pedeapsa cea mai ușoară, atunci cînd e paritate.

SILIȘTEANU: Firește!

CĂRĂBAȘ: Firește! Frumos!

DIRECTORUL: Dar numai dacă la opreliște mai adăugăm o aspră muștrare în fața clasei...

SILIȘTEANU: De acord.

CĂRĂBAȘ: Foarte aspră.

PREOTUL: Da, sînt și eu de părere.

DIRECTORUL (*ridică mîna*).
 BÎRZOTESCU: Dacă-i cu mustrare mare, votez și eu...

CÎLNICEANU: Și eu!

ȘTEFĂNESCU: Hai și eu!

ZAHARESCU (*resemnat ridică și el mîna*): Bine, domnilor, hai și eu.
 Cu mustrare mare de la director!

PREOTUL GHEORGHIȚOIU: Unanimitate! Frumos! (*În beție, cei doi de la fereastră, descalecă*).

CĂRĂBAȘ: Frumos!

DIRECTORUL: Ia notă, Călțun... (*Călțun mai scrie ceva*).

SILIȘTEANU (*către Zaharescu*): E bine așa, colega... Să nu-ți pară rău... Poate că am fi distrus un viitor...

ZAHARESCU: Că la asta m-am gîndit și eu...

SILIȘTEANU: Poate că, de rușine, nici nu s-ar mai fi prezentat anul viitor la examen...

PREOTUL: Foarte probabil...

BÎRZOTESCU: Da, probabil... La asta m-am gîndit și eu...

ȘTEFĂNESCU: Și eu...

CÎLNICEANU: Și eu...

CĂRĂBAȘ: Și să ne mai gîndim că s-ar putea să fie adevărată și chestia cu nunul!...

ZAHARESCU: M-am gîndit și la asta...

CĂRĂBAȘ: Și cu moartea mamei...

ZAHARESCU: Și la asta m-am gîndit...

SECRETARUL CĂLȚUN (*închizînd registrul și strîngîndu-și hîrțile*): Unii elevi vorbesc chiar că nunul, care e primarul comunei,...

CĂRĂBAȘ: Aha!

SECRETARUL ... a primit să cunune numai cu condiția asta! Ca să fie adus fratele miresei...

SILIȘTEANU: Înțelegeți! Au fost presiuni!...

SECRETARUL ... și că părinții fetei țineau mult să-l aibă ca nun...

CĂRĂBAȘ: Ei da!

BÎRZOTESCU: Asta ar însemna însă că trăiește și mama băiatului...

SECRETARUL (*evaziv*): Știe Dumnezeu, domnule profesor! Vă spuneți și eu că auzii de la unul și de la altul. Poate să fie și moartă...

DIRECTORUL: Ridic ședința, domnilor. (*Toți se ridică*).

PREOTUL: Săracu Popescu!

– CORTINA –

monte cu boala
monte cu boala

ACTUEL
Tabloul I

~~Report on the Theoretical and Experimental~~

Rev. Pope John D. Elmore

(entred după Popescu & Hough)

Forsen D. Gheorghe! Dar o voră nu știu!

Prigina (ince si mîna la inima) uita! (atîr schimbînd tonul) Vasaazem diminec
mîna! ~~Prigina!~~ O vîc si nu-mi vine sa cred!

D. Georgehe.: Nunta, ~~1888~~ 1889. Buntar.

Craciun: ~~Ma rog~~ Tu investitor, ~~ai investit~~.. Cumnatul tau de mine *tu invest*

Mr George. Anna de Poiméne...

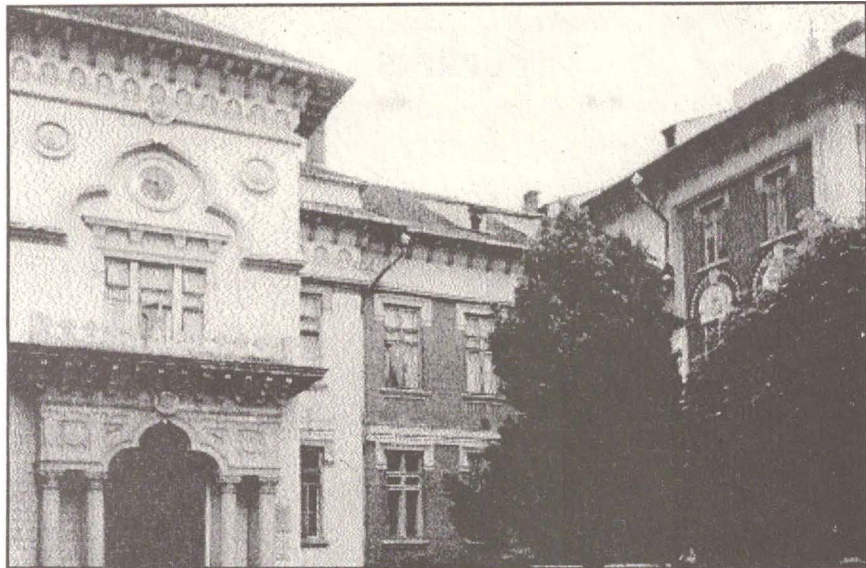
Grainu, Al. de la de Poimene, Dumineca...

D^{le} Gheorghe: Cum se face că nu-l găsim trebuie să îl fost el și de la voi pe

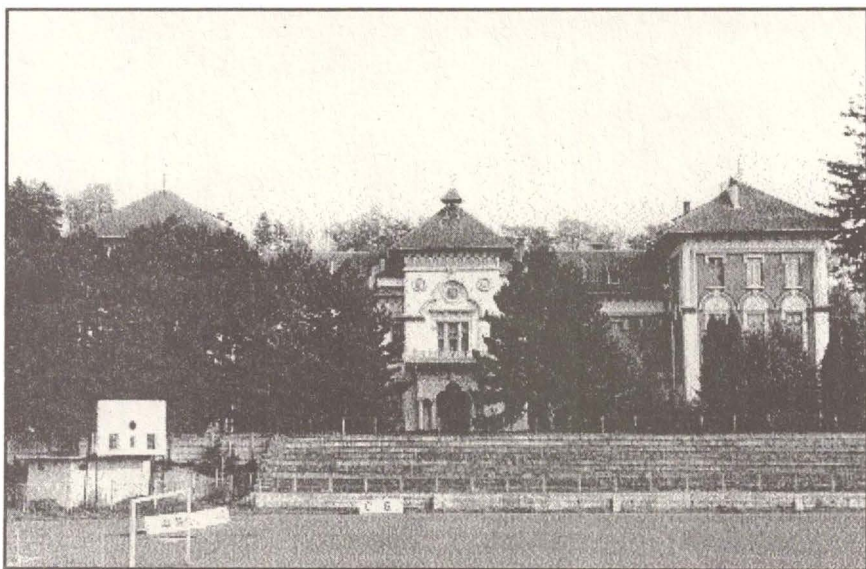
Bănicesti cu ceramă culturală... *...într-o interpretare în nuanțe de albastru și*

CRABBY AM SUEVE, DER NUN- STUEN JINNE OTAT OG- CHEAM CURSARP

D. George M. Rogers, Chairman.

Colegiul pedagogic „Carol I” din Cîmpulung Muscel – clădirea în care a funcționat „Școala Normală de băieți” și unde a fost elev scriitorul Romulus Ciofleac

CUPRINS

Prefață.....	V
Tabel cronologic.....	XVI
Notă asupra ediției.....	XIX
MOARTE CU BOCLUC.....	1
Actul I – Tabloul I.....	3
Actul II – Tabloul II.....	15
Tabloul III.....	22
Actul III – Tabloul IV.....	33
Tabloul V.....	44
Ilustrații.....	58

Casa natală a scriitorului Romulus Cioflec din comuna Araci, jud. Covasna

„Trecutul este o planetă din galaxia existenței noastre la care niciodată nu ne vom întoarce, dar care mereu ne transmite niște semnale, provocându-ne astfel nostalgia... Pulberea uitării a viscolit peste potecile odinioară bătătorite. Am devenit arheologii istoriei imediate. Redescoperirea lui Romulus Cioflec tine de aceste investigații.”

Iurie Colesnic